

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra biblických věd

Jiří Smolek

POVOLÁNÍ A NÁSLEDOVÁNÍ
V SYNOPTICKÝCH EVANGELIÍCH

Diplomová práce

Vedoucí práce: Prof. Ladislav Tichý, Th.D.

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a použil při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci, dne 14. dubna 2009

Děkuji P. prof. Ladislavu Tichému, Th.D. za odborné a trpělivé vedení mé práce. Svou vděčnost chci vyjádřit také všem, kteří mě v průběhu tvorby jakkoliv podporovali.

Obsah

Úvod	6
1 Náboženský a kulturní kontext Ježíšova povolání a následování.....	7
1.1 Starozákonní pozadí povolání a následování.....	7
1.1.1 Povolání ve Starém zákoně.....	7
1.1.2 Následování ve Starém zákoně.....	10
1.1.3 Příklad povolání k následování: Eliáš a Eliša (1Král 19,19-21).....	12
1.2 Dobový kontext Ježíšova povolání k následování	13
1.2.1 Povolání a následování v rámci charismaticko-apokalyptických prorockých hnutí.....	13
1.2.2 Povolání a následování v rabínství	14
1.3 Povolání a následování v helénistické kultuře.....	16
1.4 Shrnutí.....	17
2 Výklad jednotlivých perikop.....	18
2.1 První učedníci (Mk 1,16-20; Mt 4,18-22; Lk 5,1-11).....	19
2.1.1 Mk 1,16-20.....	20
2.1.2 Mt 4,18-22	22
2.1.3 Lk 5,1-11.....	23
2.1.4 Shrnutí.....	25
2.2 Povolání celníka (Mk 2,13-17; Mt 9,9-13; Lk 5,27-32)	27
2.2.1 Mk 2,13-17.....	28
2.2.2 Mt 9,9-13	29
2.2.3 Lk 5,27-32.....	30
2.2.4 Shrnutí.....	31
2.3 Ustanovení Dvanácti (Mk 3,13-19; Mt 10,1-4; Lk 6,12-16)	32
2.3.1 Mk 3,13-19.....	32
2.3.2 Mt 10,1-4	35
2.3.3 Lk 6,12-16.....	36
2.3.4 Shrnutí.....	38
2.4 O následování (Mk 8,34-9,1; Mt 16,24-28; Lk 9,23-27)	39
2.4.1 Mk 8,34-9,1.....	39
2.4.2 Mt 16,24-28;	42
2.4.3 Mt 10,32n.38n.....	44
2.4.4 Lk 9,23-27.....	44
2.4.5 Shrnutí.....	46
2.5 Bohatství a následování (Mk 10,17-31; Mt 19,16-30; Lk18,18-30).....	47
2.5.1 Mk 10,17-31.....	48
2.5.2 Mt 19,16-30	52
2.5.3 Lk18,18-30.....	54
2.5.4 Shrnutí.....	56
2.6 Bartimaios (Mk 10,46-52; Mt 20,29-34; Lk18,35-43)	57
2.6.1 Mk 10,46-52.....	58
2.6.2 Mt 20,29-34	59
2.6.3 Lk18,35-43.....	61
2.6.4 Shrnutí.....	62

2.7	Rozhodnutí k následování (Mt 8,18-22; Lk 9,57-62)	63
2.7.1	Mt 8,18-22	63
2.7.2	Lk 9,57-62.....	65
2.7.3	Shrnutí.....	67
3	Povolání a následování u jednotlivých synoptiků	68
3.1	Povolání a následování v Markově evangeliu	68
3.2	Povolání a následování v Matoušově evangeliu	73
3.3	Povolání a následování v Lukášově evangeliu	78
Závěr		85
Bibliografie		87
Seznam zkratk		92

Úvod

Ježíšovo veřejné působení je podle líčení synoptiků od počátku úzce spjato s těmi, kteří jej provázejí, naslouchají mu, vidí, co a jak koná, aby posléze byli poslání svědčit o tom všem ostatním. V této práci bych se chtěl zabývat zkoumáním slov a textů, jimiž autoři prvních tří evangelií popsali setkání a rozhovory, na jejichž základě tyto lidé radikálně mění svůj způsob života a připojují se k Ježíši. Mluví se o povolání učedníků a následování Ježíše.

Podíváme-li se však důkladněji na slova povolání a následování, zjistíme, že mohou mít velmi rozmanité významy. Tak je tomu i v rámci Bible, nebo dokonce jen Nového zákona. V zájmu zachování požadovaného rozsahu diplomové práce zaměříme proto svou pozornost především na synoptická evangelia.

Jsme přesvědčeni, že znalost skutečností, které mohly ovlivnit způsob chápání povolání a následování ze strany Ježíšových současníků a evangelistů, může velmi napomoci aktualizaci poselství evangelií a jeho porozumění dnes.

V první kapitole tedy nejprve nastíníme náboženský a kulturní kontext doby, v níž Ježíš působil. Základní rozhodující a formující prvek představují pro židovský národ jeho svatá Písma. Na základě starozákonního předporozumění docházelo jistě také kutváření zpráv o povolání a následování v evangeliích. Proto začneme pojednáním o této problematice, nakolik se vyskytuje ve Starém zákoně. Poté se podíváme na příbuzné fenomény v Ježíšově současnosti, tedy zhruba v době 1. stol. n. l. a v helénistické literatuře.

Druhou kapitolu tvoří výklady k perikopám, které o povolání či následování hovoří. Nemohli jsme sem zahrnout všechna místa synoptických evangelií, v nichž se ony pojmy či tato tematika nachází. Z jistého pohledu vlastně celé Ježíšovo poselství představuje povolání člověka k navracení se k Bohu a bytí s ním. Vybrali jsme proto pouze texty, které považujeme pro pochopení daného tématu za klíčové.

Ve třetí kapitole se pak pokusíme o souhrnný pohled na povolání a následování v kontextu celku jednotlivých evangelií, poukážeme na jejich příbuznost i specifika v této oblasti.

1 Náboženský a kulturní kontext Ježíšova povolání a následování

Pro přesnou interpretaci novozákonních textů je často nezbytná znalost judaismu této epochy.¹ Na počátku tedy stručně pojednáme o fenoménech označovaných pojmy „povolání“ a „následování“, vyskytujících se v Ježíšově době, nakolik jsou doloženy v židovské a řecké literatuře.

1.1 Starozákonní pozadí povolání a následování

Protože Nový zákon lze pochopit plně jen ve světle zákona Starého,² poukážeme nejprve na tematiku povolání a následování, jak se s ní setkáváme ve svatých Písmech židovského národa.

1.1.1 Povolání ve Starém zákoně

Popisy povolání jednotlivých lidí do služby Bohu patří k nejzávažnějším textům Starého zákona a Písma svatého vůbec.³ Jedná se převážně o zvláštní vrcholy dějin vztahu Boha s člověkem: Abraháмова oběť (22,1.11), zjevení Mojžíšovi (Ex 3,4), zjevení na Sinaji (Ex 19,3). Bůh si vybírá jedince nebo určitou skupinu lidí (národ či jeho „zbytek“), aby skrze ně zjevoval své slovo a projevoval svou zachraňující moc.

Novozákonnímu slovesu καλέω (příp. jeho odvozeninám a synonymům), vyjadřujícímu povolání Ježíšových učedníků (srov. Mk 1,20; Mt 4,21), ve Starém zákoně nejčastěji odpovídá hebrejské קָרָא.⁴ Podle kontextu a gramatické formy tento výraz získává nejrůznější významové nuance, často jen těžko rozlišitelné.⁵ Často se vyskytuje ve významu „zavolat k sobě“ (např. Gn 27,1), „pozvat“ (obvykle v souvislosti s hostinou; srov. např. Ex 2,20). V juristickém významu může sloveso vyjadřovat

¹ Srov. PBK, *Židovský národ*, s. 141.

² Srov. tamtéž, s. 39.

³ Srov. J. GUILLET, „Povolání“ I, s. 358n.

⁴ Srov. K. L. SCHMIDT, „καλέω“ s. 491.

⁵ Srov. C. J. LABUSCHANGE, „קָרָא q'r' rufen“, sl. 668.

předvolání někoho k soudu (např. 1Sam 22,11). Dále se קָרָא používá ve smyslu „najmout“, „povolat do vojenské služby“ (např. Sd 8,1). V prorocké literatuře se קָרָא stává technickým termínem pro „vyhlašování“ (např. Jer 2,2). Pokud קָרָא uvozuje přímou řeč Hospodina, poukazuje na trvalý odstup, který souvisí s chápáním Boží transcendence.⁶

Nejstarší doklady slovesa opisují navázání komunikace Boha s člověkem.⁷ Právě tato významová oblast bude pro nás důležitá v souvislosti s novozákonním povoláním učedníků ze strany Ježíše.

V rámci Pentateuchu nacházíme několik míst, kde Hospodin voláním vstupuje do dialogu s člověkem (Gn 21,17; 22,11.15; Ex 3,4; 19,3).⁸ Často začíná toto navázání vztahu osobním oslovením člověka jménem. Jméno v biblickém chápání znamená totéž co osoba a může vyjadřovat také její poslání.⁹ Hospodin se tak projevuje jako ten, kdo člověka důvěrně zná, je jeho Pánem a má nad ním svrchovanou moc.

Darování jména souvisí s darováním života (srov. Gn 1,5.8.10; 5,2).¹⁰ Pokud Hospodin (případně jeho zástupce) dává jednotlivci nebo národu (srov. Iz 62,2) nové jméno, může to vyjadřovat změnu existence povolání, vstup do nové situace a obdržení poslání.¹¹ Tak se Abram stává Abrahámem (Gn 17,5), Saraj Sárou (Gn 17,15), Jákob Izraelem (Gn 32,29).¹²

Na povolání Besaleela (Ex 31,2; 35,30) jasně vidíme, že člověk je Bohem předem vybaven pro úkol, jímž má být pověřen.

V době soudců Hospodin stále znovu dává povstat jedincům, kteří jsou znamením jeho vysvobozující moci, když zbavují lid útlaku nepřátel (srov. Sd 3,9.15).¹³

K povolání člověka dochází nikoli pro nějaké jeho zvláštní vlastnosti nebo zásluhy (srov. např. Ex 3,11; 4,10; Sd 6,15; 1Sam 16,4-13), ale pouze z Božího svobodného rozhodnutí. Totéž platí o vyvolení národa, které je trvale platné pouze na základě jeho věrnosti a milosrdenství (srov. Dt 9,5).¹⁴

Boží povolání většinou signalizuje vyčlenění povolání ze společenství (rodu, národa, ostatních národů), v němž dosud žil,¹⁵ pro zvláštní poslání.¹⁶

⁶ Srov. F.-L. HOSSFELD a E.-M. KINDL, „קָרָא qārā“ II, sl. 122.

⁷ Srov. tamtéž, sl. 119n.

⁸ Srov. tamtéž, sl. 121.

⁹ Srov. H. CAZELLES, „Jméno“ 1, s. 162.

¹⁰ Srov. A. S. van der WOUDE, „שֵׁם šēm Name“, sl. 961.

¹¹ Srov. J. GUILLET, „Povolání“ I, s. 359.

¹² K etymologii těchto jmen srov. *Pentateuch (Pět knih Mojžíšových)*, s. 74n, 97, 116n.

¹³ I když se zde nesetkáváme s pojmem „povolání“, souvislost s Boží vyvolující a povolávající činností je zřejmá.

¹⁴ Srov. K. ROMANIUK, *Powołanie w Biblii*, s. 13n.

¹⁵ Srov. Gn 12,1; Iz 8,11; Jer 12,6; 1Kráľ 19,4.

¹⁶ Srov. Gn 12,1; Ex 3,10.16; Am 7,15; Iz 6,9; Jer 1,7; Ez 3,1.4.

Význam povolání jakožto vyvolení k určitému úkolu je zvláště patrný v knize Numeri při ustanovování zástupců společenství nebo kmenů (Num 1,16; 16,2; 26,9). Podle Num 16,9 jsou povolání „oddělení ze společenství Izraele ...“, aby přistupovali k Hospodinu, vykonávali službu při Hospodinově příbytku, stáli před pospolitostí a přisluhovali jí“.

V 1Sam 3 vidíme významový přechod קָרָא od prostého „volání“ k „povolání“ za proroka.¹⁷ Tzv. „první povolání“ (např. Ex 3; Sd 6; Jer 1; Iz 6) probíhá víceméně vždy podle typického schématu tohoto literárního druhu: setkání s božstvem, úvodní slovo, pověření úkolem, protest povolaného, ujištění o povolání, doplnění někdy znamením, potvrzujícím autoritu povolávajícího.¹⁸ Mojžíš je povolán a poslán, „aby vyvedl Boží lid z Egypta“ (Ex 3,11), Gedeon, aby Izrael „vysvobodil z ruky Midjanců“ (Sd 6,14), Amos, aby „prorokoval proti mému lidu Izraeli“ (Am 7,15), Jeremiáš, aby byl „prorokem pro národy“ a „aby rozvracel a podvracel, ničil a bořil, stavěl a sázel.“ (Jer 1,5.10). Smysl je jasný: Hospodin povolává své „proroky“, aby jejich ústy ohlašoval svému lidu soud a spásu, nebo dokonce skrze ně soud a spásu na lidu uskutečňuje (srov. např. 1Král 19,15-18).¹⁹

Kromě zpráv o povolání proroků mluví prorocká literatura také o povolání izraelského národa (Iz 41,9; 42,6; 49,1; jako nevěsty: 54,6; jako syna: Oz 11,1), národů (Iz 41,4), těch, „kdo vyvázli“ (Joel 3,5), „Hospodinova služebníka“ (Iz 42,6; 49,1), Eljakima (Iz 22,20) nebo Kýra (Iz 45,3) a připomíná se povolání praotce Abraháma (Iz 51,2).²⁰

Spojení קָרָא בְּשֵׁם, „zavolat (nazvat) jménem“ (např. 43,1), zdůrazňuje skutečnost, že Jahve jako „povolávající“ vstupuje do intenzivního vztahu k povolanému,²¹ někdy v souvislosti s narozením (Iz 49,1) nebo stvořením (Iz 40,26).²² Demonstruje se tím svrchovaná moc Hospodina. Připomínka povolání Abraháma (Iz 51,2) zdůrazňuje národu ve vyhnanství nutnost důvěry ve vysvobozující zákrok Hospodina. Vyzdvížena je kontinuita dějin spásy od stvoření přes povolání Abraháma až k povolání Izraele.²³

¹⁷ Jinak ovšem ustanovení proroků nebývá vyjádřováno pomocí קָרָא. Srov. F.-L. HOSSFELD/H. LAMBERTY-ZIELINSKI, „קָרָא qārā“ V.1, sl. 131.

¹⁸ G. I. VLKOVÁ, *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 20, pozn. 29. K povolání Jeremiáše viz také tamtéž s. 30.

¹⁹ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 81.

²⁰ Objektem povolání může být také např. vojenská moc nebo přírodní živel či jiná pohroma, a to za účelem vykonání trestu (Iz 13,3; Jer 1,15; 25,29; Ez 38,21; Am 5,8; 9,6; Ag 1,11).

²¹ Srov. A. S. van der WOUDE, „קָרָא šēm Name“, sl. 961n.

²² V Iz 45,3.4 se Boží nazvání jménem vztahuje k rituálu intronizace (45,1.3n). Srov. A. S. van der WOUDE, „קָרָא šēm Name“, sl. 962.

²³ Srov. F.-L. HOSSFELD a H. LAMBERTY-ZIELINSKI, „קָרָא qārā“ V.3, sl. 133.

Nezaslouženost povolání vysvětluje z druhé písně o Božím služebníkovi, kde se hovoří o povolání od mateřského lůna (srov. také Jer 1,5 a Sd 13,7). Služebník (Iz 49,2) má působit skrze slovo, Hospodin se v něm oslaví (Iz 49,3), bude jeho obhájcem a odmění jeho nasazení (Iz 49,4). Pověřuje jej úkolem, přivést k němu zpět Izraele (Iz 49,5).

V některých případech dochází k povolání skrze prostředníky, které Hospodin pověřil.²⁴ Mezi takové patří např. Mojžíš (Ex 28,1; Num 26,63) nebo Jozue (Joz 4,4), Samuel (1Sam 10,1; 16,1nn) nebo Achijáš (1Král 11,31nn). Zvláště významný je pro nás příběh povolání Eliši Eliášem, v němž nacházíme mnoho znaků, obsažených také ve zprávách o povolání v synoptických evangeliích.²⁵ Proto o něm pojednáme podrobněji v samostatné kapitole.

Také v mudroslovné literatuře nacházíme dvě místa, která v souvislosti s tématem povolání stojí za zmínku. V knize Přísloví jako volající vystupuje personifikovaná moudrost. Volá lidi k obrácení, prostoduchým nabízí svého ducha a svá slova (Př 1,23n; 9,15).²⁶

Z výše uvedených souvislostí vysvětluje, že povolání coby teologický pojem ve SZ označuje okamžik, kdy se Bůh zvláštním způsobem zjevuje člověku a sděluje mu poslání, které mu chce svěřit na základě vyvolení. Povolání se plněním svého úkolu má stát nástrojem a znamením Boží zachraňující moci, projevující se slovem a činem.

1.1.2 *Následování ve Starém zákoně*

Řeckému ἀκολουθέω, případně ἔρχομαι ὀπίσω stojí ve SZ nejbližší hebrejské אָהַרִי (הָלַךְ).²⁷ Ve spojení s různými slovesy pohybu může předložka אָהַרִי označovat rozličné vztahy: mezi služebníkem a jeho pánem (např. Iz 45,14), vojskem a vojevůdcem (Sd 3,28; 1Sam 11,7),²⁸ představitelem určité strany a jejím kandidátem (Ex 23,2; 2Sam 2,10), žákem a jeho mistrem (1Král 19,20n), ženou a mužem (Gn 24,5.8.39.61; 1Sam 25,42; Rút 3,10; HL 1,4).²⁹ Ve všech případech se jedná o vztah závislosti nebo vlastnictví, v němž je následující povinen poslušností a úctou vůči následovanému.³⁰

²⁴ Srov. J. GUILLET, „Povolání“ I, s. 359.

²⁵ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 18n.

²⁶ J. de FRAINE, „Berufung“ I, sl. 195.

²⁷ Srov. G. KITTEL, „ἀκολουθέω“, s. 211.

²⁸ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 20-23.

²⁹ Srov. F. J. HELFMEYER, „אָהַרִי“, sl. 221.

³⁰ Srov. G. KITTEL, „ἀκολουθέω“, s. 213.

Ve starozákonní mluvě se pojem „následování“ používá především ve významu odpadu k pohanství, „chození za cizími bohy“³¹, které zraňuje Hospodinův požadavek výlučnosti, zahrnutý v prvním přikázání. Zřejmě právě vzhledem k této souvislosti byl výraz jen zřídka používán pro věrnost kultu Jahveho.³²

Ve vztahu k arše úmluvy³³ (Joz 3,3; 6,9.13) nikdy není „následování“ míněno v důrazně náboženském smyslu, ale vyjadřuje pouze pořadí v kultickém průvodu, obklopujícím posvátnou schránu.³⁴

Snad odvozením od vztahu vojevůdce a vojska, případně vůdce a přívržence určité mocenské strany,³⁵ se začalo mluvit také o „následování Hospodina“.³⁶ Jedná se o vyjádření vztahu vlastnictví, který je dán vyvolením (Dt 13,5; Jer 2,2n), potvrzuje se vysvobozením z Egypta (Dt 13,5), smlouvou (2Král 23,3 = 2Kron 34,31; Jer 2,2) a udílením znamení (např. 1Král 18,21). Výlučnost „následování“ Hospodina se vyjadřuje požadavkem „nerozděleného srdce“ - v kontrastu k uctívání jiných bohů (1Král 14,8) - a potíráním jakékoli formy synkretismu (především 1Král 18,21).

Hospodin není nějakým statickým, nehybným bohem,³⁷ ale sklání se ke svému lidu, chodí (יְהוָה) Izraeli na pomoc (Ž 80,3; Zach 9,14), zachraňuje jej (2Sam 7,23; srov. 1Kron 17,21), jako vůdce táhne se svým lidem pouští (Ex 33,14nn; 34,9), přichází však také, aby lid potrestal (Oz 5,14n). Poslušné následování vyjadřující uznání Hospodinovy svrchovanosti (1Sam 12,14; 1Král 11,6), důvěru v jeho zaslíbení (Sir 46,6.10) a přilnutí k němu (Ž 63,9) je vždy odpovědí na jeho iniciativu.

Deuteronomium formuluje vztah poslušnosti vůči Hospodinu nikoli jako „chození za“, ale jako „chození po jeho cestách“ (Dt 5,30). Pokud jde o putování pouští (Ex 13,21n), mluví se o následování Hospodina pouze v Jer 2,2, a to ve smyslu snoubeneckého poměru.³⁸

Uchovávání desek Zákona uvnitř archy, nošené v procesí, mohlo mít za následek vztažení našeho pojmu na „naplňování Zákona“.³⁹

V rabínském hnutí se stále znovu objevuje silné vědomí Boží transcendece, které vede k přenesení chápání „následování“ ve smyslu „napodobování“.⁴⁰ Tento

³¹ Srov. Dt 4,3; 6,14; Sd 2,12; 1Král 21,26; Jer 7,6.9; Ez 20,16 aj.

³² Srov. J. HEUSCHEN, „Nachfolge“, sl. 1208.

³³ Archa byla znamením Hospodinovy přítomnosti uprostřed svého lidu, vůdčím symbolem, válečným paládiem, trůnem Hospodinovým, a procesní svatyní. Srov. F. J. HELFMEYER, „אֲרֹן“, sl. 223.

³⁴ Srov. G. KITTEL, „ἀκολουθέω“, s. 212.

³⁵ Srov. F. J. HELFMEYER, „אֲרֹן“, sl. 222. Při válečných taženích vyvoleného národa panovalo přesvědčení, že sám Hospodin předchází izraelské vojsko a vede je k vítězství (např. Ex 15,14nn; Joz 2,9nn; Joz 10,8nn).

³⁶ Srov. Dt 13,5; 1Král 14,8; 18,21; 23,3; 2Kron 34,31; Jer 2,2; Oz 11,10.

³⁷ Časté antropomorfismy ve SZ ukazují, že Hospodin je živý, osobní Bůh. Srov. Gn 3,8; Gn 18,33; Ž 104,3 aj.

³⁸ Srov. G. KITTEL, „ἀκολουθέω“, s. 211.

³⁹ Srov. F. J. HELFMEYER, „אֲרֹן“, sl. 223.

význam není sice pojmově nikde doložen, obsahově se mu však blíží např. požadavek svatosti (Lv 19,2) a motivování poslušnosti vůči sociálně-etickým příkázáním poukazem na odpovídající „příkladné“ jednání Boží (Dt 10,18n; 15,15 aj.).⁴¹

1.1.3 Příklad povolání k následování: Eliáš a Eliša (1Král 19,19-21)

Je pozoruhodné, že ve Starém zákoně nacházíme pouze jediné místo, kde (prorocký) žák „následuje“ svého učitele.⁴² Jedná se o popis povolání Eliši Eliášem. Na Hospodinův příkaz (1Král 19,15-18) Eliáš sestupuje z hory Chorebu, aby pomazal Elišu, syna Šáfatova. Zatímco Eliša orá, přehodí přes něj Eliáš svůj plášť. Z Elišovy reakce vidíme, že toto gesto okamžitě pochopí jako povolání k následování.

Tento příběh má mnoho společných rysů se zprávami o povolání k následování v synoptických evangeliích. Povolávající zastihuje toho, kdo má následovat, při zajišťování obživy každodenní prací (srov. Mk 1,16.19parr), povolaný za ním běží (srov. Mk 10,17), žádá jej o dovolení rozloučit se s rodiči (srov. Lk 9,61), co má, rozdává lidu (Mk 10,21parr), vstane a následuje povolávajícího (Mk 2,14parr). Na rozdíl od Lk 9,61n je starozákonní výpověď oslabena tím, že Eliáš dovoluje Elišovi, aby se rozloučil se svými rodiči. Eliša se však vrací a stává se věrným prorokovým žákem a služebníkem až do jeho „nanebevzetí“ (srov. 2Král 2,1-12). Zřeknutí se rodiny a majetku, dar prorockví, učenictví a služba jsou zde vzájemně úzce spojeny.⁴³

Přes všechny společné znaky je však třeba upozornit na jeden podstatný rozdíl mezi následováním Ježíše a vyprávěním o Eliášovi a Elišovi – přičemž tento rozdíl podstatně platí pro všechny starozákonní vyprávění o následování. Volajícím je nakonec vždy Hospodin sám: Ať už skrze proroka, kterého povoláním pověří nebo skrze nějaké zjevení. Oproti tomu Ježíšovo volání je neodvoditelné; podle líčení synoptiků se děje v síle vlastní – mesiánské – plné moci.⁴⁴

⁴⁰ Srov. G. KITTEL, „ἀκολουθέω“, s. 212.

⁴¹ Srov. F. J. HELFMEYER, „עֲרִיב“, sl. 223n.

⁴² Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 19.

⁴³ Srov. tamtéž, s. 18.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 19.

1.2 Dobový kontext Ježíšova povolávání k následování

Poměry v Palestině 1. stol. n. l. jsou velmi složité.⁴⁵ Četná vystoupení různých reformátorských postav i vznik různých hnutí a také snahy diasporního židovstva ukazují, že židovství musí čelit problémům „národnostně“ náboženským, politickým, sociálním i vývojovým.⁴⁶ Pokusy o obnovu slávy židovstva představuje vlna povstání, spojených s koncem vlády Heroda Velikého (4 př. n. l.) a motivovaných mesiánskou touhou po domácím politickém osvoboditeli.⁴⁷

Vedle mesiánských povstaleckých hnutí vystupuje Juda Galilejský se svým radikálně teokratickým učením (rok 6 n. l.) a řada prorockých postav, včetně Jana Křtitele.⁴⁸

V této nábožensko-politicky neklidné době vystupuje také Ježíš. V jeho působení, jak se nám dochovalo v Novém zákoně a v mimobiblických pramenech, nacházíme mnohé rysy, charakteristické pro některé postavy a jistá hnutí jeho současnosti. Zároveň však narážíme na zásadní odlišnost jeho činnosti od dobových fenoménů.⁴⁹

1.2.1 Povolání a následování v rámci charismaticko-apokalyptických prorockých hnutí

Zdá se, že „povolání“ a „poslušné následování“, jež se vyskytují v souvislosti s prorockými postavami židovské Palestiny Ježíšovy doby,⁵⁰ měly především charismaticko-eschatologické odůvodnění.⁵¹ Všechna evangelia se shodují v tom, že lid i samotní učedníci Ježíše považovali za mesiánského proroka.⁵² Navzdory četným styčným bodům⁵³ musíme však Ježíšovo volání k následování od podobné činnosti apokalyptických proroků zásadně odlišit.

⁴⁵ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 63. O historické situaci, v níž Ježíš působil, pojednává M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše*, především s. 23 - 39, 53 - 97 a 148-172.

⁴⁶ Srov. M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše*, s. 97.

⁴⁷ Srov. Ant. XVII,10,6. V něm. překl. srov.: JOSEPHUS FLAVIUS, *Jüdische Alterthümer*, Übers. Fr. Krausen. Köln am Rhein : J. P. Bachem, ³1900, s. 604.

⁴⁸ Srov. M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše*, s. 83-86.

⁴⁹ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 77.

⁵⁰ M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše*, s. 84nn

⁵¹ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 65.

⁵² Srov. např. Mk 6,14n parr; Mt 16,1; 21,11.46; Lk 7,16.39; 13,33; 24,19.

⁵³ Připojení se k takovýmto apokalyptickým prorokům nebo lidovým vůdcům, kteří si zčásti osobovali „mesiánské“ nároky, vyžadovalo jako předpoklad אֱמוּנָה (pevnou věrnost) vůči poselství a božské autoritě

V protikladu k eschatologickým hnutím a jejich vůdcům Ježíš neusiloval o shromažďování nadšených davů, do jejichž čela by se stavěl a které by případně chtěl vyvést za Jordán do pouště coby nový Mojžíš.⁵⁴ Odmítal požadavek znamení, kterým by potvrdil svou autoritu. Středem jeho poselství nebyla jeho osoba, ale blížící se Boží království. Svě působení nijak nespojoval se vznášením politických ambicí. Nikdy nevolal k následování lid jako celek, ale volil si jednotlivce, které činil svými učedníky. Z nich si však nehodlal učinit esoterický kroužek vyvolených, s nímž by se odděloval od zástupů. Naopak zůstával mezi prostými lidmi, učil je a uzdravoval.⁵⁵ Skupina Dvanácti vystupuje jako znamení jeho otevřenosti celému Izraeli. Zvláště se cítil být poslán ke „ztraceným ovčím“ (Mt 10,6, srov. Mt 18,12n a Lk 15,3nn), ke všemi pohrdaným celníkům, nevěstkám a hříšníkům vůbec (Mk 2,17parr). Myšlenka svaté války mu byla cizí, jakékoli násilí odmítal (Lk 9,51-56; srov. Mt 5,44). Jeho boj posledních časů, na němž měli mít účast i jeho učedníci, směřoval proti démonickým mocnostem s ohledem na jimi působené sužování nemocemi (srov. Mk 3,15; Mt 10,1; Lk 6,18) a zbraní mu bylo pouze mocné slovo.⁵⁶ Suverénním postojem nadřazenosti vůči Mojžíšově Tóře se Ježíš zásadně odlišuje od farizejismu i charismaticko-apokalyptických proudů uvnitř židovství včetně esenismu a hnutí Křitelova.⁵⁷

1.2.2 Povolání a následování v rabínství

Titul ῥαββί, jímž byl někdy osločován také Ježíš, znamenal asi tolik co „pán“, „učitel“.⁵⁸ Ježíš však nebyl „učitel“, srovnatelný s pozdějšími rabínskými znalci Písma.⁵⁹

Neexistují ani rabínské příběhy o povolání a následování podobné perikopám synoptiků, ani nezaznívá z úst žádného rabínského učitele výzva „Následuj mě“ ve

„charismatika“, dále s sebou mohlo toto „následování“ často nést ukončení pouta s vlastní rodinou, zřeknutí se veškerého majetku, dokonce krajní ohrožení vlastního života až k mučednictví. V konkrétní bojové situaci čím dál více ustupoval ohled na mravy a pietu. Ani intelektuální hře kasuistické učenosti nebyl dán prostor. Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 23-27.

⁵⁴ Např. jistý Theudas (po r. 44 n. l.) strhl za sebou velké množství lidí, které chtěl převést suchou nohou přes Jordán do pouště, aby tam mohli dosáhnout osvobození. Srov. Ant. XX,5,1. V něm. překl. srov.: JOSEPHUS FLAVIUS, *Jüdische Alterthümer*, s. 686.

⁵⁵ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 65.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 66n.

⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 78. Ke společenství Jana a jeho učedníků srov. s. 38-40. K témuž tématu viz také M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše*, s. 93n, 189, 199-207.

⁵⁸ Teprve později se stalo pojmenováním pro ordinovaného znalce Zákona. Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 46n.

⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 46-63. Je třeba brát zřetel na to, že prameny, týkající se rabínského školství, byly písemně fixovány teprve ve 2. stol. n. l., když rabíni získali neomezenou vládu v rámci židovství alespoň v Palestině, Sýrii a Mezopotámii. V době Ježíšově mohly poměry vypadat ještě úplně jinak. Srov. tamtéž, s. 36.

smyslu navázání vztahu mezi učitelem a žákem.⁶⁰ Výraz „následování“ se v tradici rabínských škol vyskytuje většinou v doslovném významu. Vyjadřuje samozřejmé podřízení žáka a váže se vždy k nějaké skutečné situaci putování či cestování (podobný obraz nám skýtá Mk 10,32).⁶¹

Na rozdíl od Ježíšovy praxe docházelo ke vstupu do rabínských škol na základě iniciativy žáka, a sice za účelem učení se Tóře.⁶² Kvůli Tóře mají být ochotni k radikálnímu zřikání se všech činností (nikoli majetku, ten je znamením Božího požehnání!), které by bránily jejímu osvojování.⁶³ Učedník Ježíše se neučí Tóru, ale získává osobní poznání Ježíšovy osoby, pro ni se má zřici všeho.⁶⁴ I když Ježíš v žádném případě Zákon neruší, vystupuje jako ten, jenž svou autoritou Zákon převyšuje (srov. Mt 5,21n; 27n atd.). Toto neslýchané sebevědomí prolamuje všechny nábožensko-dějinné analogie, známé ze soudobého židovství.⁶⁵

U rabbiho si žáci osvojovali nauku memorováním, u Ježíše takový požadavek nenalzáme.⁶⁶ Povinností rabínského žáka bylo obsluhovat učitele (srov. 1Král 19,21). Ježíš se naopak staví mezi učedníky jako ten, kdo slouží (Mk 10,45). Žák rabína se zdržoval v jeho přítomnosti proto, aby se na jeho příkladu učil halachu. Ježíš naproti nesměruje pohled svých učedníků ke svému způsobu každodenního života, ale k přicházejícímu Božímu království a k uskutečňování Boží vůle.⁶⁷ Rabínští žáci se mají po dlouholetém intenzivním studiu sami stát slavnými učiteli, utvářet tradici nebo pěstovat exegetickou nebo apokalyptickou učenost.⁶⁸ Cíl učednictví u Ježíše oproti tomu spočívá v ohlašování blízkosti Boží ve slově a činu, volání k obrácení, vyhlášení radikálně chápané Boží vůle s ohledem na bezprostředně se blížící Boží království. Výměna učitele, někdy doporučovaná žákům rabínů, v případě Ježíšových učedníků nepřipadá v úvahu. „Učednictví zakládalo trvalý, existenciální vztah.“⁶⁹ Zatímco spořádaný provoz rabínské školy předpokládal pevný dům a zajištěné živobytí, byl Ježíš téměř neustále na cestě.⁷⁰ Následování Ježíše učedníkům neposkytovalo žádné vyhlídky na vyšší sociální status, kterého dosahovali rabínští žáci nabytím vzdělání,⁷¹ ale naopak bylo provázáno nezajištěností a pohrdáním. Rabíni přijímali za své žáky výlučně

⁶⁰ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 55.

⁶¹ Srov. B. KITTEL, „ἀκολουθέω κτλ.“, s. 213.

⁶² Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 56.

⁶³ Srov. Bill. II, s. 165n.

⁶⁴ Srov. J. GNILKA, *Markus 1*, s. 74.

⁶⁵ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 74.

⁶⁶ Srov. M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše*, s. 189.

⁶⁷ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 58.

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 59.

⁶⁹ Srov. M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše*, s. 189.

⁷⁰ Srov. tamtéž.

⁷¹ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 15.

muže.⁷² Mezi Ježíšovými následovníky se nacházely také ženy, které se o něj a jeho učedníky staraly ze svého majetku (srov. Lk 8,3).

Při zohlednění všech těchto odlišností je naprosto nepravděpodobné, že fenomén povolání a následování by mohl být odvozen z příkladu škol rabínů a znalců Zákona.⁷³ Ukazuje se, že Ježíš boří v podstatě všechny pokusy nábožensko-fenomenologického nebo nábožensko-sociologického zařazení.⁷⁴

1.3 Povolání a následování v helénistické kultuře

V nežidovském helénistickém světě také můžeme vystopovat jevy „povolání“ a „následování“, a sice nejprve ve zprávách o tzv. θεῖοι ἄνδρες, jakýchsi „božských divotvůrcích“ a charismatických učitelích,⁷⁵ později u filosofů především kynické, pythagorejské či stoické tradice.⁷⁶ I když existují jisté fenomenologické souvislosti mezi působením charismatických učitelů v řecké kultuře a אֵלֵּי־יִשְׂרָאֵל Izraele (typu Eliáše a Eliši), musíme zároveň poukázat na radikální rozdíl, spočívající v tom, že izraelsko-židovská tradice, v protikladu k řecké, přísně rozlišuje mezi Bohem a člověkem.⁷⁷ V židovské tradici je zdrojem charismatu jediný Bůh, „Vládce světa“, a nikoli - jako u „θεῖοι ἄνδρες“ a u řeckých filozofů - nějaká vnitřní božská kvalita, kterou může člověk disponovat. Konkrétní osobní povolání skrze nedostupného a zároveň osobního, a tedy vztahového, Boha,⁷⁸ Pána dějin, které dává povolání židovských proroků a charismatiků jedinečný charakter, v řeckých pramenech nenacházíme.

Jisté paralely k biblickým „vocationes“ se objevují přednostně tam, kde vystupuje filozofie s nábožensky zavazujícím nárokem na pravdu.⁷⁹ „Konverze

⁷² Srov. M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše*, s. 189.

⁷³ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 55.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 77.

⁷⁵ Příkladem takového učitele je např. Menekratés Zeus ve 4. stol. př. Kr., nebo později filozof Apollonius z Tyany. Vedle přitažlivého působení takových postav na davы lidí bylo oblíbeným motivem získávání jednotlivých upřednostňovaných žáků a učedníků. Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 29n.

⁷⁶ Pythagoras a Empedokles stojí na hranici mezi „filosofem“ a starším typem „divotvůrce“ nazývaného θεῖος ἄνθρωπος. Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 28.

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 30.

⁷⁸ Ke starozákonnímu obrazu Boha srov. C. V. POSPÍŠIL, *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 26.

⁷⁹ Např. Zénóna z Kitia prý „přivedla z Fénicie“ četba Sókratovy Apologie (něco podobného prožil sv. Augustin při setkání s Ciceronovým Hortensiem, srov. Conf. 3,4,7n; v čes. překl. srov. AUGUSTINUS AURELIUS, *Vyznání*, s. 69). Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 31n. „Povolání k následování“ připomíná setkání mezi Sokratem a Xenofónem: Sókrates mu zastoupí cestu v úzké uličce, přinutí ho k rozhovoru a nakonec se zeptá: „Kde se lidé stávají krásní a dobří?“ Když byl Xenofón na rozpacích, pravil prý mu: „Následuj mne tedy a uč se!“ A od té doby byl Sókratovým

k filozofii“ srovnatelné s „povoláním“ se nachází zvláště u rané Akademie a u kyniků. Výrazný je přitom především motiv radikální svobody od všech vazeb k majetku, rodině, konvencím i mravům.⁸⁰

Také Ježíš požaduje od svých následovníků úplnou svobodu. Tento jeho požadavek se ovšem liší od ideálu filosofů motivací a cílem. Filosofové a jejich žáci se zříkali majetku i vztahů pro „božskou“, a přesto zcela racionální pravdu,⁸¹ učedníci naproti tomu pro Boží království, které přichází v osobě a zvěsti Ježíše (srov. Mk 8,35; Lk 18,29n). „Povolání“ a „obrácení filosofů“ mohou být srovnávány s některými rabínskými legendami, které rovněž popisují námahy a oběti spojené s hledáním moudrosti, tentokrát ovšem moudrosti Tóry.⁸² Podobně jako v rabínských školách stojí v popředí spíše vztah k nauce - ať už jde o Tóru nebo o filozofii - než osobní vazba na učitele.

1.4 Shrnutí

Fenomény „následování“ a „učednictví“, „povolání“ a „svobody od závazků“ byly, jak vidíme, důvěrně známy ve svých rozmanitých, částečně velmi odlišných formách jak v židovství, tak v helénistickém světě. I když se nedávna bádání pokoušela zařadit Ježíše a jeho činnost do různých kontextů doby - mezi charismatické rabíny z Galileje, mezi putující kynické kazatele nebo dokonce zélótské revolucionáře - ukazuje se, že on se „nedá uzavřít do žádné z těchto kategorií“. ⁸³ Jeho „charisma“ a jedinečný způsob, kterým povolával jednotlivce k „následování“, je však výrazem neodvoditelné „mesiánské“ moci a prolamuje tak možnosti jakéhokoli nábožensko-fenomenologického zařazení.⁸⁴

žákem.“ Srov. Díog.Laert. II,48. Cit. dle čes. překl.: DÍOGENÉS LAERTIOS, *Životy názory a výroky proslulých filosofů*, s. 98.

⁸⁰ Takové radikální zřeknutí se všeho kvůli filozofii nacházíme např. u Kratése, srov. Díog.Laert. VI,87n.; v čes. překl. srov. DÍOGENÉS LAERTIOS, *Životy a názory*, s. 250. Epiktétos vykresluje svobodu pravého kynického filozofa od všech vazeb - vůči majetku, rodině i konvencím a mravům. K názorům tohoto filozofa viz v češtině např. J. HRŮŠA, *Moudrost stoika Epiktéta*, s. 112n.

⁸¹ Podle filozofické interpretace následuje θεῖος ἄνθρωπος, stejně jako filozof, božskou přirozenost nebo pravdu, která leží v něm samém. Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 33.

⁸² Bill IV, s. 777.

⁸³ PBK, *Židovský národ*, s. 112.

⁸⁴ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 97n.

2 Výklad jednotlivých perikop

Výklad každé z perikop o povolání či následování bude obsahovat nejprve tabulku s vlastním překladem řeckého textu dle NA 27, vypracovaného s přihlédnutím k ČEP, k překladům navrženým v použitých komentářích i k různým překladům do jiných jazyků. Následuje rozbor Markova textu a jeho paralel v Mt a Lk. Hlavní myšlenky úryvků se vždy pokusíme zrekapitulovat v závěrečném shrnutí.

2.1 První učedníci (Mk 1,16-20; Mt 4,18-22; Lk 5,1-11)

Mt 4,18-22	Mk1,16-20	Lk 5,1-11
¹⁸Když procházel podél Galilejského moře, uviděl dva bratry, Šimona, nazývaného Petr, a Ondřeje, jeho bratra, jak hází síť do moře. Byli totiž rybáři. ¹⁹Řekl jim: „Pojďte za mnou a učiním vás rybáři lidí.“ ²⁰Oni hned nechali síť a následovali ho. ²¹Když odtud popošel, uviděl jiné dva bratry, Jakuba a Jana, jeho bratra, jak na lodi se svým otcem Zebedeem spravují své síť. A povolal je. ²²Oni hned opustili loď i svého otce a následovali ho.	¹⁶A když šel podél Galilejského moře, uviděl Šimona a Ondřeje, Šimonova bratra, rozhazující (sítě) do moře. Byli totiž rybáři. ¹⁷I řekl jim Ježíš: „Pojďte za mnou, a učiním, že se stanete rybáři lidí.“ ¹⁸A hned nechali síť a následovali ho. ¹⁹Když o trochu popošel, uviděl Jakuba Zebedeova a Jana, jeho bratra, jak na lodi spravují síť. ²⁰A hned je povolal. I opustili svého otce Zebedea na lodi s nádeníky a odešli za ním.	¹Stalo se, že se na něj tlačil zástup, aby slyšel slovo Boží a on stál u jezera Genezaret. ²A uviděl dvě lodi stojící u (břehu) jezera. Rybáři z nich vystoupili a prali síť. ³Vstoupil do jedné z lodí, která byla Šimona, a požádal ho, aby trochu odrazil od země. Posadil se a z lodi učil zástupy. ⁴Když přestal mluvit, řekl Šimonovi: Zajeď na hlubinu a spust'ťe své síť k lovu. ⁵Šimon mu namítl: „Mistře, celou noc jsme se namáhali a nic jsme nechytily. Ale na tvé slovo spustím síť.“ ⁶Když to učinili, chytili velké množství ryb, až se jejich síť trhaly. ⁷Dali znamení svým společníkům na druhé lodi, aby jim přišli na pomoc. I přišli a naplnili obě lodi, že se až potápěly. ⁸Když to Šimon Petr uviděl, padl Ježíšovi k nohám a řekl: „Odejdi ode mne, neboť jsem člověk hříšný, Pane!“ ⁹Zmocnil se ho totiž údiv a všech, kdo byli s ním, nad tím lovem ryb, které chytili. ¹⁰Podobně i Jakuba a Jana, synů Zebedeových, kteří byli Šimonovými společníky. I řekl Ježíš Šimonovi: „Neboj se, od nynějška budeš lovit lidi.“ ¹¹A přijeli s loďmi k zemi, opustili všechno a následovali ho.

2.1.1 Mk 1,16-20

Marek zařazuje úryvek o povolání prvních učedníků do popisu mocného počátku Ježíšovy veřejné činnosti Ježíše (1,14-45), který se projevuje jako Bohem poslaný Nositel spásy.⁸⁵ Umístění perikopy dosvědčuje důležitost tematiky učednictví má v Mk.⁸⁶

Pečlivý způsob vyprávění, kdy se vynechávají opakování, mluví pro jednotnost perikopy. Předmarkovská zpráva nejspíš neobsahovala přesné určení místa (podél Galilejského moře), stejně jako chybí časové zařazení.⁸⁷ Historicky nejspíše nešlo o první setkání Ježíše s těmito dvěma dvojicemi bratří, kteří pracovali jako rybáři. Jejich povolání k následování se historicky uskutečňovalo asi pozvolna a se zápletkami, které evangelium nezmiňuje⁸⁸. Slovesa, na nichž je zpráva o povolání vystavěna (jít, vidět, mluvit, slyšet, přijít - základní funkce lidského jednání) ovládají do velké míry jazyk celého Markova evangelia.⁸⁹

Vv. 14n které perikopě bezprostředně předcházejí, podtrhují návaznost Ježíšovy veřejné činnosti na vystoupení Jana Křtitele, který je nyní uvězněn.⁹⁰ Stejně poselství bude podobně „odměněno“. Hned na počátku je tak čtenáři naznačen úděl kříže, který čeká Ježíše i ty, kdo se rozhodnou ho následovat. Volání k následování je s vnitřní nutností spojeno s výzvou k „obrácení“ a k „víře v evangelium“.⁹¹

V. 16 Ježíš *jde podél* (παράγων) Galilejského moře. Marek dává této události zvláštní rysy: jakoby náhodně kolemjdoucí volá k následování.⁹² Zdánlivá náhodnost přecházení kolem (1,16) je ve skutečnosti vše rozhodující volba božské vůle, projev Božího řádu.⁹³ Podobně přecházel (παρελθὲιν) na Sinaji Hospodin kolem Mojžíše (Ex 33,19) nebo kolem Eliáše na Chorebu (1Král 19,13). Ježíš *uviděl* bratry Šimona a Ondřeje, syny Zebedeovy. Přímé oslovení vlastními jmény výrazněji než u Mt a Lk⁹⁴ naznačuje důležitost osobního kontaktu. Ježíš vidí konkrétní jednotlivé osoby s jejich životní historií. Jména Šimon a Ondřej - jedno semitského, druhé řeckého původu - reflektují smíšené, helénsko-židovské prostředí. Ježíšův pohled obsahuje božskou volbu (Gn 22,8

⁸⁵ Srov. R. SCHNACKENBURG, *Markus* 1, s. 35.

⁸⁶ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 26. Zmínka o učednících také v závěru evangelia (16,7) vytváří jakýsi rámec celého Markova díla. K různým variantám závěru Mk viz L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 82n.

⁸⁷ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 72.

⁸⁸ Srov. tamtéž, s. 75. Srov. Jan 1,36-51.

⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 73.

⁹⁰ Markovo evangelium je celé koncipováno z hlediska pašijových událostí, k nim je vše zaměřeno. Tak i tato zmínka o uvěznění Jana Křtitele jaksi předznamenává úděl Ježíše, který navazuje na jeho výzvy k obrácení. Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 25.

⁹¹ Srov. R. SCHNACKENBURG, *Markus* 1, s. 35.

⁹² Srov. K. H. SCHEKLE, *Jüngerschaft*, s. 13.

⁹³ Srov. tamtéž, s. 14.

⁹⁴ Srov. K. STOCK, *Boten*, s. 42, pozn. 101.

a 14) a stvořitelství čin (srov. Gn 1,3).⁹⁵ Rybáři jsou zastiženi při své každodenní práci. Vykonávají své povolání, kterým si zajišťují obživu. O společenském postavení rybářů tehdejší doby nemáme jednoznačné zprávy, dá se však předpokládat, že patřili spíše k chudší sociální vrstvě.⁹⁶ Rabbi Jehuda je hodnotí jako zbožné.⁹⁷

Vv. 17n Do této situace zaznívá Ježíšovo slovo. Slovo, které je mocnější než vše, co bylo doposud známo (1,22.27; 2,12).⁹⁸ Ono má moc působit to, co znamená. Nejde o žádnou otázku po připravenosti, žádnou reklamu nebo pozvání, je to příkaz, ba ještě více: je to nutnost, které nelze uniknout.⁹⁹ Výzvu „Pojďte za mnou!“ (doslova „Sem! Za mnou!“) Petr zaslechne ještě jednou, když ztrácí ochotu k následování (8,33). Vyprávění o povolání prvních dvou bratří Marek uzavírá jednoznačným slovem zjevení božské slávy: „Učiním (ποιήσω), že se stanete rybáři lidí.“¹⁰⁰ Podobně Ježíš při povolání Dvanácti „učinil Dvanáct“ (3,14). Toto sloveso může mít význam tvoření ze svrchované moci Boha (Gn 1,1: LXX - ἐποίησεν; odpovídá hebr. **עָשָׂה**).¹⁰¹ Povolává-li Boží stvořitelství vůle, dosáhne cíle.¹⁰² Nic se neříká o připravenosti rybářů. Povolání musejí následovat. Ježíšovými ústy povolává sám Bůh.

Spojení „rybáři lidí“ nemá ve starozidovské literatuře obdoby. Podle svědectví paralel SZ, Qumránu a Diatriby mělo v obecném jazyce převážně negativní zvuk asi ve smyslu „lovec lidí“ nebo „zloděj otroků“, srovnatelně s řeckým ἀνδραποδιστής.¹⁰³ Jistou paralelu k němu nacházíme v Jer 16,16,¹⁰⁴ kde je však užit spíše v negativním smyslu.¹⁰⁵

Vv. 19-20: Paralelní scéna povolání Jakuba a Jana je stručnější. Povolání již není vyjádřeno přímou řečí, ale pouhým konstatováním. Sloveso následovat (ἀκολουθέω) je zaměněno synonymem (ἀπέρχομαι ὀπίσω). Synové Zebedeovi jsou v Markově evangeliu vždy jmenováni společně, s výjimkou 9,38, a navíc tvoří spolu s Petrem skupinu tří (5,37; 9,2; 14,33). Rybáři opouštějí nejen síť, symbol svého zaměstnání, ale také svého otce. Tato radikalizace následování (oproti 1,18) je poněkud zmírněna poznámkou o nájemných dělnících.

Čtyři první učedníci z 1,16-20 vystupují ještě jednou jako adresáti eschatologického poučování (Mk 13). První, které Ježíš oslovuje, slyší o paruzii Syna

⁹⁵ Srov. K. H. SCHELKLE, *Jüngerschaft*, s. 10.

⁹⁶ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 73.

⁹⁷ Srov. Bill. I, s. 187.

⁹⁸ Srov. M. LIMBECK, *Evangelium sv. Marka*, s. 13.

⁹⁹ Srov. K. H. SCHELKLE, *Jüngerschaft*, s. 10.

¹⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 11n.

¹⁰¹ Srov. tamtéž, s. 12.

¹⁰² Srov. tamtéž.

¹⁰³ M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 87.

¹⁰⁴ Srov. G. FISCHER, *Jeremia 1-25*, 532n.

¹⁰⁵ Také v Kumránské literatuře nacházíme toto vyjádření v negativním smyslu, Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 73.

člověka na konci časů. Zvláštní inkluzi vytváří evangelista zmínkou Šimona Petra, který je prvním a posledním jmenovaným učedníkem (16,7).¹⁰⁶

2.1.2 Mt 4,18-22

Také Matoušovo evangelium zařazuje zprávu o povolání rybářů na počátek Ježíšovy veřejné činnosti. Od tohoto okamžiku už se nebude vyprávět příběh o Ježíši samotném, ale vždy spolu s ním také o jeho učednících. Teprve v Getsemanech (26,56) se opět ocitne sám po té, co ho všichni opustí.¹⁰⁷ Místním určením *παρὰ θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας* navazuje perikopa na předešlý text (*Γαλιλαία* ve v. 4,15), slovesem *ἀκολουθέω* poukazuje na následující (4,25).

Drobná matoušovská redakční úprava Markova pramene (Mk 1,16-20) zesiluje symetrii obou zpráv o povolání.¹⁰⁸

Povolání Šimona a Ondřeje (Mt 4,18-20)	Povolání Jakuba a Jana (Mt 4,21-22)
¹⁸Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς. ¹⁹καὶ λέγει αὐτοῖς· δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. ²⁰οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ.	²¹καὶ προβὰς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς. ²²οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Galilea (srov. 4,15n) mohla být pohanokřesťanskými adresáty Matoušova evangelia chápána jako místo prvního hlásání spásy pohanům. Proto církevní obec příběhu o povolání prvních učedníků smí rozumět jako vyprávění o jejím vlastním počátku.¹⁰⁹

V. 18 Participium slovesa *περιπατέω*, které Mt užívá k vyjádření Ježíšova pohybu podél Galilejského moře, nacházíme také v LXX Gn 3,8, kde Hospodin hledá a volá člověka (srov. výše komentář k Mk 1,16). Nové Šimonovo jméno Petr, které bude vysvětleno později (16,18), má připomenout matoušovské obci autoritu „prvního“ (10,2) z apoštolů.¹¹⁰ Síť (*ἀμφίβληστρον*), o níž Mt (na rozdíl od Mk) mluví, se nechala klesnout a pak se vytahovala, na rozdíl od jiného druhu sítě, která se táhne za lodí.

¹⁰⁶ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 76.

¹⁰⁷ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 145.

¹⁰⁸ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 1, s. 174.

¹⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 175.

¹¹⁰ R. SCHNACKENBURG, *Matthäus evangelium* 1,1-16,20, s. 42.

V. 19 Podobně jako u Mk (viz výše Mk 1,17) se ve v. 19 vyskytuje sloveso ποιήσω, charakteristické pro vyjádření stvořitelské činnosti Hospodina. Podobenství o rybářské síti ve 13. kapitole (13,47) uvádí výrok o rybářích lidí do jasné souvislosti s misionářskou činností.¹¹¹

V. 20 Bratři nečekají na úspěch lovu.¹¹² Tím je opět zdůrazněna bezodkladnost odpovědi na Ježíšovo volání.

Vv. 21n Vynecháním zmínky o nádenících autor nechce na prvním místě zdůraznit nekompromisnost případného nároku zřeknutí se rodinných vazeb, ale spíše mu jde o dokonalejší symetrii mezi oběma zprávami o povolání (viz výše).¹¹³ Tomuto úmyslu odpovídá také přesun slůvka ἐνθές a zopakování výrazu ἠκολούθησαν αὐτῷ.

2.1.3 Lk 5,1-11

Lukášovo zpracování příběhu o získání prvních učedníků se značně odlišuje od Markovy a Matoušovy zprávy.

Oproti Mk uvádí evangelista vyprávění po dvojitém představení Mesiáše: v nauce a v činu (4,16-30 a 4,31-44).¹¹⁴ Stále se však jedná o počátek Ježíšovy veřejné činnosti. Ve Sk 1,21-39.40-45 evangelista zdůvodňuje úřad apoštolů doprovázením Pána od počátku, „od křtu Janova“ (srov. 1,21n).

V předcházející a následující perikopě přebírá Lk materiál bez výraznějších zásahů od Mk (Mk 1,21-39.40-45), a také rámec epizody je uměle vytvořen z prvků Markova evangelia (srov. Mk 2,13.4,1-2).¹¹⁵ Jádrem příběhu však spočívá ve zprávě o zázračném rybolovu, kterou jinak zná už jen 21. kapitola Janova evangelia (Jan 21,1-11), a proto můžeme předpokládat, že ji Lukáš přebírá z tradice, kterou Marek neznal.¹¹⁶

V. 1 Lukášovské vyprávění začíná poznámkou o Ježíšově úspěchu (srov. 4,31-37). Lid se na Ježíše tlačí a chce slyšet jeho slovo, v němž rozeznává slovo Boží.

V. 2 Ježíšův pohled je stejně rozhodující jako v Mk 1,16 a 19.¹¹⁷ Dvě lodi odpovídají dvěma páry rybářů v Mk 1,16-20.

V. 3 Ježíš vstupuje do lodi Šimona, v jehož domě byl předtím hostem (4,38), a žádá ho o pomoc, aby mohl lidem zvěstovat své učení. Tím ho poprvé zapojuje do hlásání

¹¹¹ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 1, s. 175.

¹¹² Teprve Lk vypráví o zázračném rybolovu (Lk 5,1-11).

¹¹³ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 1, s. 175.

¹¹⁴ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 228.

¹¹⁵ Také v Mk 4,1-2 Ježíš učí z lodi; Ježíš častěji učí u moře (srov. Mk 2,13).

¹¹⁶ Srov. O. KNOCH, *Einer ist euer Meister*, s. 59.

¹¹⁷ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 231.

evangelia. Poté v lodi usedá, zaujímá pozici toho, kdo učí. Učí zástupy z lodi a tím se ukazuje jako první rybář lidí.¹¹⁸

Vv. 4n Obsah učení Lukáš nepředstavuje. Po skončení řeči k lidu se Ježíš obrací na Šimona s příkazem, který z hlediska zkušenosti rybáře nedává smysl.¹¹⁹ Proto Šimon zareaguje nejprve námitkou, svou odpověď však zakončuje již jako učedník.¹²⁰ Již dříve poznal moc Ježíšova slova (4,38-40) a nyní jeho uposlechnutí představuje akt důvěry v mistra. Titul ἐπιστάτα, Lukášovi vlastní,¹²¹ poukazuje na vyšší hodnotu a autoritu osloveného.¹²²

V. 6n Protože Šimon nepožaduje znamení, obdrží ho (srov. Maria v Lk 1,45), a svědky zázraku se stávají i jeho spolupracovníci. Spása vyžaduje víru, ale Bůh podpoří víru znamením.¹²³

V. 8 Zdá se, že Ježíš zůstává na lodi i během rybolovu, neboť nenacházíme zmínku o tom, že by ji opustil poté, co do ní vstoupil, aby učil (v. 3). Navíc se mu bezprostředně po zázraku Šimon klaní a vstupuje s ním do dialogu. Pohled na zázrak vzbuzuje bázeň. Proskyneze je náboženský postoj vůči Božskému, vzdání úcty ale i otázka zachování vlastního života (Iz 6,5; Sd 6,22n).¹²⁴ Šimonova reakce odpovídá starozákonním teofaniím: nelze vidět Boha a nezemřít. Vyznání lidské nehodnosti stát tvář v tvář Božskému je završeno oslovením κύριε. Evangelista zde poprvé nazývá Šimona Petrem. Tím, který později dostane úkol utvrzovat ve víře své bratry (22,32).

V. 9 Svědků zázraku se zmocňuje úžas (srov. 4,36; 5,26; 8,56; Sk 3,10).

V. 10 Ve shodě se stylem zjevení zaznívá božská odpověď „Neboj se!“ (srov. 1,13; 1,30; Sd 6,23). Petr se skrze zázrak stává účastným božského zjevení podobně jako Mojžíš nebo Eliáš a stejně jako oni obdrží poslání a zároveň zaslíbení. Slova o „lovení lidí“ jsou nejen redakční úpravou Mk 1,17, ale nejspíš i paralelně tradovaného výroku. Působí jako pointa celého vyprávění. Sloveso ζωγρέω znamená nejen zajmout někoho živého, ale snad také „oživit“, „vrátit život“.¹²⁵

V. 11 Aniž by zaznělo vlastní povolání k následování, Petr a jeho společníci opouštějí všechno a následují Ježíše. Poznámka o opuštění všeho je lukášovská (srov. lukášovský radikalismus v Lk 5,28; 9,62; 12,33; 14,26.33).¹²⁶

¹¹⁸ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 235.

¹¹⁹ Srov. O. KNOCH, *Einer ist euer Meister*, s. 61.

¹²⁰ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 233.

¹²¹ U Lk obvyklé oslovení Ježíše učedníky. Srov. 8,24.45; 9,33.49; V Lk 17,33 použije toto oslovení deset malomocných.

¹²² Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 233.

¹²³ Srov. A. STÖGER, *Lukas* 1, s. 149.

¹²⁴ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 234.

¹²⁵ Srov. tamtéž, pozn. 21. Tento význam by potvrzovalo i starozákonné pojetí vodních hlubin, které jsou místem smrti a vzdálenosti od Hospodina. Srov. ba, qoj v LXX Žalm 129,1; Jon 2,4; Mich 7,19. Avšak pouze v Iz 7,11 v jednotném čísle.

¹²⁶ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 235.

Aby Lukáš vyzdvihl Petra, úplně vynechává zmínku o Ondřejovi. Ten je v jeho evangeliu jmenován pouze ve výčtu Dvanácti (6,14). Syny Zebedeovy zapojuje do příběhu vsuvkou 10a, která slouží spolu se shrnujícím v. 9 jako propojení vlastní látky s Mk 1,16-20.

V příběhu je centrální rybolov a zvěstování. Šimon hraje v Lukášově vyprávění mezi ostatními rybáři hlavní roli, Ježíše však následuje spolu s ostatními (srov. střídání sg. a pl. v celé perikopě). To koresponduje s jeho vůdčí rolí v Jeruzalémské obci.¹²⁷

2.1.4 Shrnutí

Skupina učedníků má být od začátku přítomna Ježíšově spásitelské činnosti. K Mesiáši patří jeho společenství, první učedníci mají jednou vytvořit pozdější církev, a ta je skrze ně přítomna pozemskému působení Ježíše, slyší jeho slova a doprovází jeho skutky.¹²⁸

Oba páry bratří (u Lk chybí zmínka o Ondřejovi) vykonávají své zaměstnání nedaleko od sebe, mohli tedy být kolegy již ve svém původním řemesle.¹²⁹ Na základě jejich původního povolání jim Ježíš naznačuje povolání nové.

Protože u ostatních z Dvanácti synoptici nezachycují způsob jejich povolání, můžeme předpokládat, že k němu došlo podobným způsobem (jak slyšíme z úst Petra v Mt 19,27).¹³⁰

Nápadná shoda s popisem povolání celníka Leviho 2,14 dává vyvstat otázce po určitém společném schématu těchto „zpráv o povolání“. Jediný srovnatelný, ale o to jednoznačnější starozákonní příklad se nachází v příběhu o povolání Eliši Eliášem (1Král 19,19-21). Vyskytují se zde tyto společné prvky: povolání kolemjdoucího zasahuje povolání při všední práci, zmínka o otci (a matce), uposlechnutí povolání a následování („ἑπορεύθη ὀπίσω“).

Zpráva o povolání jako křesťanská literární forma navazuje na 1Král 19.¹³¹ V evangeliu slouží k vyjádření charismatické moci, projevující se v Ježíšově působení.¹³² Scény povolání (Mk 1,16-20parr) mají typický charakter a teologický obsah.¹³³ Obrácení a víra se mají uskutečňovat v bezvýhradném následování.¹³⁴ Označení věřících jako ulovených ryb se stalo termínem prvokřesťanského

¹²⁷ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 235.

¹²⁸ Srov. R. SCHNACKENBURG, *Markus* 1, s. 35.

¹²⁹ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 145.

¹³⁰ Srov. tamtéž, s. 146.

¹³¹ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 75. Tato literární forma nebyla vědomě v židovské teologii dále recipována. Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 19.

¹³² Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 75.

¹³³ Srov. tamtéž.

¹³⁴ Srov. R. SCHNACKENBURG, *Markus* 1, 1988, s. 42.

misionářského jazyka (srov. Mt 13,47-50; Jan 21,6).¹³⁵ Zdvojení povolání souvisí s budoucí misí, na kterou budou vysláni rovněž vždy po dvou (Mk 6,7).¹³⁶

¹³⁵ Výrok o rybářích lidí nejspíš pochází od historického Ježíše. Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 74n.

¹³⁶ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 73.

2.2 Povolání celníka (Mk 2,13-17; Mt 9,9-13; Lk 5,27-32)

Mt 9,9-13	Mk 2,13-17	Lk 5,27-32
⁹A když šel Ježíš odtud dál, uviděl člověka sedícího v celnici, nazývaného Matouš, a řekl mu: „Následuj mne!“ I vstal a následoval ho. ¹⁰A událo se, když stoloval v domě, a hle, mnozí celníci a hříšníci přišli a stolovali s Ježíšem a jeho učedníky. ¹¹A když to viděli farizeové, řekli jeho učedníkům: „Proč váš učitel jí s celníky a hříšníky?“ ¹²A uslyšel (to) a řekl: „Nepotřebují lékaře zdraví, ale nemocní. ¹³Jděte a učte se, co je: ‚Milosrdenství chci, a ne oběť.‘ Nepřišel jsem totiž povolat spravedlivé, ale hříšníky.“	¹³A vyšel opět k moři a celý zástup přišel k němu. A učil je. ¹⁴A když šel dál, uviděl Leviho Alfeova, sedícího v celnici, a řekl mu: „Následuj mne!“ I vstal a následoval ho. ¹⁵A stalo se, že stoloval v jeho (svém?) domě a mnozí celníci a hříšníci stolovali s Ježíšem a jeho učedníky. Byli totiž mnozí a následovali ho. ¹⁶A zákoníci farizejů, když viděli, že jí s hříšníky a celníky, řekli jeho učedníkům: „Jí s celníky a hříšníky!“ ¹⁷A uslyšel (to) Ježíš a řekl jim: „Nepotřebují lékaře zdraví, ale nemocní. Nepřišel jsem povolat spravedlivé, ale hříšníky.“	²⁷a potom vyšel A spatřil celníka jménem Levi, sedícího v celnici, a řekl mu: „Následuj mne!“ ²⁸I opustil všechno, vstal a následoval ho. ²⁹A učinil velikou hostinu Leviho jemu v jeho/svém domě. A byl početný zástup celníků a jiných, kteří s nimi stolovali. ³⁰I reptali farizeové a jejich zákoníci a říkali jeho učedníkům: „Proč jíte a pijete s celníky a hříšníky?“ A Ježíš jim odpověděl: ³¹„Nepotřebují lékaře zdraví, ale nemocní. ³²Nepřišel jsem povolat spravedlivé, ale hříšníky k obrácení.“

2.2.1 Mk 2,13-17

Perikopa navazuje na vyprávění o uzdravení ochrnutlého. Text úryvku 2,13-17 prošel redakčními úpravami, při nichž autor spojil dvě, původně zřejmě samostatné zprávy: o povolání celníka Leviho a o hostinu s celníky a hříšníky.

Z hlediska literární formy můžeme tuto perikopu označit jako spor s protivníky s charakteristickou trojdílnou strukturou: Popis objektu sporu, námitka protivníků a její vyvrácení, zde ještě zdůrazněné christologickou výpovědí (v. 17b, srov. také 19b, 20. 28).¹³⁷

V. 13 Poté, co Ježíš „doma“ v Kafarnaum uzdravil ochrnutého pro víru těch, kteří ho k němu spustili střechou, a tím podal podezřavým zákoníkům důkaz o moci Syna člověka odpouštět hříchy, vychází (z domu nebo z vesnice?) k moři. Zástup těch, kdo již poznali moc jeho slova (srov. 1,22), přichází k němu a on je učí. O obsahu učení se nehovoří. Pobřeží moře, kde dojde k setkání s Levim, se shoduje s místem povolání prvních učedníků (1,16-20).

V. 14 Zpráva o povolání věrně kopíruje schéma 1,16-20: Ježíšův pohled zasahuje Leviho při jeho každodenní práci a on bezprostředně následuje povolání. Individualitu povolaného vyjadřuje údaj o jeho jménu a zaměstnání celníka. Hraniční městečko Kafarnaum jistě nabízelo pracovní příležitosti tohoto druhu. Lid celníky pohrdal jako hříšníky.¹³⁸ Neurčitost výše cla mohli zneužívat k vlastnímu obohacování se, a proto byli považováni za podvodníky. Pohlíželo se na ně jako na rovné nevěstkám (srov. 21,31n) nebo pohanským otrokům a nesměli vypovídat jako svědci v soudních sporech.¹³⁹ A právě takového člověka si Ježíš volí mezi ty, které pověřil vydáváním svědectví o něm (srov. 13,9). Toto skandální jednání předznamenává následující děj.

V. 15 Markovo vyprávění vzbuzuje dojem, že Levi se nejen hostiny s Ježíšem účastní, ale že ho dokonce zve do svého domu. Radostná hostina tak může být chápána jako oslava události povolání. Nejednoznačnost přivlastňovacího zájmena „jeho“ (v. 15) poukazuje na původní samostatnost dvou správ, z nichž je perikopa složena. Slovní spojení „celníci a hříšníci“ se vzhledem k podobným kontextům v Mt 11,19par a Lk 15,1 jeví jako pevná formulace. Pro ustálené spojení mluví také v. 17b. Participiální věta ve v. 16, která pořadí pojmů zaměňuje, bude nejspíš Mk redakcí.¹⁴⁰ „Učedníci“ jsou poprvé zmíněni jako supina. Zároveň však autor dodává, že bylo mnoho těch, kdo ho následovali. Touto poznámkou připravuje evangelista vyvolení Dvanácti (3,13nn).¹⁴¹

¹³⁷ Srov. J. GNILKA, *Markus*. 1, s. 105.

¹³⁸ K zaměstnání celníka viz Exkurs: Die Zöllner In: GNILKA, *Markus* 1, s. 105n.

¹³⁹ Srov. tamtéž, pozn. 17.

¹⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 104.

¹⁴¹ Srov. tamtéž, s. 106.

V. 16 Zákoníci farizejů jistě nepatřili k těm, kdo Ježíše následovali a rovněž se neúčastnili hostiny.¹⁴² Neobracejí se na Ježíše, ale na jeho učedníky, jako by jim chtěli naznačit, že důsledky pobuřujícího jednání jejich mistra se mohou týkat i jich. Celníci a hříšníci, považovaní za rovné pohanům a vyřazení ze společnosti těch, kdo dodržují farizejské předpisy o rituální čistotě, jsou nyní sjednoceni kolem jednoho stolu. Ježíš a jeho učedníci se tím v očích farizejů sami stávají nečistými. Mk zde naráží na problém smíšených církevních obcí mimo Palestinu, které řeší otázku společného stolování křesťanů ze židovství s pohanokřesťany (srov. Gal 2,12).¹⁴³

V. 17 Ježíšova dvojdielná odpověď obsahuje přísloví a pojmenování vlastního poslání. Analogie přísloví o lékaři nacházíme v řecké literatuře, ale také v LXX (Ex 15,26).¹⁴⁴ Ježíšova formulace však do středu pozornosti staví nikoli lékaře, ale nemocné (subjekt), což svědčí o autenticitě výroku.¹⁴⁵ V. 17b asi původně zakončoval perikopu.¹⁴⁶ Věta s přísudkem ἡλθον ukazuje otevřenost k hříšníkům jako základní určení Ježíšova poslání.¹⁴⁷ Protiklad spravedlivých a hříšníků není myšlen ironicky, ale odpovídá způsobu myšlení účastníků sporu.¹⁴⁸ Slovem o povolání tvoří spolu s v. 14 jakýsi rámec perikopy o Ježíšově otevřenosti vůči hříšníkům.

2.2.2 Mt 9,9-13

Velmi stručná zpráva o povolání a odpovědi na ně je ozvěnou 4,19-20; 21-22 a důraz na sloveso „následovat“ poukazuje na spojitost s 8,18-23.¹⁴⁹ Evangelista zřejmě čerpá z Mk předlohy, kterou na několika místech upravuje.¹⁵⁰ V souladu se sledem událostí v Mk navazuje zpráva o povolání celníka na perikopu o plné moci Ježíše odpouštět hříchy.

V. 9 Ježíš nevychází k moři, aby učil zástupy (Mk 2,13), ale pouze jde dál z místa minulého jednání (Kafarnaum, srov. 9,1). Nejvýznamnějším odchýlením od Mk je záměna jména celníka. Povoláný se nejmenuje Levi, ale Matouš. Etymologicky znamená toto jméno „dar Boží“. Důvodem této odchylky od Mk mohla být zvláštní autorita tohoto apoštola v tradici, z níž pochází Matoušovo evangelium (Sýrie?).¹⁵¹ Jeho

¹⁴² Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 104.

¹⁴³ Srov. tamtéž, s. 106.

¹⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 109.

¹⁴⁵ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 334.

¹⁴⁶ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 104n.

¹⁴⁷ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 333.

¹⁴⁸ Srov. tamtéž.

¹⁴⁹ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 351.

¹⁵⁰ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 329.

¹⁵¹ Srov. SAND, A., *Matthäus*, s. 196.

vyzdvížení na tomto místě oproti ostatním synoptikům vedlo k domněnce, že je autorem prvního evangelia.¹⁵² Je slaven jako ten, koho se dotkla milost Boží.¹⁵³

V. 10 Místem hostiny zůstává blíže neurčený „dům“ (v Mk 2,15 „jeho dům“). Poznámku, že Ježíš měl mnoho následovníků (Mk 2,15c), Mt vynechává. Naproti tomu zdůrazňuje množství celníků a hříšníků, kteří k Ježíši přicházejí a stolují s ním a s jeho učedníky.

V. 11n Vzápětí vstupují do hry farizeové, které Ježíš kritizoval již v 5,20 a na něž se Jan Křtitel obrátil s káravou řečí (3,7). Pozoruhodné je vložení titulu ὁ διδάσκαλος do otázky farizejů.

V. 13 Jako jediný ze synoptiků uvádí Mt citát z Oz 6,6a jako vlastní teologickou interpretaci (srov. také Mt 12,7). Utváří tak výrazné starozákonní pozadí Ježíšova jednání¹⁵⁴ a zesiluje parenetický charakter perikopy. „Jděte a uče se“ je úvod typický pro výroky halachy, kterým se učilo v rabínských školách.¹⁵⁵ Evangelista nesleduje prorocký kontext. Slovem oběť zde má na mysli postoj pokryteckého lpění na zachovávání ideálu rituální čistoty.¹⁵⁶ Ježíš vystupuje proti jakémukoli pohrdání člověkem.

2.2.3 Lk 5,27-32

Lukáš zprávu o povolání Leviho a o hostině spojuje do jedné perikopy s otázkou o postu. V obou případech (na rozdíl od Mk 2,18) vystupují jako tazatelé farizejové a jejich zákoníci. Řeckou literární formu symposion (scéna stolování), kterou zde evangelista používá, u něj nacházíme vícekrát (7,36-50 a 14,1-24).¹⁵⁷ Téma rozhovoru u stolu bychom mohli formulovat jako otázku, s kým smí Ježíšovi učedníci zasednout k jednomu stolu? Protivníci však nejsou přímými účastníky hostiny. Tím je pozměněna klasická forma symposia, aby vyprávění vyjádřilo dobovou situaci, kdy církev byla zvenčí kritizována židovskými „sousedy“.¹⁵⁸

V. 27 Lk se necítí vázán rámcem Markovy redakce (Mk 2,13), z něž zůstává pouze Καὶ ἐξηλθεν a spojovací výraz μετὰ ταῦτα. Chybí motiv moře i zmínka o poučování zástupů (obojí bylo zmíněno již dříve, srov. 4,31-32; 5,1-3).¹⁵⁹ Záměna εἶδεν za ἐθεάσατο mohla být provedena ze stylistických důvodů, jejím záměrem však mohlo být zdůraznění

¹⁵² Také ve výčtu Dvanácti je označen jako „celník“ (10,3) na rozdíl od Mk a Lk, kde se objevuje bez přívlastku. Srov. M. Mullins, *Matthew*, s. 236. Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 330.

¹⁵³ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 334.

¹⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 329.

¹⁵⁵ Srov. Bill. I., s. 499.

¹⁵⁶ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 333.

¹⁵⁷ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 253.

¹⁵⁸ Srov. tamtéž.

¹⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 254.

dobře zváženého úsudku povolávajícího. Vynecháním jména celníkova otce (Alfeus) se Lukáš snad chce vyhnout záměně učedníka s Jakubem Alfeovým (6,15).

V. 28 Významné je doplnění καταλιπὼν πάντα (srov. 5,11). Následování prvních učedníků předpokládá opuštění veškerého majetku (v. 28).

V. 29 Markovo prosté „stolování“ Lk líčí jako velikou hostinu Leviho. Vyloučena je jakákoli pochybnost o vlastníkovi domu. Jako hosté „s nimi“ (místo „s Ježíšem a jeho učedníky“) leží u stolu „velké množství celníků a jiných“, u nichž chybí poznámka o následování (srov. Mk 2,15). Možná ji autor vynechal z toho důvodu, že většina spoluhodovníků asi nepatřila k těm, kdo opustili všechno, což Lukáš považuje za samozřejmou součást následování.¹⁶⁰

V. 30 Reptání farizejů a jejich zákoníků připomíná jednání Izraele na poušti. Tehdy také šlo o jídlo a pití (srov. Ex 16,8; 17,3). V Lk protivníci útočí proti učedníkům, nikoli nepřímo proti Ježíši. Zatímco Markova perikopa o hostině s celníky má christologické vyostření (napaden je Ježíš), u Lk má ekleziologický ráz a týká se křesťanského způsobu života.¹⁶¹

V. 31 Lk používá pro „zdravé“ výraz οἱ ὑγιαίνοντες asi ze stylistických důvodů. Slovník evangelia neprozrazuje nic o tom, že by jeho autor byl zběhlý v lékařské profesi.¹⁶²

V. 32 Perfektum ἐλήλυθα vyjadřuje lépe než aorist ἦλθον (u Mk a Mt) minulou událost s následky zasahujícími do přítomnosti. Povolání je v Lk zároveň výzvou k obrácení (εἰς μετάνοιαν).¹⁶³

2.2.4 Shrnutí

U všech synoptiků následuje zpráva o povolání celníka, spojená s vyprávěním o hostině, po uzdravení ochrnutého. Rozvíjí se tak dále téma Ježíšovi moci odpouštět hříchy.

Vedle Šimona Petra a jeho druhů Ježíš povolává k následování celníka, podle jehož příkladu se i hříšníci mohou považovat za pozvané k obrácení a k odpuštění hříchů. Povolání směřuje nyní k hříšníkům a k těm, kterými se pohrdá. Jedná se o pozvání k eschatologické hostině, při níž hostitelem je Ježíš. Stejně jako hříšníkům odpouští, tak je také přijímá do svého společenství. Roste zástup Ježíšových učedníků i tlak jeho odpůrců. Jim navzdory se prosazuje radostné poselství o spáse.¹⁶⁴

¹⁶⁰ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 258.

¹⁶¹ Srov. tamtéž, s. 260.

¹⁶² Srov. tamtéž, s. 259.

¹⁶³ Srov. tamtéž, s. 253.

¹⁶⁴ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 110.

2.3 Ustanovení Dvanácti (Mk 3,13-19; Mt 10,1-4; Lk 6,12-16)

Mt 10,1-4	Mk 3,13-19	Lk 6,12-16
¹Zavolal k sobě svých dvanáct učedníků a dal jim moc nad nečistými duchy, tedy vyhánět je a uzdravovat každou chorobu a každou nemoc. ²Toto jsou jména těch dvanácti apoštolů: První Šimon zvaný Petr, a Ondřej, jeho bratr, a Jakub Zebedeův a Jan, jeho bratr. ³Filip a Bartoloměj, Tomáš a Matouš celník, Jakub Alfeův a Tadeáš, ⁴Šimon Kananejský a Jidáš Iškariotský, který ho pak vydal.	¹³I vystoupil na horu a zavolal k sobě ty, které on chtěl. A odešli k němu. ¹⁴A učinil Dvanáct (které také nazval apoštoly), aby byli s ním a aby je posílal hlásat ¹⁵a mít moc vyhánět zlé duchy. ¹⁶I učinil těchto Dvanáct: Petra, to jméno dal Šimonovi, ¹⁷Jakuba Zebedeova a Jana, bratra Jakuba, a dal jim jméno(a) „Boanergés“, to je „synové hromu“, ¹⁸Ondřeje, Filipa, Bartoloměje, Matouše, Tomáše, Jakuba Alfeova, Tadeáše, Šimona Kananejského ¹⁹a Jidáše Iškariotského, který ho pak vydal.	¹²Stalo se v těch dnech, že vyšel na horu, aby se modlil. A strávil noc v modlitbě s Bohem. ¹³A když nastal den, zavolal k sobě své učedníky a vybral z nich dvanáct, které pak pojmenoval apoštoly: ¹⁴Šimona, kterému dal jméno Petr, Ondřeje, jeho bratra, Jakuba, Jana, Filipa, Bartoloměje ¹⁵Matouše, Tomáše, Jakuba Alfeova, Šimona zvaného horlivec, ¹⁶Judu Jakubova a Jidáše Iškariotského, který se stal zrádcem.

2.3.1 Mk 3,13-19

Zprávě o ustanovení Dvanácti předchází text, v němž evangelista líčí Ježíšův střet s farizeji. Ti, spolu s herodiány, začínají usilovat o jeho smrt (Mk 3,1-6). V kontrastu k zatvrzelosti vůdců čteme o přílivu velikého množství lidu, který se stává svědkem Ježíšových zázračných uzdravení a vyhánění zlých duchů. V této situaci Ježíš vystupuje na horu, aby ustanovil skupinu Dvanácti a dal jim podíl na svém poslání.

Perikopa se skládá ze dvou částí: z ustanovení Dvanácti a seznamu jejich jmen. Zatímco výčet jmen pochází z předmarkovské tradice, zpráva o ustanovení má redakční charakter.¹⁶⁵

V. 13 Jestliže oblast u moře byla místem přílivu zástupů (a také místem povolání prvních učedníků), je nyní dějištěm hora či vyvýšené místo. Možná je zde spojitost se Sinají: Ježíš vystupuje na horu podobně, jako vystoupil Mojžíš a zároveň jedná z pozice na hoře, jako jednal Bůh. Co do obsahu jednání však souvislost chybí, proto je úmyslná návaznost na události Ex nejistá.¹⁶⁶ Ježíš si jindy k sobě volal své protivníky (3,23), učedníky (8,1; 12,43) nebo zástupy (8,34). Avšak pouze zde a ve zprávě o vyslání Dvanácti (6,7) je jeho výzva vyjádřena slovesným tvarem προσκαλείται (prézens historický). Z následujících slov (οὗς ἤθελεν αὐτός) je patrné, že jde o úkon vyvolání (srov. Lk 6,13). O povolání nerozhoduje lidská iniciativa, zásluha, zvláštní úsilí nebo touha, ale výlučně zájem Ježíše.¹⁶⁷ Jeho svobodná volba se týká i toho, který ho později zradil.¹⁶⁸ Na Ježíšovu výzvu povolání opustili své dosavadní místo a „odešli“ (ἀπῆλθον) k němu (srov. 1,20).

V. 14 Ustanovení je vyjádřeno semitským způsobem jako učinění, vytvoření (srov. Mk 1,17, Sk 2,36). Tento výraz odpovídá starozákonnímu ustanovování kněží (Dt 10,8n; 1Král 12,31; 13,33) a vůdců lidu (1Sam 12,6). Skupina Dvanácti symbolizuje Ježíšův nárok na celý Izrael, ale též eschatologické zaslíbení Spásy pro Izrael, jeho obnovy k plnosti.¹⁶⁹ Mk rozšiřuje eschatologickou funkci Dvanácti o dějinné poslání pokračovat v Ježíšově díle. Jejich poslání se týká budoucnosti církve. I když se stanou adresáty zvláštního poučování a především předpovědí o utrpení Mesiáše, neliší se od ostatních učedníků zvláštní vírou (4,40) ani tím, že byli s Ježíšem (4,10; srov. 2,19). Pouze jim však Mk vyhrazuje první misionářské poslání. Dva úkoly, které od Ježíše dostávají, se zdají nesjednotitelné. Mají být s Ježíšem a zároveň mají být posláni. I když Mk zná pojem Apoštol (6,30) pouze jako vyjádření funkce, rozhodující prvky pozdějšího technického termínu jsou již v jeho konceptu Dvanácti čitelné.¹⁷⁰ Zdá se, že evangelista chce uvést vyprávění o ustanovení Dvanácti do souladu se zprávou o jejich vyslání vložení 14b.15 (srov. 6,7). V předmarkovské zprávě úloha Dvanácti spočívala výhradně v „bytí s ním“.¹⁷¹

¹⁶⁵ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 136.

¹⁶⁶ Srov. K. STOCK, *Boten*, s. 10n.

¹⁶⁷ Srov. K. ROMANIUK, *Powołanie*, s. 77.

¹⁶⁸ Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 256n.

¹⁶⁹ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 139.

¹⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 140.

¹⁷¹ Srov. tamtéž, s. 139.

V. 15 Podivná formulace druhé věty účelové (*aby je posílal kázat a mít plnou moc*) naznačuje dodatečné rozšíření souvětí.¹⁷² Skupina Dvanácti má navázat na činnost samotného Ježíše (srov. 1,39; 3,9-11).

V. 16 Opakující se vsuvku „καὶ ἐποίησεν τοὺς δώδεκα“ Marek použil k propojení starší zprávy o ustanovení Dvanácti se seznamem jmen.¹⁷³ První místo mezi Dvanácti zaujímá Šimon. Je nazván Petrem. Toto jméno Mk sice nikde nevysvětluje, zdůrazňuje však roli prvního z Dvanácti na několika místech: je povolán jako první z učedníků (1,16nn), stává se jejich mluvčím (tato role vrcholí vyznáním u Césareje Filipovy - 8,29), vyzdvihuje ho slovem anděla u hrobu Vzkříšeného (16,7).¹⁷⁴ Petr slouží Markovi jako příklad učedníka.¹⁷⁵ Jakub a Jan dostávají společné jméno a tvoří s Petrem nejužší skupinu Ježíšových důvěrníků.¹⁷⁶ Není jisté, zda přízvisko Boanerges odpovídá uvedenému překladu. Rozhodně nešlo jen o nějakou přezdívku, neboť je udělit Ježíš ze své plné moci.¹⁷⁷ Naproti tomu druhá jména Šimona Kananejského a Jidáše Iškariotského označují nejspíše místa jejich původu (Kána v Galileji a Keriot)¹⁷⁸. Podle některých biblistů by však mohla poukazovat na bývalou příslušnost k radikálním náboženským skupinám.¹⁷⁹

Podobné seznamy jmen učedníků máme doloženy i v židovství, nezdá se však, že by se Mk ve svém výčtu držel nějaké pevné struktury.¹⁸⁰ Zřejmé je pouze to, že tři nejdůležitější stojí vpředu, zrádce na konci. V případě, že na základě misijní praxe jsou jména řazena v párech (4x2), vynikne o to více skupina Tří a Jidáš. O většině členů skupiny Dvanácti se u Marka nedozvídáme více než jejich jména.

Markův přínos k perikopě tedy spočívá v tom, že zprávu o ustanovení Dvanácti a o přejmenování Tří spojil se seznamem jmen. Navíc vsouvá zmínku o poslání a předání moci. Ve výčtu Apoštolů došlo kvůli vyzdvižení Tří k přesunu jména Ondřeje a k označení Jidáše za zrádce.¹⁸¹

¹⁷² Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 137.

¹⁷³ Srov. tamtéž, s. 137n.

¹⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 140.

¹⁷⁵ Srov. tamtéž.

¹⁷⁶ Více ke skupině Tří viz výklad k perikopě Mk 1,16-20par.

¹⁷⁷ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 141.

¹⁷⁸ Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 258.

¹⁷⁹ „Kananejský“ Lukáš překládá jako ζηλωτής - horlivec (srov. Lk 6,15), z čehož někteří usuzují, že příslušel dříve ke straně Zélótů. Ta však podle některých teorií v Ježíšově době ještě neexistovala. Iškariotský pak měl náležet ke skupině tzv. sikariů (srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 258). Pokud bychom přijali méně pravděpodobný názor, že „Iškariotský“ se dá přeložit jako „muž nepravosti“ (קַרְיָט), pak by muselo toto jméno být přidáno Jidášovi dodatečně na základě jeho zrady (Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 141).

¹⁸⁰ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 141.

¹⁸¹ Srov. tamtéž, s. 138.

Mk měl nepochybně zájem na vyzdvižení skupiny Dvanácti.¹⁸² Skrze ně propojuje dobu církve s časem historického Ježíše a potvrzuje dějinnou podobu evangelia.¹⁸³

2.3.2 Mt 10,1-4

Za předlohu slouží Mt výlučně Mk, přičemž používá kromě Mk 3,13-19 také Mk 6,7. Matouš podává zprávu o zplnomocnění dvanácti až bezprostředně před jejich vysláním (na rozdíl od Mk). Uvedení perikopy si evangelista připravuje poznámkou o Ježíšově lítosti na zástupy, které byly jako ovce bez pastýře, a výzvou směřovanou k učedníkům, aby prosili Pána žně o dělníky pro tuto žně (9,36-38; srov. Lk 10,2).

Povolání a pověření Dvanácti připomíná povolání prvních učedníků a rozvíjí jej: „Pojďte za mnou a učiním z vás rybáře lidí“ a předem nastiňuje univerzální poslání: „Jděte proto a učinite mi učedníky ze všech národů“ (Mt 4,19; 28,18).¹⁸⁴

V. 1 Začátek Matoušova popisu události vzbuzuje dojem, že adresáti evangelia již vědí o existenci okruhu dvanácti učedníků. Markovo προσκαλείται nahrazuje pro Mt typické προσκαλεσάμενος. I když v Mt vystupuje rovněž Dvanáct jako instituce - při rozhodnutí jít do Jeruzaléma (20,17), jako účastníci poslední večeře (26,20) a adresáti misijního příkazu (28,16: οἱ δὲ ἑδεδέκα), zde evangelista mluví o „dvanácti učednících“. Tím naznačuje, že tvoří jedno společenství s ostatními učedníky (které jinak jasně od skupiny Dvanácti odlišuje) a potažmo také s církevní obcí adresátů evangelia.¹⁸⁵ Podobně jako u Marka Mt podtrhuje návaznost poslání Dvanácti na Ježíšovu vlastní aktivitu (9, 32-35). Navíc však zdůrazňuje jejich moc zbavovat lidi každé bolesti. Mt však neinformuje o tom, jak tuto moc vykonávali (srov. Mk 6,12n). To, co je popisováno jako historická událost, vztahující se k misii v Izraeli, má význam pro přítomnost církevní obce.¹⁸⁶

V. 2 Mt, spolu s Lk, představuje Dvanáct jako eschatologické soudce dvanácti izraelských kmenů (Mt 19,28; Lk 22,28-30). Výraz ἀπόστολος se v Mt vyskytuje pouze na tomto místě a stejně jako u Mk nejde o zaběhnutý termín, nýbrž jen o označení funkce vybraných učedníků.¹⁸⁷ Pouze Matouš uvádí seznam jmen slovy: „τὰ ὀνόματα ἐστὶν ταῦτα“, čímž poukazuje na zakořenění Ježíšovy činnosti ve velkém příběhu dějin Izraele (Gn 46,8; Num 1,5).¹⁸⁸ První čtyři jména patří nejprve povoláním (4,18-22).

¹⁸² Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 137.

¹⁸³ Srov. tamtéž, s. 140.

¹⁸⁴ Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 256.

¹⁸⁵ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 355.

¹⁸⁶ Srov. tamtéž.

¹⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 356.

¹⁸⁸ Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 259n.

Zařazením Ondřeje k Petrovi a zmíněním příbuzenských vztahů se zdůrazňuje motiv bratrství, které pojí společenství Ježíšových učedníků.¹⁸⁹ Šimonovo první místo mezi Dvanácti je zvláště podtrženo (πρῶτος). Jeho nové jméno Petr bude vysvětleno teprve později (16,18). Oběma jmény je Šimon nazván kromě 16,18 pouze při svém prvním povolání (4,18) a zde. Jako nejčastěji zmiňovaný učedník v Mt (23 výskytů) funguje opakovaně jako mluvčí okruhu učedníků (15,15; 16,16; 17,4; 18,21; 19,27).

V. 3n Z ostatních jmenovaných učedníků, až na Jidáše, už žádný v Mt evangeliu nevystupuje. Matouš je označen jako celník (srov. 9,9). Není zřejmé, proč došlo k předřazení Tomáše.¹⁹⁰ Ve shodě s Mk následuje po Jakubovi Alfeovu Tadeáš (jinak u Lk a ve Sk). Ze spojení jmen do dvojic nelze usuzovat na jejich pozdější misijní spolupráci.¹⁹¹ Z dvanácti tradovaných jmen je devět semitského, tři řeckého původu (Ondřej, Filip a Tadeáš). To svědčí o řeckém vlivu v židovské Galileji.

Vyprávění o zplnomocnění Dvanácti včetně jejich jmenného seznamu a jejich vyslání odkazuje na historickou skutečnost Ježíšova veřejného působení v izraelském národě. Zároveň to, co se tehdy stalo, je transparentní s ohledem na současnost církve. Pojem učedník tvoří toto propojení, zvláště pokud přijmeme tvrzení, že slovem μαθητής označovali sami sebe křesťané matoušovské obce.¹⁹²

2.3.3 Lk 6,12-16

Lukáš obrací v 6,12-19 Markovo pořadí perikop (Mk 3,7-12 a 13-19). Připravuje si tak prostor pro vložení textů Q a vlastní látky (Lk 6,20nn).¹⁹³ Z hlediska literárních forem se zde setkáváme s třemi druhy: souhrnná poznámka (v. 6,12) slouží jako úvod k následujícímu celku, následuje stručná zpráva o povolání, volbě a pojmenování Dvanácti, a seznam jmen.¹⁹⁴ Na rozdíl od Mk a Mt Lukáš před ustanovením Dvanácti mluví o Ježíšově modlitbě (6,12) a zprávu o vyslání a předání moci uvádí až v 9,1n. Paralelu k Lk 6,12-16 můžeme vidět v druhém darování zákona (Ex 34; Dt 9,18.26; 10). Deuteronomistická tradice zdůrazňuje Boží milost při volbě kněží (Dt 10,8n; srov. Dt 18,5; 21,5), zatímco židovská exegese mluví o zásluhách vybraných vůdců.¹⁹⁵

¹⁸⁹ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 356.

¹⁹⁰ Srov. tamtéž.

¹⁹¹ Mt nezmiňuje páry ani při vyslání učedníků (srov. Mk 6,7; Lk 10,1). Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 357.

¹⁹² Srov. tamtéž.

¹⁹³ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 278. Snad již pramen Q obsahoval před kázáním na hoře seznam apoštolů (srov. Mt 10,1-4). Srov. P.-G. MÜLLER, *Evangelium sv. Lukáše*, s. 67.

¹⁹⁴ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 279.

¹⁹⁵ Srov. tamtéž, s. 280.

V. 12 V oněch dnech, tj. v době, kdy se projevila zatvrzelost zákoníků a farizejů, vystupuje Ježíš jako kdysi Mojžíš (Ex 32,30; 34,2) na horu, aby se modlil. Ježíš se u Lukáše modlí často (5,16), vždy během nejzávažnějších událostí svého života (3,21; 9,18.28n; 22,41.44). Také své učedníky bude učit modlitbě (11,1-13; 18,1-14). Noc strávená v modlitbě s Bohem svědčí o intenzivním spojení Ježíše s Otcem (srov. 22,42). Hapax legomenon ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ vyzdvihuje dialogický ráz modlitby.¹⁹⁶ Z pohledu dějin spásy ustanovuje Ježíš v souladu s Bohem otců nové vedení lidu, při jehož volbě nerozhoduje ani znalost Zákona ani spravedlnost skutků, ale mesiánská volba.¹⁹⁷

V. 13 Scéna nezačíná povoláním ve smyslu připojení se k Ježíši, protože povolání jsou již jeho učedníky. προσφωνέω není synonymem k προσκαλέομαι (Mk 3,13). Znamená „oslovit“ nebo „zavolat jménem (titulem)“.¹⁹⁸ V souladu s Lukášovou ekleziologií je skupina dvanácti vybrána ze širšího okruhu učedníků. Titul ἀπόστολοι (z historického hlediska pro dobu Ježíšova života anachronický) má u Lk instituční ráz. Neoznačuje však ani hodnost, ani pozici moci, ale funkci těch, kteří ponesou zodpovědnost v církvi.¹⁹⁹ ἐκλέγομαι u Lukáše nacházíme jednak ve vztahu k Ježíši (9,35), jednak vzhledem ke Dvanácti (Sk 1,2; srov. Sk 15,7). Pro Lukáše je spíše než volba důležitější přítomnost Dvanácti u Ježíše s ohledem na jejich budoucí úlohu svědků (Sk 1,22n).²⁰⁰

V. 14 V Lukášově seznamu jmen Šimon jediný dostává nové jméno. Evangelista jej chápe jako mluvčího a představeného jeruzalémské církevní obce a jako prvního svědka vzkříšení (24,34), jako skálu - základ církve.²⁰¹ Ondřej jakožto Petrův bratr zaujímá druhé místo v seznamu (v souladu s Mt a na rozdíl od Mk a Sk 1,13). Poznámku o příbuzenském vztahu Jakuba a Jana Lukáš asi s ohledem na 5,10 vynechává. V 9,54n zmiňuje jejich nesprávnou reakci, nikoli však - na rozdíl od Mk a Mt - v 22,24. Petr, Jan a Jakub vystupují v Lk jako Ježíšovi nejbližší učedníci na dvou dalších důležitých místech (8,51 a 9,28).²⁰² Spolu s Mk ponechává Lukáš Matouše na sedmém místě a nepoznamenává nic o jeho bývalém zaměstnání. Vynechává Tadeáše, označení Šimona (Καταναιῖος) překládá správně výrazem ζηλωτής a na předposlední místo doplňuje Judu Jakubova (srov. Sk 1,13). Jidášovo druhé jméno, kromě jiných významů, napomáhá odlišení posledních dvou apoštolů.²⁰³

¹⁹⁶ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 281.

¹⁹⁷ Srov. tamtéž, s. 281.

¹⁹⁸ Srov. tamtéž.

¹⁹⁹ Srov. tamtéž, s. 281n.

²⁰⁰ Srov. tamtéž, s. 282.

²⁰¹ Lukášova církev se sice hlásí k petrovskému dědictví, avšak rozšiřuje jej o pavlovský prvek. Srov. F. BOVON, *Lukas* 1., s. 283.

²⁰² Tam však Jan uveden na druhém místě, vedle Petra. O spolupráci těchto prvních dvou apoštolů mluví také Lk 22,8; Sk 3,1.11; 4,13,19 a 8,14. O smrti Jakuba informuje Lukáš ve Sk 12,1n.

²⁰³ V řečtině se první jména posledních dvou apoštolů shodují (Ἰούδας).

O činnosti Dvanácti poznamenává Lukáš velmi málo. Jejich jména slouží evangelistovi pouze k oživení vyprávění a posílení věrohodnosti. To, co se o jednotlivých apoštolech v Lk dozvídáme, stojí vždy ve službě představení Ježíše a jeho poselství.²⁰⁴

2.3.4 Shrnutí

Na otázku historicity zprávy o ustanovení Dvanácti neexistuje jednoznačná odpověď. Shoda panuje v tom, že apoštolský úřad vzniká až v povelikonoční době, dále že je třeba rozlišovat mezi Dvanácti a kolegiem Apoštolů (srov. 1Kor 15,5.7), i když se obě skupiny zčásti mohly překrývat.²⁰⁵ Nejpravděpodobnější je, že okruh Dvanácti byl skutečně svolán Ježíšem během jeho veřejné činnosti, i když není jasné, kdy přesně k tomu došlo. Boží čin působí, že lidé různého původu se stávají členy tohoto společenství.²⁰⁶ U všech synoptiků souvisí jejich vyvolení s posláním (u Lk alespoň skrze pojem ἀπόστολοι) pokračovat v Ježíšově díle obnovy Izraele do plnosti Božího lidu, který bude zahrnovat lidi všech národů.²⁰⁷ O jednotlivých apoštolech se z evangelií dozvídáme jen málo. Perikopa podtrhuje historickou skutečnost Ježíšova veřejného působení v izraelském národě. Zároveň to, co se kdysi stalo, je transparentní s ohledem na současnost církve.²⁰⁸ Implicitně se kritizují ta křesťanská společenství, která by se opírala o jiné apoštoly.²⁰⁹ Povelikonoční události přispěly k tomu, že okruh Dvanácti relativně rychle mizí z obzoru.²¹⁰

²⁰⁴ Srov. F. BOVON, *Lukas 1.*, s. 284.

²⁰⁵ Srov. J. GNILKA, *Markus 1/s.* 141.

²⁰⁶ Srov. K. ROMANIUK, *Powołanie w Biblii*, s. 78.

²⁰⁷ Srov. Mk 11,17; 13,10; Mt 10,18; 12,21; 24,14; 28,19; Lk 2,31; 24,47.

²⁰⁸ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium 1.*, s. 357.

²⁰⁹ Srov. F. BOVON, *Lukas 1.*, s. 279.

²¹⁰ Srov. J. GNILKA, *Markus 1.*, s. 142.

2.4 O následování (Mk 8,34-9,1; Mt 16,24-28; Lk 9,23-27)

Mt 16,24-28.38n	Mk 8,34-9,1	Lk 9,23-27
²⁴Tehdy řekl Ježíš svým učedníkům: Jestliže chce kdo přijít za mnou, zapři sám sebe a vezmi svůj kříž a následuj mne. ²⁵Neboť kdo by chtěl svůj život zachránit, ztratí jej. Kdo však svůj život ztratí kvůli mně, nalezne jej. ²⁶Co to prospěje, když člověk získá celý svět, ale přijde o svůj život? Nebo co dá člověk výměnou za svůj život? ²⁷Neboť Syn člověka přijde ve slávě svého Otce se svými anděly, a tehdy odplatí každému podle jeho skutků. ²⁸Amen, pravím vám, že jsou někteří z těch, kdo tu stojí, kteří neokusí smrti, dokud neuvidí Syna člověka přicházejícího ve svém království.	³⁴I zavolal k sobě zástup spolu se svými učedníky a řekl jim: Jestliže kdo chce za mnou následovat, zapři sám sebe a vezmi svůj kříž a následuj mě. ³⁵Kdo by chtěl svůj život zachránit, ztratí jej. Kdo však ztratí svůj život kvůli mně a evangeliu, zachrání ho. ³⁶Co prospěje člověku, získat celý svět, ale přijít o svůj život? ³⁷Co by totiž člověk mohl dát výměnou za svůj život? ³⁸Kdo by se totiž styděl za mě a za má slova před tímto nevěrným a hříšným pokolením, za toho by se i syn člověka styděl, až přijde ve slávě svého Otce se svatými anděly. ^{9,1}A řekl jim: Amen, pravím vám, že jsou někteří zde z těch, kdo tu stojí, kteří neokusí smrti, dokud neuvidí království Boží přicházející s mocí.	²³Řekl pak všem: Jestliže chce kdo jít za mnou, zapři sám sebe, nes svůj kříž každý den a následuj mne. ²⁴Neboť kdo by chtěl svůj život zachránit, ztratí jej. Kdo však svůj život ztratí kvůli mně, ten jej zachrání. ²⁵Co to prospěje, získá-li člověk celý svět, ale sám sebe ztratí nebo zmaří? ²⁶Kdo by se styděl za mě a za má slova, za toho se bude stydět Syn člověka, až přijde ve slávě své a svého Otce a svatých andělů. ²⁷Říkám vám popravdě, jsou někteří z těch, kdo tu stojí, kteří neokusí smrti, dokud neuvidí Boží království.

2.4.1 Mk 8,34-9,1

Šest formálně nejednotných výroků, které mohly být původně tradovány izolovaně, je vyváženě uspořádáno do jedné naléhavé výzvy vůči učedníkům.²¹¹ V. 34 vyjadřuje podmínky následování. Vv. 35 - 37 mají mudroslovný charakter: v. 35 má

²¹¹ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 22n.

formu antitetického paralelismu, vv. 36n jsou věty tázací, kontext z nich činí parenezi k učedníkům. Následuje výrok o soudu ve v. 38 a předpověď ve v. 9,1.²¹²

Řeč navazuje na Petrovo vyznání u Cesareje Filipovy (8,27-30), první předpověď utrpení (8,31) a tvrdý rozhovor Petra s Ježíšem (8,32n).

V. 34 Ježíš si k sobě volá zástup spolu s učedníky. „Následovat za mnou“ (ὁπίσω μου ἀκολουθεῖν) navazuje na výtku udělenou bezprostředně před tím Petrovi (8,33: ὕπαγε ὁπίσω μου) a na první povolání k následování (1,17: δεῦτε ὁπίσω μου).²¹³ Po ohlášení utrpení Syna člověka je zřejmé, že každý, kdo se rozhodne Ježíše následovat, musí počítat s bolestí, příkořím i smrtí. εἴ τις θέλει podtrhuje nutnost volby.²¹⁴

Povelikonoční situace čtenářů Mk jim dovoluje výrok o kříži chápat vzhledem k pašijovým událostem.²¹⁵ Následování kříže evangelista názorně ukáže na příkladu Šimona z Kyrény (15,21). I když slovní spojení o nesení kříže jako výraz pro ochotu k utrpení a smrti není v soudobém židovství dokazatelný, mohl obraz nesení kříže pocházet ze zélótského prostředí, neboť křížování mělo v době Ježíše už staletou tradici a k smrti ukřižováním nebyl nejspíš odsouzen pouze jeden „mesiánský prorok“. ²¹⁶ Protože každý má nést *svůj* kříž (τὸν σταυρὸν αὐτοῦ), může výrok zahrnovat také těžkosti, zkoušky a oběti, které patří ke každodenní existenci učedníka.²¹⁷

V. 35 V pozadí paradoxně formulovaného dvojdielného přísloví snad stojí nauka o dvou cestách nebo také Dt 30,15-18.²¹⁸ Porozumění výroku závisí na výkladu pojmu ψυχή. Nejde ani o duši helenistické dichotomie ani o starozákonní נַפֿשׁ jako skutečnost omezenou smrtí.²¹⁹ Základem je antropologie, která překračuje hranice pozemského života. Ze zřeknutí se pomíjejícího vzniká vlastní, trvalý život. Nejbližše tomuto výroku stojí paralely z židovství²²⁰, které však Ježíšovo slovo přesahuje: nyní závisí záchrana života na připojení se k Ježíši. Vyžaduje se volba mezi sebezáchovou za každou cenu a riskováním života v následování Ježíše. Klíčem k této hádance jsou slova ἔνεκεν ἐμοῦ. Ztráta života sama o sobě není ziskem. Avšak život obětovaný pro Ježíše zajišťuje zisk pravého života.²²¹ Markova vsuvka καὶ τοῦ εὐαγγελίου odpovídá povelikonoční situaci (srov. Zj 12,11).²²² Ve spojení ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου má καὶ význam

²¹² Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 22.

²¹³ Srov. tamtéž, s. 23.

²¹⁴ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 638.

²¹⁵ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 23.

²¹⁶ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 64, pozn. 76 a 77.

²¹⁷ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 2, s. 87.

²¹⁸ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1., s. 482.

²¹⁹ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 24.

²²⁰ Srov. Bill. I, s. 587n.

²²¹ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 638.

²²² Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 24.

identifikace („tedy“).²²³ Marek činí v kontextu zvěstování a vyznání církve z osoby Ježíše obsah jeho vlastního poselství.

V. 36n Dvě následující mudroslovně laděné řečnické otázky upozorňují na hodnotu života a na nebezpečí jeho ohrožení. Neexistuje nic (τὸν κόσμον ὅλον), za co by si mohl člověk zpět koupit svůj život.²²⁴ Jedná se o všeobecně závaznou výpověď (srov. výraz ἄνθρωπος v Kaz 1,3). Myšlenkově se snad výrok opírá o Žalm 49²²⁵ (srov. 10,23-25). U Marka má myšlenka apokalyptický ráz: na Božím soudu člověku nepomůže ani bohatství celého světa.²²⁶

V. 38 Výrok o Synu člověka se vrací zpět ke vztahu mezi učedníkem a Ježíšem. Marek mluví pouze o pochybení učedníka (proti tomu Mt 10, 32n a Lk 12,8n). Místo „zapřít“ (Mt 10,33; Lk 12,9) volí „pavlovský termín „stydet se“ (Řím 1,16; 2Tim 1,8.16), který vyjadřuje strach z nebezpečného veřejného vyznání.²²⁷ Tím Mk výrok aktualizuje. V souladu s vlastní vsuvkou ve v. 34 (καὶ τοῦ εὐαγγελίου) doplňuje καὶ τοὺς ἑμοὺς λόγους. Scéna soudu má u Mk velkou váhu (např. oproti Lk 12,9). Ve SZ spojitosti s Dan 7,13 ji můžeme chápat jako obraz paruzie. Svatí andělé, dvořané Syna člověka, vystupují v kontrastu k nevěrnému a hříšnému pokolení.²²⁸ Sláva, která opisuje božskou kvalitu Syna člověka (srov. Dan 7,14), je slávou „jeho Otce“. Tím dochází nejen ke sjednocení christologie Syna člověka (8,31) s christologií Syna (9,7), ale také k odstranění dvojznačnosti mezi Synem člověka, přicházejícím ve slávě, a Božím Synem Ježíšem.²²⁹ Diskrepance mezi církevním vyznáním Ježíše jako Krista a tradicí galilejských výroků, v níž Ježíš mluví o Synu člověka jako o někom s ním neidentickým, se ukazuje jako pouze zdánlivá a jako nedorozumění, způsobené nutným Mesiášským tajemstvím Ježíšova galilejského kázání.²³⁰

Kap. 9, v. 1 Nová uvozovací věta poněkud odděluje verš od předcházejícího textu a poukazuje na přechod od poučování učedníků ke zprávě o proměnění. Potvrzovací ἀμὴν poukazuje na autoritu mluvčího jako někoho, kdo má vzhled do věcí na konci časů.²³¹ Stanovení pevného termínu se vymyká způsobu eschatologického kázání Ježíše. Jedná se snad o prorocký výrok vyslovený v situaci, kdy se nedostavoval očekávaný příchod, k čemuž nabízí 1Kor 15,51 vhodnou paralelu (srov. též Jan 21,22n;

²²³ Srov. W. SCHMITHALS, *Markus* 1, s. 392.

²²⁴ ἀντάλλαγμα (Mk 8,37; Mt 16,26) je protihodnota, cena, výkupné či náhrada. Viz L. TICHÝ, *Slovník novozákonní řečtiny*, s. 15.

²²⁵ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 25.

²²⁶ Srov. Bill I, s. 751; IV, s. 1029n.

²²⁷ Srov. W. SCHMITHALS, *Markus* 1, s. 394.

²²⁸ „Cizoložné a hříšné pokolení“ (srov. 8,12; 9,19) Mk přebírá z jiného pramene (srov. Mt 12,39; 16,4/Lk 11,29) Jedná se o typicky apokalyptické označení pro zlé lidství, pro poslední generaci právě pomíjejícího světa. Srov. W. SCHMITHALS, *Markus* 1, s. 394. Ke srovnání odpadnutí od Hospodina s manželskou nevěrou viz Jer 3,8n; 9,1; Iz 57,3; Oz 2,4-7; Ez 16,38; srov. také Mt 12,39; 16,4.

²²⁹ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 26.

²³⁰ Srov. W. SCHMITHALS, *Markus* 1, s. 395.

²³¹ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 26.

1Sol 4,15).²³² V souvislosti s výzvou k následování kříže se výhled na dobu konce stává naléhavou motivací. Marek nesdílel očekávání blízkého příchodu, vázané na určitý termín.²³³ Svou interpretaci vyjadřuje kompozicí textů, když hned pokračuje vyprávěním o proměnění, jehož svědky se stávají tři vyvolení učedníci. Na nich se naplňuje Ježíšův příslib (9,1). Nakonec i umístění začátku kapitoly potvrzuje, že výrok má být chápán v těsné souvislosti se zprávou o proměnění.²³⁴

Marek povyšuje christologii Syna člověka skrze christologii Syna a spojuje ji úzce s očekáváním Božího království.²³⁵ Mezi smrtí a vzkříšením Syna člověka na jedné straně a jeho paruzií na straně druhé se nachází doba zvěstování evangelia, pro něž má nyní učedník být ochoten trpět.²³⁶ Evangelium už není pouhým slovem o Božím království, ale navíc a především o Ježíši Kristu Božím Synu.²³⁷

2.4.2 Mt 16,24-28;

Mt vychází z Mk předlohy. Poučení o následování uvádí také ve stejném kontextu jako Mk. První výrok o následování kříže se objevil již v 10,38. Následují tři zdůvodňující výroky spojené výrazem ψυχή, které téma rozhodného následování dále rozvádějí. Závěrečné verše 27a 28 o Synu člověka ukazují k paruzii. Důraz na budoucnost a očekávání Syna člověka můžeme považovat za Matoušovo proprium.²³⁸

V. 24 Ježíš se neobrací k zástupu (srov. Mk 8,34), ale pouze k učedníkům, představujícím matoušovskou obec.²³⁹ ὁπίσω μου ἀκολουθεῖν (Mk 8,34) nahrazuje ὁπίσω μου ἔλθεῖν (v. 24; srov. 14,28n). Ve výstavbě Mt má výrok o následování kříže zvláštní význam. Jedná se zde o první Ježíšovu řeč ve druhé hlavní části evangelia, jejímž tématem je cesta do Jeruzaléma, utrpení, smrt a vzkříšení (srov. 16,21). Před vlastním vztažením na Ježíšovo umučení (20,19; 26,2) zaznívají slova o kříži dvakrát v souvislosti s údělem učedníků (zde a v 10,38). Ukřižování některých učedníků je předpovídáno v 23,34.²⁴⁰

²³² Srov. W. SCHMITHALS, *Markus* 1, s. 396.

²³³ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 27.

²³⁴ Srov. W. SCHMITHALS, *Markus* 1, s. 397.

²³⁵ Srov. J. GNILKA, *Markus* 1, s. 28.

²³⁶ Srov. tamtéž.

²³⁷ Srov. tamtéž.

²³⁸ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 2, s. 86.

²³⁹ Srov. M. LIMBECK, *Evangelium sv. Matouše*, s. 191.

²⁴⁰ I Když NZ nepodává zprávu o takové události, křesťanská tradice mluví přinejmenším o ukřižování Petra, Ondřeje a Filipa. Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 638.

V. 25 Markova vsuvka καὶ τοῦ εὐαγγελίου chybí, což pravděpodobně odpovídá starší podobě z Q, kterou měl evangelista k dispozici (srov. 10,39).²⁴¹

V. 26 Verš myšlenkově navazuje na třetí pokušení Ježíše na poušti (4,8-10: πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου).²⁴² Pro Mt je důležitá perspektiva eschatologického soudu (srov. následující verš)²⁴³. Proto místo přítomného tvaru ὠφελεῖ (Mk 8,36) užívá vhodnější futurum ὠφεληθήσεται.²⁴⁴ Vlastní život znamená v biblickém chápání život s Bohem, život, který nastává. Starost o pozemská dobra ho může člověku znemožnit (Mt 5,31nn).

V. 27 Výrok o Synu člověka evangelista zcela pozměňuje. Paralelu k Mk 8,38 uvedl již v řeči o vyslání učedníků 10,33. Nyní mluví o budoucím příchodu Syna člověka, v jehož ruce spočívá soud.²⁴⁵ Typicky matoušovské je slovo o „jeho andělich“ (srov. 13,41; 24,31; na rozdíl od Mk 8,38: „se svatými anděly“).²⁴⁶ Myšlenka odplaty zaznívá již ve SZ a má apokalyptický ráz (srov. Ž 62,13, Přís 24,12). Nacházíme ji také v NZ, zvláště u Pavla, který jí vyslovuje v různých obměnách (Řím 14,12; 1Kor 4,5; 2Kor 5,10). Soud Syna člověka odkryje lidské skutky (srov. 10,26). Důraz na jednání je pro Mt typický, což se projevuje již v závěru horského kázání (7,15-27), dále pak v popisu posledního soudu (25,31-46) i v Ježíšově poslední výzvě učedníkům (28,20).

V. 28 Mt neodděluje tento výrok od předchozího novou uvozovací větou (srov. Mk 9,1), ale pokračuje v přímé řeči. Spojení s předchozím veršem navíc posiluje vložení titulu Syna člověka. Zatímco Mk 9,1 mluví o příchodu Božího království, zosobňuje je Mt jako království Syna člověka (srov. 20,21). Příchod Syna člověka může být vyložen pouze jako jeho paruzie, při níž se definitivně prosadí jeho vláda.²⁴⁷ V kontextu předchozího verše můžeme výroku přiznat útěšný charakter. Evangelista chce pravděpodobně povzbudit v církevní obci ty, u nichž se začalo projevovat ochabování ve víře.²⁴⁸ Také na konci vyslání apoštolů Ježíš podobně předpovídá, že nebudou hotovi se všemi izraelskými městy, než přijde Syn člověka (10,23). Za naplnění těchto předpovědí mohl čtenář Mt považovat především Ježíšovo proměnění (Mt 17,1-13), ale také jeho zjevení Jedenácti jako vyvýšeného a oslaveného na hoře, kterou jim určil (28,16-20).²⁴⁹

²⁴¹ Mt se vyhýbá absolutnímu používání pojmu εὐαγγέλιον, typickému pro Mk, srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 2, s. 86.

²⁴² Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 639.

²⁴³ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 2, s. 88.

²⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 86.

²⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 88.

²⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 86.

²⁴⁷ Srov. tamtéž, s. 89.

²⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 90.

²⁴⁹ Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 385.

2.4.3 Mt 10,32n.38n

Některé verše paralelní k Mk 8,34-9,1 nacházíme v Mt již dříve, a sice jako součást Ježíšovy řeči k Dvanácti u příležitosti jejich vyslání (10,5-42). **Mt 10,32n** tvoří v rámci této řeči závěr pododdílu, který bychom mohli nazvat jako povzbuzení ke statečnému vyznání (tak v ČEP). Jedná se o dokonale vypracovaný antitetický paralelismus. Znovu se mluví o eschatologické konsekvenci jednání učedníka. Síla výpovědi spočívá v kontrastu dvou scén, pozemské a nebeské. Nebeská je soudem, který vykonává Syn Člověka před svým Otcem (srov. 16,27; 25,31nn). Také pozemská scéna mluví o soudu, před nímž se pronásledovaní křesťané mohli kdykoli octnout. Mají si však být vědomi toho, že i každé jejich mravní jednání se uskutečňuje „před lidmi“ (5,16; 6,1).²⁵⁰ Musejí zaujmout jasné stanovisko pro Ježíše nebo proti němu (srov. 26,70). Platnost takového rozhodnutí bude mít význam na konci věků. V osobě Syna člověka (srov. Lk 12,8n) je člověku nabídnuta definitivní spása.²⁵¹

Mt 10,38n mluví o podmínkách učednictví (srov. celý úryvek 10,34-39).²⁵² Společný výskyt obou těchto veršů na více místech (Mt 16,24n; srov. Mk 8,34n) vede k předpokladu, že ke spojení původně samostatných výroků došlo velmi brzy.²⁵³ **V. 38** s předchozími výroky spojují slova οὐκ ἔστιν μου ἄξιος. Výraz „vzít“ kříž (na rozdíl od Lk „nést“) povzbuzuje k rozhodnutí. Moment přijetí kříže má souvislost s počátkem křížové cesty. V. 39 pokračuje, na rozdíl od negativní formulace ve v. 38, pozitivním příslibem. Následování cestou kříže vede k životu. Paradoxní výrok se stává smysluplný tím, že touto cestou šel Ježíš.²⁵⁴

2.4.4 Lk 9,23-27

Také Lk zachovává stejný kontext poučení o následování jako ostatní synoptici. Předchází Petrovo vyznání s první předpovědí utrpení a následuje proměnění na hoře. Vynechává však drsný dialog Petra s Ježíšem (Mk 8,32n; Mt 16,22n). Rozptýlený výskyt výroků na jiných místech evangelia (14,27; 17,33; 12,9) svědčí o jejich původní nezávislosti na předpovědi utrpení.²⁵⁵

V. 23 Předpovědi utrpení byli přítomni pouze učedníci. Zdá se však, jako by zástup zůstával opodál přítomen, neboť Ježíš se (oproti Mk i Mt) nyní obrací „ke všem“ (πρὸς

²⁵⁰ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 389.

²⁵¹ Srov. tamtéž.

²⁵² Srov. tamtéž, s. 392.

²⁵³ Srov. tamtéž, s. 393.

²⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 399.

²⁵⁵ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1., s. 481.

πάντας). Všichni se tak stávají adresáty pozvání k následování. Zástup zakusil milost Boží dobroty při zázračném nasycení (vv 10-17) a nyní má přijmout nauku, jak člověk může obstát před Bohem.²⁵⁶ Oproti Mk 8,34 spojuje Lk nesení kříže s každodenním životem (καθ' ἡμέραν). Tomu odpovídá také indikativ přítomný ἐρχεσθαι (oproti aoristu v Mt 16,24: ἐλθεῖν). Verš mohl původně vyjadřovat tři etapy učednictví (ὁπίσω μου ἐρχεσθαι, ἀρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν).²⁵⁷ Ačkoli se Lk jinak snaží vyhýbat zdvojením, zaznamenává verzi téhož výroku, pocházejícího z pramene Q, ještě v 14,27. Z toho lze usuzovat, že těmto slovům přikládal velkou váhu.

V. 24 Lk vynechává Markovu kerygmatickou vsuvku καὶ τοῦ εὐαγγελίου (Mk 8,35) a zachovává tak spolu s Mt (Mt 16,25) tradiční ústní podání výroku.²⁵⁸

V. 25 Lukáš jazykově vylepšuje Markovu předlohu a utváří chiasmus. Markovo τὴν ψυχὴν (Mk 8,36) nahrazuje výrazem „ἑαυτὸν“. Oba výrazy tedy nejspíš chápe jako synonyma.²⁵⁹ Po slovech o „získání celého světa“ Lukáš jako jediný ze synoptiků vynechává racionalistické zdůvodnění (srov. Mk 8,37; Mt 26b). Jednak se tím mohl chtít vyhnout zdvojení výpovědi a tím jejího rozmělnění, jednak tím zvýrazňuje spojitost s předchozím veršem.

V. 26 Místo vyvážené dvojdílné formulace (srov. 12,8-9; Mt 10,32n) zde Ježíš mluví (stejně jako v Mk 8,38) pouze o nebezpečí selhání. Podobně jako Mt 10,33 odstraňuje evangelista slova o cizoložném a hříšném pokolení (Mk 8,38), zachovává však sloveso ἐπαισχύνομαι a Ježíšova slova jako předmět studu (καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους), čímž potvrzuje svůj obraz Ježíše jako učitele.²⁶⁰ Stud neznamena jen cit, ale integrální postoj, jak vyplývá z druhé části verše.²⁶¹

V. 27 Na jednu stranu jakožto věrný tradent zachovává Lk předpověď z Mk 9,1, i když nekoresponduje s jeho teologickým konceptem, na druhou stranu ji upravuje ve smyslu vlastního eschatologického pojetí.²⁶² Oproti Mk vynechává ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει, a dává tak výroku dobově přijatelnější smysl. V Ježíši Kristu už je Boží království již přítomné (aorist ἵδωσιν; srov. 2,25-32; 17,21), i když ještě ne s mocí.²⁶³ Jako konkrétní uskutečnění této předpovědi mohl Lukáš nabídnout událost nanebevstoupení (Sk 1,4-10), podle níž však Ježíš učedníkům odmítá odhalit „čas nebo lhůtu“ (χρόνους ἢ καιρούς).

²⁵⁶ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 482

²⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 481.

²⁵⁸ Srov. tamtéž.

²⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 485.

²⁶⁰ Srov. Lk. 5,5; 8,24.45; 9,33.49; 17,13.

²⁶¹ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 485n.

²⁶² Srov. tamtéž, s. 481.

²⁶³ Srov. tamtéž, s. 486.

Lk 9,23-27 představuje čtvrtou Ježíšovu řeč a má christologický kontext.²⁶⁴ Není možné přijmout nauku předloženou v předchozích třech řečech (6,20-49; 8,4-21; 9,3-5) bez vztahu ke Kristu. Toto osobní pouto s sebou nese také sdílení utrpení. V antice tolik obávaný kříž stojí jako první znamení společné cesty.²⁶⁵ Lukášova teologie radosti tuto skutečnost nezakrývá. Avšak učedníci, kteří okusí smrt, se mohou radovat, neboť již „viděli Boží království“.²⁶⁶

2.4.5 *Shrnutí*

Následování Ježíše se po první předpovědi utrpení ukazuje v novém světle. Vyžaduje nové rozhodnutí. Kdo chce jít za ním, musí přijmout i jeho bolestný úděl. Touha po životě je hluboce zakořeněna v každém člověku. Proto je každý zván k získání života. Ježíš zde ale odsuzuje snahu člověka zachránit se vlastní silou, hromaděním bohatství či zajišťováním si moci. Dárcem života je Bůh (Gen 2,7), on chce, aby člověk žil (Gen 3,3). Život získáváme, když jej - podle obrazu Božího - darujeme (srov. Mt 20,28), především skrze přijetí kříže, v osobním spojení s tím, který přemohl smrt. Učedník musí následovat Ježíše na cestě ponížení a utrpení, aby s ním mohl sdílet jeho definitivní slavné ospravedlnění.²⁶⁷ Život je třeba v následování vydávat a nalézat stále znovu.²⁶⁸ Křesťanský život není životem pod novým zákonem, ale ve společenství s Pánem.²⁶⁹

²⁶⁴ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 486.

²⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 487.

²⁶⁶ Srov. tamtéž.

²⁶⁷ Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 382.

²⁶⁸ Srov. J. GNILKA, *Das Matthäusevangelium* 1, s. 398.

²⁶⁹ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 484.

2.5 Bohatství a následování (Mk 10,17-31; Mt 19,16-30; Lk18,18-30)

Mt 19,16-30	Mk 10,17-31	Lk18,18-30
¹⁶A hle, jeden přišel k němu a řekl: Učiteli, co dobrého mám udělat, abych dostal život věčný? ¹⁷On mu však řekl: Proč se mě ptáš ohledně dobrého? Jeden je dobrý. Chceš-li však vejít do života, zachovávej přikázání. ¹⁸Řekl mu: Jaká? Ježíš tedy řekl: nezabiješ, nezcizoložíš, nepokradeš, nebudeš lživě svědčit, ¹⁹cti svého otce a matku a budeš milovat svého bližního jako sebe. ²⁰Řekl mu mladík: Toto všechno jsem zachovával. Co mi ještě schází? ²¹Ježíš mu pravil: Chceš-li být dokonalý, jdi, prodej, co ti patří, a dej chudým, a budeš mít poklad v nebesích. Pak přijď a následuj mne. ²²Když uslyšel mladík to slovo, odešel zarmoucen. Měl totiž mnoho majetku. ²³Ježíš pak řekl svým učedníkům: Amen, říkám vám, že bohatý těžko vejde do nebeského království. ²⁴Znovu vám říkám: Snazší je pro velblouda projít uchem jehly, než pro bohatého vejít do Božího království. ²⁵Když to slyšeli učedníci, velmi se zhrozili a říkali: Kdo tedy může být zachráněn? ²⁶Ježíš na ně pohlédl a řekl jim: U lidí je to nemožné, u Boha je však všechno možné. ²⁷Tedy mu Petr odpověděl: Hle, my jsme opustili všechno a následovali jsme tě. Co tedy budeme mít? ²⁸Ježíš jim řekl: Amen, pravím vám, vy, kteří jste mě následovali, při znovuzrození, až usedne Syn člověka na trůn své slávy, usednete i vy na dvanáct	¹⁷A když se vydal na cestu, přiběhl jeden, padl před ním na kolena a ptal se ho: Učiteli dobrý, co mám dělat, abych dostal za podíl věčný život? ¹⁸Ježíš mu však řekl: Co mi říkáš „dobrý“? Nikdo není dobrý, jen jeden - Bůh. ¹⁹Přikázání znáš: nezabiješ, nezcizoložíš, nepokradeš, nevydáš lživé svědectví, nebudeš podvádět, neošidiš, cti otce svého a matku. ²⁰On mu však řekl: Učiteli, to všechno jsem zachovával od svého mládí. ²¹Ježíš na něho s láskou pohlédl a řekl mu: Jedno ti schází. Jdi, co máš prodej a dej chudým a budeš mít poklad v nebi. Pak přijď a následuj mě. ²²On se zarmoutil nad tím slovem a odešel smutný. Měl totiž mnoho majetku. ²³A Ježíš se rozhlédl kolem a říká svým učedníkům: Jak těžko vejdou do Božího království ti, kdo mají majetek. ²⁴Učedníci se podivili těm jeho slovům. Ježíš jim však opět pravil: Děti, jak těžké je vejít do Božího království. ²⁵Snazší je pro velblouda projít uchem jehly než pro bohatého vejít do Božího království. ²⁶Oni se ještě více zhrozili a říkali si mezi sebou: Kdo potom může být zachráněn? ²⁷Ježíš na ně pohlédl a řekl: U lidí je to nemožné, ale ne u Boha. Všechno je možné u Boha. ²⁸Petr mu začal říkat: Hle, my jsme opustili všechno a následovali jsme tě. ²⁹Ježíš mu pravil: Amen, pravím vám,	¹⁸I zeptal se ho někdo z předních mužů: Učiteli dobrý, co mám udělat, abych dostal za podíl věčný život? ¹⁹Ježíš mu však řekl: Co mě říkáš „dobrý“? Nikdo není dobrý, jen jeden - Bůh. ²⁰Přikázání znáš: Nezcizoložíš, nezabiješ, nepokradeš, nevydáš lživé svědectví, cti svého otce a matku. ²¹On však řekl: Toto všechno jsem zachovával od mládí. ²²Když to Ježíš slyšel, řekl: Ještě jedno ti schází. Všechno, co máš, prodej a rozdej chudým, a budeš mít poklad v nebesích. Pak přijď a následuj mě. ²³Když to slyšel, velmi zesmutněl. Byl totiž velmi bohatý. ²⁴Když ho Ježíš viděl, jak velmi zesmutněl, řekl: Jak těžko vcházejí do Božího království ti, kdo mají majetek. ²⁵Snazší je totiž pro velblouda vejít skrze ucho jehly než pro bohatého vejít do Božího království. ²⁶Ti, kdo to slyšeli, řekli: Kdo pak může být zachráněn? ²⁷On tedy řekl: Nemožné u lidí je možné u Boha. ²⁸Petr mu nato řekl: Hle, my jsme opustili, co bylo naše, a následovali jsme tě. ²⁹On jim pak řekl: Amen, pravím

trůnů a budete soudit dvanáct kmenů Izraele. ²⁹ A každý, kdo opustil domy nebo bratry nebo sestry nebo otce nebo matku nebo děti nebo pole kvůli mému jménu, dostane stokrát více a za podíl život věčný. ³⁰ Mnozí první pak budou poslední a poslední první.	není nikdo, kdo opustil dům nebo bratry nebo sestry nebo matku nebo otce nebo děti nebo pole kvůli mně a kvůli evangeliu, ³⁰ aby nepřijal stokrát víc nyní v tomto čase - domy a bratry a sestry a matky a děti a pole spolu s pronásledováním - a v přicházejícím věku život věčný. ³¹ Mnozí první pak budou poslední a poslední první.	vám, že není nikdo, kdo opustil domy nebo ženu, bratry nebo rodiče nebo děti kvůli Božímu království, ³⁰ kdo by nepřijal mnohokrát víc v tomto čase a v přicházejícím věku život věčný.
--	--	---

2.5.1 Mk 10,17-31

Úryvek navazuje na předchozí text tématem vstupu do Božího království (srov. 10,15 a 10,23), následující verše pak rozvíjejí téma strachu učedníků z obtížnosti následování. Perikopa se skládá ze tří částí: setkání s bohatým mužem (vv. 17-22), poučení učedníků, pravděpodobně doplněné dodatečně²⁷⁰ (vv. 23-27) a příslib těm, kteří se pro Ježíše zřeknou všeho (vv. 28-31). V první části se vypráví děj, ve druhé a třetí části se na základě tohoto děje rozvíjejí dialogy.²⁷¹

Vv. 17-22 mají formu apoftegmatu.²⁷² Text obsahuje individuální povolání, takže má blízko ke zprávám o povolání. Vypravěčsky je perikopa o bohatém muži zajímavá živostí dialogu a výskytem pro Mk neobvyklých výrazů.²⁷³

Vv. 23-27 představují generalizující komentář k předchozímu ději.²⁷⁴ V poučení o bohatství upoutává pozornost úlek učedníků, který dává dvojí opakováním vyprávění gradaci (v. 24 a v. 26), stejně jako navazující Ježíšova slova o vstupu do Božího království.²⁷⁵

Vv. 28-31 s předchozím vyprávěním propojují především pojmy „následování“ (vv. 21 a 28) a „věčný život“. První výraz tvoří rámec prostřední části, druhý celého textu (vv. 17 a 30).²⁷⁶ Následování a učednictví patří mezi důležitá témata Mk. Lze proto předpokládat, že tyto verše sem zařadil evangelista, podobně jako závěrečný apokalypticky laděný výrok (v. 31).²⁷⁷ Předmarkovskou podobu veršů 28-30 přebírá evangelista z helénsko-židovské tradice, její původní forma je ale palestinská a mohla sloužit jako poučení církevní obce.²⁷⁸

²⁷⁰ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 84.

²⁷¹ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 74.

²⁷² Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 84.

²⁷³ Srov. tamtéž, s. 85, viz také pozn. 6.

²⁷⁴ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 207.

²⁷⁵ Vv. 24 a 26n můžeme připsat redakci evangelisty. Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 84.

²⁷⁶ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 70n.

²⁷⁷ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 91.

²⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 92.

Schéma „vyprávění - komentář“ nacházíme u Mk častěji (přičemž komentář bývá udělován pouze učedníkům), avšak nikoli ve zprávách o povolání.²⁷⁹

Adresátem textu mohla být církevní obec, v níž se nacházeli jak usedlí křesťané, tak putující charismatici.²⁸⁰

V. 17 Motiv cesty (srov. 8,27-10,52) na začátku připomíná, že Ježíš směřuje do Jeruzaléma (srov. 10,1; 10,32). Blíže neurčený člověk přibíhá a pokleknutím vyjadřuje velký respekt vůči jeho autoritě. Oslovení „učiteli dobrý“ bylo v židovství neobvyklé.²⁸¹ Ježíš synoptiků zde rozumí adjektivu „dobrý“ v překvapivě absolutním smyslu (srov. Pláč 3,25).²⁸² Touha po věčném životě předpokládá víru ve vzkříšení mrtvých, která se v židovství rozšířila až s apokalyptickými očekáváními.²⁸³ Tato víra vedla k tomu, že spásu již nezaručovala ani tak příslušnost k národu, jako spíše mravnost jednotlivce. Ochota něco „dělat“ se vztahuje k zákonu, jehož rozdílné interpretace mohly vést u mnoha zbožných ke zmatku.²⁸⁴

V. 18 Ježíš, který vystupuje v Mk výhradně jako hlasatel Boží vůle, otázkou upozorňuje muže na význam jeho slov: přívlastek dobrý přísluší jedině Bohu. Muž je tak vyzván, aby postavení, které Ježíši přiznává, konfrontoval s vyznáním víry Izraele.²⁸⁵ To si každý zbožný Izraelita připomínal dvakrát denně recitací modlitby „Šema“ Israel“. Četnější doklady nasvědčují tomu, že recitace této modlitby byla spojena s recitací přikázání.²⁸⁶ Plněním přikázání člověk odpovídá na dobrotu Boha (srov. Ex 20,2 a Dt 5,6), který jediný uschopňuje k získání života.²⁸⁷ Zmínka o Boží jedinečné dobrotě jakoby nahrazuje první desku desatera s přikázáními, určujícími vztah člověka k Bohu.

V. 19 Již ve SZ je dodržování přikázání chápáno jako podmínka vstupu do života (srov. Dt 30,16.18.20; Lev 18,5; Žalm 15 atd.). Ježíš vyjmenovává přikázání Desatera týkající se vztahu k bližním (srov. Řím 13,9), na něž se kladl důraz především v helénském židovství.²⁸⁸ Tomuto kontextu odpovídá výzva vzdát se majetku ve prospěch chudých (v. 21). Čtvrté přikázání, na něž se váže příslib života (srov. Ex 20,12; Dt 5,16), završuje odpověď na mužovu otázku.²⁸⁹

V. 20 Tazatel zná a dodržuje přikázání (vv. 19nn), a přesto si není jistý tím, jestli mu jeho výkony zajišťují podíl na věčném životě, po němž touží.

²⁷⁹ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 76.

²⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 104.

²⁸¹ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 85.

²⁸² Srov. F. BOVON, *Lukas 3*, s. 234.

²⁸³ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 85.

²⁸⁴ Srov. tamtéž.

²⁸⁵ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 115.

²⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 94.

²⁸⁷ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 155.

²⁸⁸ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 86n.

²⁸⁹ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 118.

V. 21 Výsostný akt vyvolujícího a láskyplného pohledu²⁹⁰ připravuje následující výzvu, kterou Ježíš odpoví na mužovu touhu. Radikální požadavek zřící se vlastnictví ve prospěch chudých vrcholí v pozvání k následování, tj. připojení k tomu, který sám byl chudý. Obojí přesahuje dříve jmenovaná přikázání.²⁹¹ Jako rozhodující instance a jako učitel, který s autoritou předkládá své slovo, požaduje Ježíš od muže osobní vazbu ke své osobě.²⁹² Některé rukopisy harmonizují text, a doplňují požadavek nést kříž (srov. Mk 8,34).²⁹³

V. 22. Muž Ježíšovo pozvání nedokáže přijmout a odchází (srov. 4,19).²⁹⁴ Teprve nyní je představen jako boháč. Přístup k věčnému životu pro něj závisí na jeho postoji k majetku.²⁹⁵ Toto téma bude dále rozvíjeno.

V. 23 Prézenní forma slovesa (λέγει) vzbuzuje čtenářovu pozornost a vede ji k následujícím slovům Ježíše,²⁹⁶ adresovaným učedníkům. „Vejít do Božího království“ je zde synonymem k „obdržení věčného života“.²⁹⁷

V. 24 Oslovení učedníků τέκνα (v Mk pouze zde) a opakování výroku v. 23 podtrhuje naléhavost Ježíšových slov, pramenící z jeho otcovského vztahu k učedníkům.

V. 25 Hyperbolické přísloví je pokládáno za autentickou výpověď Ježíše.²⁹⁸

V. 26 Údiv učedníků se stupňuje. Jejich otázka reaguje na oba předchozí verše.

V. 27 Ježíšova odpověď, opírající se o starozákonní formulace (Gen 18,14; Zach 8,6; Job 42,2), potvrzuje oprávněnost předchozí otázky. Vyzdvihuje však zároveň moc Boží milosti. Vezmeme-li v úvahu věcnou souvislost s 9,23, je zřejmé, že Boží milost může působit právě tehdy, když se jí člověk navzdory své slabosti ve víře vydá.

V. 28 Petr vystupuje jako mluvčí učedníků. Jeho konstatováním, které můžeme chápat jako protipól k postoji bohatého (v. 22), se Mk vrací zpět k tématu následování, jehož podmínkou je opuštění všeho.

V. 29 Negativní formulace („Žádný, kdo ...“) má zbavit učeníky strachu.²⁹⁹ Téma odměny, známé ze židovství a rozvinuté zvláště v době apokalyptického očekávání,

²⁹⁰ J. Gnilka chápe výraz ἡγάπησεν jako označení konkrétního vyjádření lásky (polibek, obejmutí, pohlazení). Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 83, pozn. 1.

²⁹¹ Srov. tamtéž, s. 87.

²⁹² Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 210.

²⁹³ Srov. tamtéž, s. 65.

²⁹⁴ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 89.

²⁹⁵ Srov. PG 615/616 A: „...*Prodej co máš. ‘Co to však znamená? Ne, jak se ukvapeně domnívají někteří, odhodit jmění, které mu patří, a zbavit se peněz, ale vykořenit z duše náklonnost k nim, přílišnou touhu po nich, chorobné nadšení z nich, úzkostné starosti, trní naší pozemské existence, které dusí semeno života.*“ Cit. z: KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ, *Který boháč bude spasen?*, s. 27.

²⁹⁶ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 73.

²⁹⁷ Srov. F. BOVON, *Lukas 3*, s. 230.

²⁹⁸ Je dosvědčeno množství různých variant tohoto přísloví včetně analogií z okolního prostředí. Varianta nahrazující velblouda lodním lanem (κάμιλος *f*¹³ 28. 579 *pc* geo) oslabuje paradoxnost výroku, neubírá však nic na radikalitě poselství. Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 88n. Srov. také F. BOVON, *Lukas 3*, s. 236.

²⁹⁹ Srov. W. EGGER, W., *Nachfolge*, s. 221.

přejalo také helénské židovství.³⁰⁰ Ježíšův výrok se však odlišuje od ostatních jeho dobových podob druhem motivace. Učedník vše opouští pro Mistra a pro evangelium, které Ježíše po Velikonocích zastupuje.³⁰¹ Odloučení od příbuzných může mít různé důvody. Především je třeba vzít zřetel na nepochopení rodiny vůči rozhodnutí jejího člena připojit se k Ježíši (srov. 13,12). Mk (stejně jako Mt 19,20 a na rozdíl od Lk 18,29) nejmenuje opuštění ženy. Byl snad evangelista ovlivněn skutečností, že některé apoštoly doprovázela na jejich cestách žena (srov. 1Kor 9,5)?³⁰²

V. 30 Příslib odměny Mk podává ze všech synoptiků nejobširněji. Protiklad „tohoto času“ a „přicházejícího věku“ se jeví jako předmarkovský.³⁰³ Stonásobnou odplatu uděluje Bůh (srov. 2Sam 24,3; 1Kron 21,3). Jestliže stonásobek původně označoval posmrtnou blaženost, rozlišuje se nyní mezi odměnou zde (tak podle mudroslovné mentality, srov. Job 42,10-17) a na onom světě. Oproti v. 29 jsou zde spojky ἢ nahrazeny καὶ. Zatímco opuštění se týká jednoho nebo druhého, nový zisk tvoří souhrn všeho. Ve výčtu příbuzných chybí otec. Nové společenství nazývá otcem jedině Boha (srov. 11,25n). Poznámka o pronásledování v parentezi „μετὰ διωγμῶν“ koresponduje s v. 31. Zmínka o evangeliu pochází pravděpodobně z Markovy redakce (srov. 8,35). Zaslíbení nové „rodiny“ můžeme chápat zároveň jako úkol uskutečňovat v obci myšlenku bratrství.³⁰⁴

V. 31 Poslední verš úryvku logicky navazuje na příběh bohatého tehdy, pokud se prvenství člověka chápe co do jeho bohatství. Může však jít také o slovo milosti, která působí i tam, kde člověk není schopen přijmout povolání.³⁰⁵ V prostředí církevní obce zase verš upozorňuje na obezřetnost při hodnocení jejích členů podle postavení (srov. 10,35-45).³⁰⁶ Spojením „mnozí první“ se vylučuje paušálnost výroku.

Vyprávění Mk 10,17-31 se liší od zpráv o povolání prvních učedníků (1,16-20; 2,14) tím, že povolání k následování směřuje k anonymnímu tazateli, je spojeno s výslovnou výzvou ke zřeknutí se majetku a povolaný Ježíšovo pozvání nepřijímá. Ježíš zde povolává k potulnému způsobu života, v němž lidé volí radikalismus v připoutání k jeho osobě a ve službě radostnému poselství.³⁰⁷ Na negativním příkladu Mk upozorňuje na to, jak velkou překážkou následování se může stát majetek. Na příkladu následování učedníků zase ukazuje, jak smysluplné je následování, neboť vede k novému společenství a k novému vlastnictví. Následování i ne-následování však stojí

³⁰⁰ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 92.

³⁰¹ Srov. tamtéž.

³⁰² Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 745.

³⁰³ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 91.

³⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 93.

³⁰⁵ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 177.

³⁰⁶ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 93.

³⁰⁷ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 223n.

ve znamení milosti: těm, kdo vše opustili, je slíben stonásobek, bohatým pak platí zaslíbení, že u Boha je možné všechno.³⁰⁸ Původní funkcí textu bylo charismaticky obnovit církevní obce a pozvat jejich členy k novému způsobu života.³⁰⁹

2.5.2 Mt 19,16-30

Matouš dle Mk 10,17-31 zachovává třídílnou strukturu vyprávění. První část (vv. 16-22) rozčleňuje třemi otázkami mladého muže (vv. 16b.18 a 20) a opatřuje úvodem a závěrem (vv. 16a.22 προσελθὼν - ἀπηλθεν); druhá část je přerušena zděšenou otázkou učedníků (v. 25); třetí část již tvoří přechod k následující perikopě (Mt 20,1-16).³¹⁰

V. 16 Člověk, který za Ježíšem přichází (nepřibíhá ani nepokleká jako v Mk 10,17), nazývá Ježíše pouze „učitelem“. Přídavné jméno „dobrý“ je posunuto do jeho otázky.³¹¹ Oslovení διδάσκαλε v Mt indikuje, že tazateli chybí adekvátní postoj víry vůči Ježíši.³¹² Otázka „Co dobrého mám udělat...?“ odpovídá Matoušovu důrazu na praxi křesťanského života.

V. 17 Ježíš odpovídá v souladu s biblickou tradicí: Dobré je to, co je vůle Boží. A ta je zachycena v Zákoně (srov. 5,17).³¹³

V. 18 Otázka ποῖας; poukazuje na dobovou diskuzi ohledně nejdůležitějších přikázání (srov. 22,36).

V. 19 Přikázání úcty k rodičům Matouš zdůrazňuje (srov. 15,1-11).³¹⁴ Lásku k bližnímu (srov. Lv 19,18) považuje za shrnutí všech přikázání (srov. 22,36-40).

V. 20 Jediný Matouš představuje tazatele jako mladíka (νεανίσκος).³¹⁵ Z jeho otázky vyplývá, že touží po „lepší spravedlnosti“ (srov. 5,20).

V. 21 Ježíš přijímá jeho touhu po dokonalosti. Matouš chápe dokonalost (srov. 6,21; 22,5) v biblickém smyslu jako nerozdělenou poslušnost,³¹⁶ která v tomto případě zahrnuje zřeknutí se majetku (což v kontextu Mt znamená radikální vyostření přikázání

³⁰⁸ Srov. W. EGGER, *Nachfolge*, s. 224.

³⁰⁹ Srov. tamtéž, s. 284.

³¹⁰ Ke struktuře perikopy viz U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 119n.

³¹¹ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 731.

³¹² Jednou tak Ježíše oslovuje uchazeč o následování (srov. 8,19), podruhé zákoníci a farizeové, kteří chtějí vidět znamení (srov. 12,38), nejčastěji však ti, kdo jej chtějí zkoušet (srov. 22,16.24.36). Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 732. Srov. také M. MULLINS, *Matthew*, s. 425.

³¹³ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 122.

³¹⁴ Srov. tamtéž.

³¹⁵ Snad v souvislosti s jeho nadšením (srov. také Mk 10,17) nebo proto, že k rozhodnutí pro radikální způsob křesťanského života, k němuž se v úryvku vybízí, byli ochotni spíše mladí lidé. Srov. U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 123.

³¹⁶ Výraz τέλειος překládá hebrejské מְלֵיךְ, které označuje celou, nerozdělenou poslušnost vůči Bohu (srov. Dt 18,13). Srov. U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 124

lásky, srov. 5,43-48) a především následování Ježíše.³¹⁷ εἰ θέλεις upozorňuje na nutnost učinit rozhodnutí (srov. v. 17 a také 16,24) a přijmout jeho důsledky. Nelpět na majetku (srov. 6,19-34; 13,44-46) je předpokladem následování.

V. 22 Mladík slyší Ježíšovo slovo, ale láska k mamonu (srov. Mt 6,24) jej činí neschopným pozvání přijmout.³¹⁸

V. 23 Mt nebude Ježíšovu výpověď opakovat (srov. Mk 10,23 a 24), ale zdůrazňuje ji uvozovací větou ἀμὴν λέγω ὑμῖν.

V. 24 Přísloví o velbloudu a uchu jehly Mt téměř doslova cituje podle Mk 10,25.

V. 25 Zděšení učedníků, kteří již dříve opustili všechno, mohlo poukazovat na situaci v matoušovské obci, jejíž členové se v zásadě identifikovali s následovníky Ježíše, ale nedokázali opustit všechn svůj majetek (srov. 13,22), nebo na problém zvěstování evangelia za peníze (srov. 10,8n, srov. také 2Kor11,7).³¹⁹

V. 26 Mt nevztahuje převahu Boží milosti nad lidskou slabostí (vynechává ἀλλ' οὐ παρὰ θεῶ, srov. Mk 10,27) pouze na bohatství. Bohatství samo o sobě nemusí být vždy překážkou učenictví (srov. 27,57).³²⁰

V. 27 Petrovo konstatování (Mk 10,28) je rozšířeno otázkou: „Co budeme mít?“ Myšlenka nebeské odměny byla v židovském prostředí běžná (srov. 5,12.46; 6,1-18; 10,41n; 20,1-16).³²¹

V. 28 Ježíšova odpověď se skládá ze dvou různých výroků. První je převzat od Marka (Mk 10,29), druhý - o dvanácti trůnech (srov. Dan 7,9) - Matouš nejspíš přebírá z ústní tradice (srov. Lk 22,28-30)³²² a zvláštním způsobem tak rozvíjí téma odměny jako nepoměrné odměny vzhledem k tomu, čeho se učedníci musejí nyní kvůli následování zříci. Ti, kdo se rozhodli s Ježíšem sdílet jeho chudobu (οἱ ἀκολουθήσαντές μου), budou s ním sdílet i jeho slávu.³²³ Hapax legomenon παλιγγενεσία³²⁴ ukazuje oproti Mk 10,30 a Lk 18,30 (ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ) Matoušovo zvláštní zaměření na eschatologickou budoucnost (srov. 16,27).³²⁵

V. 29 Ve druhém zaslíbení se Mt vrací zpět k Markově textu, avšak zkracuje jej (srov. Mk 10,29n). Věčná odměna dalece přesáhne všechno pozemské utrpení.³²⁶

³¹⁷ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 125.

³¹⁸ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 730.

³¹⁹ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 127.

³²⁰ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 739.

³²¹ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 128.

³²² Srov. tamtéž, s. 121.

³²³ Srov. 1Kor 4,8; 6,2; Ef 2,6; Zj 1,6; 3,21; 20,4-6. Viz R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 743.

³²⁴ παλιγγενεσία může znamenat vzkříšení mrtvých (Srov. U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 129) a zároveň vyjadřuje eschatologickou naději v nová nebesa a novou zemi (Iz 65,17; 66,22, atd.). Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 743.

³²⁵ Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 430.

³²⁶ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 130.

V. 30 V kontextu vv. 28n výrok předpovídá velký převrat posledního soudu.³²⁷ Jako v Mk směřuje již k následující perikopě (20,1-16).

Dokonalost, kterou Ježíš požaduje od bohatého, se nenachází vně starozákonních přikázání, ale představuje jejich dokonalé naplnění (srov. 5,17) ve smyslu horského kázání a přikázání lásky.³²⁸ Stejně jako antiteze horského kázání, obrací se apel ke zřeknutí se majetku v následování na celou obec. Každý je vyzýván, aby se vydal na cestu dokonalosti,³²⁹ která spočívá v opuštění všeho, co brání následování. Nebeské království pak, spíše na základě působení božské milosti než pro výkony člověka, všechna protivenství spojená s následováním velkolepě vynahradí.³³⁰

2.5.3 *Lk18,18-30*

Lukáš úryvek s menšími změnami převzal od Marka (Mk 10,17-31)³³¹ a zachován je také jeho kontext. Ježíš je na cestě do Judska. Příběh je umístěn mezi perikopu o dětech (Mk 10,13-16 // Lk 18,15-17) a poslední předpověď utrpení (Mk 10,32-34 // Lk 18,31-34). Bohatý „přední muž“ (srov. 18,18) vystupuje v kontrastu k dětem (srov. 18,17). Také slova o vstupu do Božího království propojují náš úryvek s předchozími verši (srov. 18,16n a 18,24n). Souvislost s následujícím textem je spíše teologického rázu (srov. 9,23).

V. 18 Tazatele Lukáš označuje slovem ῥαχων (srov. 8,41; 14,1; Jan 3,1; 7,26.48 aj.). Mohl to být člen velerady, představený synagogy nebo jeden z předáků farizejského hnutí.³³² Ježíš vystupuje jako učitel s náboženskou, intelektuální a spirituální autoritou, za nímž se nestyděli přicházet s otázkami ani vysoce postavení lidé.³³³

V. 19 Odpověď na položenou otázku nezávisí na interpretech Zákona, ale na „jediném Bohu“, který je měřítkem všeho dobra.³³⁴

V. 20 Citace přikázání Dekalogu odpovídá přesněji znění LXX (srov. Dt 5,16-20) než v Mk podání.

V. 21 Lukáš v souladu s židovstvím nepochybuje o tom, že poslušnost Zákonu otevírá přístup k životu. Mužova hrdost na vlastní výkon však připomíná pýchu farizeje z 18,9-14.³³⁵

³²⁷ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 746.

³²⁸ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 131.

³²⁹ Srov. tamtéž.

³³⁰ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 746.

³³¹ Srov. F. BOVON, *Lukas* 3, s. 230.

³³² Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, s. 354. Srov. také F. BOVON, *Lukas* 3, s. 234.

³³³ Srov. F. BOVON, *Lukas* 3, s. 234.

³³⁴ Srov. tamtéž.

V. 22 Ježíš působí jako ten, který vidí do lidského nitra (srov. 16,15). Kdo chce vejít do Božího království, musí své srdce osvobodit od svázanosti majetkem. Evangelista zdůrazňuje totální zřeknutí se majetku. πάντα ὅσα ἔχεις navazuje na ταῦτα πάντα ἐφύλαξα (v. 21).

V. 23 Pocity boháče Lukáš shrnuje stručně do jednoho slova (περίλυπος; oproti Mk 10,22). Přívlastek „bohatý“ podtrhuje souvislost s příslovím ve v. 25.³³⁶ Nemluví se o tom, že by muž odešel (oproti Mk 10,22). To budí dojem, jako by Ježíš adresoval svá slova, zachycená ve dvou následujících verších, právě jemu.³³⁷

V. 24 Nemluví se o přítomnosti učedníků, o jejich údivu (Mk 10,24 je úplně vynechán). Ježíšův výrok Lk pozměňuje, aby mu dal větší účinnost.³³⁸ Kdo se zříká toho, co má, pro Boží království, vstupuje (εἰσπορεύονται) do něj již nyní (srov. 6,20; 11,20; 17,21).

V. 25 Příklad, odpovídající evangelistovu odporu k bohatství, ponechává Lukáš beze změny.

V. 26 Otázku, poukazující na lidskou neschopnost vymanit se zcela z moci majetku a zasloužit si spásu, logičtěji nekladou učedníci (srov. Mk a Mt), kteří již všechno opustili (5,11), nýbrž blíže neurčení posluchači.

V. 27 Důrazněji než v Mk Ježíš vyzdvihuje Boží moc v kontrastu k lidské slabosti. Přístup do Božího království je nezaslouženým darem (srov. 18,13n17).

V. 28 Petrovo slovo může sloužit čtenáři jako povzbuzení, že Ježíšův program je i navzdory své náročnosti uskutečnitelný.³³⁹ πάντα je nahrazeno synonymem τὰ ἴδια (srov. v. 22).

V. 29 Lukáš do výčtu příbuzných doplňuje manželku, bratry a sestry shrnuje pod jeden pojem „bratři“, otce a matku jmenuje jako „rodiče“. Pole vynechává (srov. 14,26). Jako důvod zřeknutí se toho všeho uvádí Boží království (na rozdíl od Mk 10,29). ἔνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ je ekvivalentem k ἔνεκεν ἑμοῦ (srov. 9,24).

V. 30 Obecnější πολλαπλασίονα nahrazuje Markovo „stokrát víc“ (Mk 10,30). Lukáš nevypočítává odměnu. Vynechává zde zmínku o pronásledování (Mk 10,30), kterou však nacházíme na jiných místech jeho dvojdíla (Lk 12,11; 17,22-37; 21,12-19; Sk 14,22). Výrok z Mk 10,31 Lukáš citoval již dříve (13,30), snad proto zde chybí. Slova ζῶν αἰώνιον, která zazněla na začátku v otázce bohatého muže (srov. v. 18), se tak ocitají také na úplném konci perikopy a tvoří rámeček celého úryvku.³⁴⁰

³³⁵ Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, s. 354.

³³⁶ Srov. F. BOVON, *Lukas* 3, s. 231.

³³⁷ Tomu odpovídá také formulace uvozující přímou řeč ve v. 26.

³³⁸ Srov. F. BOVON, *Lukas* 3, s. 232.

³³⁹ Srov. tamtéž, s. 237.

³⁴⁰ Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, s. 354.

Není zřejmé, jak se bohatý muž nakonec rozhodl. Jeho smutek se mohl stát smutkem kajícím (srov. 15,17; 22,62),³⁴¹ skrze nějž je člověk protříben (srov. 22,31), který však ústí do společné radosti.³⁴²

2.5.4 Shrnutí

Zatímco první dvě části perikopy rozvíjejí téma zřeknutí se bohatství pro následování, poslední část o odměně za následování rozšiřuje oblast chudoby také na rozvázání vazeb k nejbližším příbuzným. Obojí je součástí cesty k získání podílu na věčném životě. Příkladem následování jsou učedníci v čele s Petrem, kteří pro Ježíše opustili vše.

V anonymním tazateli může každý z adresátů rozpoznat sám sebe. Oproštění od bohatství evangelisté shodně popisují jako požadavek na bohatého, jehož majetek činí smutným a neschopným následování. Téma opuštění rodiny i majetku je součástí povzbuzení k radosti z připravené odměny, k níž patří již bratrské společenství Ježíšových následovníků na tomto světě.

³⁴¹ Srov. F. BOVON, *Lukas* 3, s. 236n.

³⁴² Srov. tamtéž, s. 237.

2.6 Bartimaios (Mk 10,46-52; Mt 20,29-34; Lk18,35-43)

Mt 20,29-34	Mk 10,46-52	Lk18,35-43
²⁹A když vycházeli z Jericha, následoval ho početný zástup. ³⁰A hle, dva slepci sedící u cesty uslyšeli, že Ježíš jde kolem, (začali) křičet: „Smiluj se nad námi, Pane, synu Davidův!“ ³¹Zástup je však napomínal, aby zmlkli. Oni však více vykřikli: Smiluj se nad námi, Pane, Synu Davidův! ³²I zastavil se Ježíš, zavolal je a řekl: „Co chcete, abych vám učinil?“ ³³Řekli mu: Pane, ať se otevřou naše oči. ³⁴Ježíš pohnut soucitem, dotkl se jejich očí a hned prohlédli a (začali) ho následovat.	⁴⁶I přicházejí do Jericha. A když vycházel z Jericha on a jeho učedníci a veliký zástup, syn Timaiův, Bartimaios, slepý žebrák, seděl u cesty. ⁴⁷Když uslyšel, že je to Ježíš Nazaretský, začal křičet a říkat: „Synu Davidův, Ježíši, smiluj se nade mnou!“ ⁴⁸I napomínali ho mnozí, aby mlčel. On však ještě více křičel: „Synu Davidův, smiluj se nade mnou!“ ⁴⁹I zastavil se Ježíš a řekl: „Zavolejte ho.“ I volají slepého - říkají mu: „Buď dobré mysli, vstaň, volá tě.“⁵⁰On tedy odhodil svůj plášť, vyskočil a přišel k Ježíši. ⁵¹Ježíš mu odpověděl a pravil: Co chceš, abych ti učinil? Slepý mu řekl: Rabbuni, ať prohlédnu. ⁵²A Ježíš mu řekl: Jdi, tvá víra tě zachránila. A hned prohlédl a následoval ho tou cestou.	³⁵Stalo se, když se blížil k Jerichu, že nějaký slepec seděl u cesty a žebral. ³⁶Když však uslyšel přicházející zástup, zeptal se, co to má znamenat. ³⁷Odpověděli mu, že Ježíš Nazaretský jde kolem. ³⁸I zvolal: „Ježíši, Synu Davidův, smiluj se nade mnou!“ ³⁹A ti, kteří šli vpředu, ho napomínali, aby zmlkl. On však ještě více křičel: „Synu Davidův, smiluj se nade mnou!“ ⁴⁰Ježíš se zastavil a přikázal, aby ho k němu přivedli. Když se k němu přiblížil, zeptal se ho: ⁴¹„Co chceš, abych ti učinil?“ On řekl: Pane, ať prohlédnu. ⁴²A Ježíš mu řekl: Prohlédni! Tvá víra tě zachránila. ⁴³A okamžitě prohlédl a následoval ho, chválíc Boha. A celý zástup, když to viděl, vzdal Bohu chválu.

2.6.1 Mk 10,46-52

Ježíš je na cestě do Jeruzaléma. Po třetí předpovědi utrpení (10,32-34) a po žádosti Zebedeových synů, na níž navazuje Ježíšovo poučení o tom, že první má být, po vzoru Syna člověka, služebníkem všech (10,35-45), může epizoda se slepcem představovat narážku na nepochopení - slepotu učedníků.³⁴³

V Markově verzi se dochovaly údaje o místě i jméno uzdraveného, které svědčí o tom, že perikopa mohla vzniknout v prostředí palestinského židokřesťanství.³⁴⁴ Jedná se o zvláštní zprávu o zázračném uzdravení, v níž je důraz kladen primárně na víru slepce.³⁴⁵

V. 46 Děj se odehrává, snad zásahem Markovy redakce,³⁴⁶ až při odchodu z Jericha. Ježíš se ve městě nezdržuje, směřuje do Jeruzaléma, doprovázen učedníky a velkým zástupem lidí, nejspíš poutníků.³⁴⁷ Čtenářům, neznalým aramejštiny, evangelista jméno žebráka překládá.

V. 47 Reakce slepého prozrazuje, že věděl o působení Ježíše Nazaretského a byl přesvědčen o jeho moci uzdravovat. Mesiánský titul Syn Davidův, doložený častěji jako součást prosby o smilování (srov. Mt 15,22; 17,15), označoval v rámci tradice o Šalamounovi krále vybaveného moudrostí, autoritou vyučovat a plnou mocí nad demony.³⁴⁸

V. 48 Napomínání davu můžeme chápat jako zkoušku víry, kterou slepý překonává.

V. 49 Ti, kdo Bartimaiovi prve bránili v kontaktu s Ježíšem, mají nyní setkání zprostředkovat. Výzva *θάψει* již naznačuje, že dojde k uzdravení (srov. 5,36.50).³⁴⁹

V. 50 Ve velkém rozrušení (srov. 2Král 7,15) žebrák reaguje na Ježíšovo zprostředkované zavolání. Odhazuje plášť, který mohl mít před sebou rozložený, aby na něm shromažďoval milodary, a který mu v noci mohl sloužit jako pokrývka (srov. Dt 24,13).

V. 51 Ježíš odpovídá (*ἀποκριθεὶς*) na prosby o smilování. Otázka, co že si prosící žádá, navozuje souvislost se žádostí Zebedeových synů (srov. 10,36).³⁵⁰ Aramejské oslovení

³⁴³ M. LIMBECK, *Evangelium sv. Matouše*, s. 138.

³⁴⁴ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 109.

³⁴⁵ Chybí prvky typické pro zprávy o zázračných uzdraveních: líčení osudu slepce, gesto a slovo, kterým k uzdravení dochází. Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 109.

³⁴⁶ Schmithals se domnívá, že perikopě původně předcházelo vyprávění o hostině v Jerichu (srov. Lk 7,36-50), které v textu Mk chybí. Srov. W. SCHMITHALS, *Markus 2*, s. 372.

³⁴⁷ Jericho bylo poslední zastávkou poutníků z Galileje do Jeruzaléma. Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 765.

³⁴⁸ Srov. J. GNILKA, *Markus 2*, s. 110.

³⁴⁹ K významu slovesa *θαπέω* srov. Gen 35,17; 1Král 17,13; Jdt 11,13; Tob 7,17; 11,11; Přís 31,11; Sir 19,10; Joel 2,21; Sof 3,16; Bar 4,30.

³⁵⁰ W. SCHMITHALS, *Markus*, Bd 2/2, s. 477.

ῥαββουνι, vystupňovaná forma titulu ῥαββί („můj Pane“),³⁵¹ se v bibli vyskytuje pouze zde a v Jan 20,16.

V. 52 Místo uzdravujícího gesta Ježíš poukazuje na to, že k uzdravení dochází skrze víru slepce (srov. 5,34.36; 9,23 atd.).³⁵² Díky ní Bartimaios nejen nabývá zraku (srov. Iz 42,18), ale stává se Ježíšovým učedníkem - následuje jej na jeho cestě vstříc utrpení.

Zdůraznění klíčového významu víry pro spásu svědčí o využití úryvku k teologickým a katechetickým účelům.³⁵³ Díky motivu cesty, zmínce o učednících a o následování můžeme vyprávění přiřadit ke zprávám o učednictví. Slepec se stává příkladem učedníka díky své neotřesitelné víře a ochotě následovat Ježíše na cestě utrpení. I když titul „Syn Davidův“ nepředstavuje poslední vyjádření Ježíšova sebezjevení (srov. 12,35-37), v bezprostřední blízkosti Jeruzaléma již není odmítán. Evangelista jím připravuje interpretaci událostí, které budou následovat (11,10.15-17).

2.6.2 Mt 20,29-34

Matouš zachovává sled událostí tak, jak je podává Mk.³⁵⁴ Zpráva uzavírá kapitoly 19 a 20 o Ježíšově činnosti v krajinách judských za Jordánem (19,1), na cestě do Jeruzaléma (20,17).³⁵⁵ Současně tvoří přechod k nové hlavní části (kap. 21-25). Motivem „otevření očí“ evangelista znovu připomíná, že Ježíš je světlem pro lid bydlící v temnotách (srov. 4,16).³⁵⁶ Uzdravování slepých i titul „Syn Davidův“ spojují úryvek s následujícím textem (srov. 21,9.14nn).

S podobným příběhem se čtenář Mt setkal již dříve (9,27-31). Tentokrát se však Matouš více drží předlohy Mk 10,46-52, i když i zde vypouští některé prvky, jiné pozměňuje. Především mluví nikoli o jednom, ale o dvou slepcích (srov. 8,28-34) a nezdůrazňuje jejich víru, nýbrž akt uzdravení (na rozdíl od 9,27-31).³⁵⁷ Zdvojením uzdravených (srov. 8,28-34; 9,27-31) je zdůrazněna věrohodnost jejich svědectví o Ježíši (Dt 19,15; srov. Mt 18,16).³⁵⁸

³⁵¹ Srov. J. GNILKA, *Markus* 2, s. 110.

³⁵² Srov. Mt 9,22; 8,13; 15,28; Lk 7,50; 8,48; 17,19.

³⁵³ Srov. J. GNILKA, *Markus* 2, s. 111.

³⁵⁴ Úryvku předchází třetí předpověď utrpení a žádost Zebedeových synů s poučením učedníků; následuje vjezd do Jeruzaléma.

³⁵⁵ Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 413.

³⁵⁶ K motivu slepoty u Mt srov. 6,22n; 12,22; 15,30n; 11,5; 13,13-17; 15,14; 21,14n; 23,16-26.

³⁵⁷ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 764n. V rané církvi a ve středověku bylo toto vyprávění často vykládáno alegoricky. K alegorickému výkladu perikopy viz U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 170n.

³⁵⁸ Srov. W. TRILLING, *Matthäus* 1, s. 210, pozn. 40.

V. 29 Ve srovnání s Mk 10,46 Matouš zjednodušuje počáteční údaj o místě události a vypouští zmínku o učednících, kteří v příběhu nemají žádnou funkci. Ježíš se vydává z Jericha na poslední etapu cesty do Jeruzaléma, následován početným zástupem (srov. 4,23n; 8,1; 12,15; 14,13; 19,2).

V. 30 Matouš nesdílí jména slepců, ani je neoznačuje jako žebráky (srov. Mk 10,46). Sedí u cesty, slyší (srov. 13,16), že Ježíš přechází kolem (srov. Mt 9,9; Mk 1,16; 2,14), a zareagují voláním o smilování.³⁵⁹ Titul „Syn Davidův“ (9,27; 12,23; 15,22)³⁶⁰ označuje v Mt Izraelem očekávaného Mesiáše (srov. 21,5-9; Zach 9,9), který uzdravuje nemocné svého lidu (srov. 11,5; 21,14n; Iz 30,26; 35,5; 42,7;)³⁶¹ a kterého David nazývá svým Pánem (srov. 22,41-46)³⁶².

V. 31 Opakováním zvolání navzdory napomínání zástupu se stupňuje naléhavost modlitby. Křesťanská obec, která titulem κύριε oslovovala vyvýšeného Ježíše, se mohla snadno identifikovat se slepci.³⁶³

V. 32 Ježíš volá prosící k sobě, aniž by k tomu užil prostředníků (oproti Mk 10,49 a Lk 18,40).

V. 33 Slepci konkretizují svou prosbu formulací připomínající Gn 3,5 nebo Iz 35,5.

V. 34 Ježíš má soucit s člověkem (srov. 9,36; 14,14; 15,32). Popis uzdravujícího gesta zabraňuje pouze alegorickému výkladu. Jako zpráva o skutečném uzdravení se i tento příběh stává transparentní pro vlastní zkušenost adresátů, kteří se díky Ježíši stali vidoucími.³⁶⁴ Uzdravení již nejsou vyzváni k mlčení o zázraku (oproti 9,30). Následováním se připojují se k zástupu (srov. v. 29).

Úryvek začíná i končí slovy o následování, nemluví však o povolání k následování. Slepci jakoby samozřejmě následují toho, kdo jim otevřel oči a koho vyznali jako Mesiáše. Takové zakončení zprávy o zázračném uzdravení je v Mt neobvyklé.³⁶⁵ Jejich reakce je opakem nepřátelského jednání „slepých“ vůdců lidu (srov. 15,14; 23,16-26).

³⁵⁹ Prosba o smilování je ve SZ častým motivem především v žalmech. Srov. Jdt 6,19; LXX Žalm 6,3; 9,14; 24,16; 25,11; 26,7; 30,10; 40,5.11; 50,3; 55,2; 56,2; 85,3.16; 118,29.58.132; 122,3; Sir 36,1.11; Iz 33,2; Bar 3,2.

³⁶⁰ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 764.

³⁶¹ Srov. P. MAREČEK, *Obraz Ježíšovy osoby v Matoušově evangeliu*, s. 38.

³⁶² Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 442. V některých významných rukopisech obsahuje již první zvolání slepců také titul κύριε: P^{45vid} C W f¹ 33 M f q^{syp.h} sa^{ms}. Viz NA27, s. 57.

³⁶³ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 3, s. 169.

³⁶⁴ Srov. tamtéž.

³⁶⁵ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 766.

2.6.3 Lk18,35-43

Zprávě o zázračném uzdravení slepce u Jericha v Lk bezprostředně předchází třetí předpověď utrpení a zmínka o naprostém nepochopení Ježíšových slov ze strany učedníků (srov. 18,34). Prozření slepého, o němž Lk vypráví podle Markovy předlohy,³⁶⁶ tak stojí v příkrém kontrastu ke „slepotě“ Dvanácti. Lukáš jako jediný ze synoptiků umísťuje naši perikopu před Ježíšův příchod do Jericha (v. 35) a poté navíc mluví o tom, co se v tomto městě událo (19, 1-27). Tím poněkud ustupuje do pozadí spojitost úryvku s cestou do Jeruzaléma.³⁶⁷

V. 35 Zmínkou o Jerichu Lukáš naznačuje, že se Ježíš přiblížil k cíli své cesty. V úvodním verši chybí (podobně jako v Mt) zmínka o učednících i aramejské jméno slepce.

V. 36n Pouze Lukáš uvádí žebrákovu otázku ohledně rozruchu, který vyvolává příchod zástupu. Díky ní se slepý dozvídá, že kolem prochází Ježíš Nazaretský.³⁶⁸

V. 38 Formulace prosby o smilování, kromě posunu osobního jména Ježíš, odpovídá Mk 10,47. Jako syna Davidova označuje evangelista Ježíše několikrát již v prvních dvou kapitolách (1,27.32.69; 2,4; srov. také 3,30), kde také jasně sděluje, že se v něm naplňují mesiánské naděje Izraele (srov. 2,11.25n30.38). V Ježíši se přiblížilo Boží království (17,21; srov. 18,16n; 18,29).³⁶⁹

V. 39 Napomenutí se slepému dostává od těch, „kdo jdou vpředu“, což může být narážka na nesprávné jednání některých členů obce.

V. 40 Ježíš se zastavuje, přikazuje přivést volajícího a klade mu otázku. Povzbuzení slepého zástupem i odhození pláště evangelista vynechává (srov. Mk 10,49n).

V. 41 Svým dotazem (identicky s Mk 10,51a) Ježíš dává slepci prostor k vyjádření jeho prosby. Syn Davidův je pro Lukáše Κύριος, od něhož si také křesťané vyprošují spásu.³⁷⁰ Uzdravení ze slepoty evangelista chápe jako dar, díky němuž se člověk obrací od tmy ke světlu, od moci satana k Bohu (srov. Sk 26,18). Pokud Lukáš výrazem ἀναβλέπω míní „znovunabytí zraku“, pak jím naznačil, že Ježíš vrací člověku původní dar Stvořitele.³⁷¹

V. 42 Uzdravující slovo odpovídá prosbě o uzdravení (ἵνα ἀναβλέψω - ἀνάβλεψον). Vírou se člověk otevírá Boží nabídce spásy (srov. 7,50; 8,48; 17,19). Zázračným

³⁶⁶ Jako obvykle Lukáš přizpůsobuje vypravěčské pasáže vlastnímu stylu. Srov. F. BOVON, *Lukas*, III/3., 2001, s. 253.

³⁶⁷ Srov. F. BOVON, *Lukas* 3, s. 256.

³⁶⁸ Zvláštní epiteton Ναζωραῖος (srov. Sk 2,22; 3,6; 4,10 atd.) používají také Matouš a Jan (např. Mt 2,23; Jan 19,19). Liší se od Markova Ναζαρενός (Mk 10,47), a podobá se označení zasvěcence - ναζιραῖος (srov. Sd 16,17).

³⁶⁹ Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, s. 356.

³⁷⁰ Srov. F. BOVON, *Lukas* 3, s. 258.

³⁷¹ Srov. tamtéž, s. 260.

uzdravením Ježíš, jako již mnohokrát předtím, naplňuje slova Izaiášova proroctví (Iz 29,18; 35,5; srov. Iz 61,1, cit. Lk 4,18n; srov. Lk 7,21n).³⁷²

V. 43 Výraz παραχρημα, který zde můžeme vztáhnout i na následování, slouží čtenáři jako signál, že původcem toho, co se děje, je Bůh.³⁷³ Potřetí zaznívá sloveso ἀναβλέπω. Uzdravený následuje Ježíše a při tom chválí Boha. V souladu s literárním druhem a se stylem evangelisty³⁷⁴ uzavírá vyprávění o zázračném uzdravení obdiv: Zástup (v. 36: ὄχλος), který byl svědkem Ježíšovy uzdravující moci, je nyní lidem (λαός) chválícím Boha.³⁷⁵ Zázrak je chápán jako Boží čin vykonaný skrze Ježíše.³⁷⁶

Základem textu byla původně jistě christocentrická zpráva o uzdravení, během ústního předávání se však akcent přenesl na toho, který silou své víry dosáhl uzdravení.³⁷⁷ Jeho opakované výkřiky prosby o smilování, zápas s davem i reakce na Ježíšovo slovo a gesto mají exemplární charakter a jeho uzdravení nabývá symbolického významu.

2.6.4 Shrnutí

V závěru cesty do Jeruzaléma již není pochyb o tom, že následování Ježíše znamená sdílení jeho bolestného údělu. Nezlomná víra v Ježíše jako Pána a Mesiáše však člověku otevírá oči, takže ve vděčnosti za dar spásy neváhá a připojuje se k Ježíši, jdoucímu na smrt.

³⁷² Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, s. 357. Srov. také F. BOVON, *Lukas* 3, s. 257 a 263.

³⁷³ Příslovce παραχρημα se vyskytuje často v souvislosti se zázračným uzdravením (Lk 1,64; 4,39; 5,25; 8,44; 47,55; 13,13).

³⁷⁴ δοξάζων τὸν θεόν srov. Lk 1,64; 7,16; 13,13; 17,15.

³⁷⁵ Srov. F. BOVON, *Lukas* 3, s. 254 a 261.

³⁷⁶ Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, Berlin, ⁶1986, s. 357.

³⁷⁷ Srov. F. BOVON, *Lukas* 3, s. 256.

2.7 Rozhodnutí k následování (Mt 8,18-22; Lk 9,57-62)

Mt 8,18-27	Lk 9,57-62
¹⁸Když Ježíš viděl kolem sebe zástup, přikázal odjet na druhou stranu. ¹⁹I přišel jeden znalec Písma a řekl mu: „Učiteli, budu tě následovat, kamkoli půjdeš.“ ²⁰I říká mu Ježíš: „Lišky mají nory a nebeské ptactvo hnízda, ale Syn člověka nemá, kde by hlavu složil.“ ²¹Jiný z jeho učedníků mu řekl: „Pane, dovol mi nejprve odejít a pochovat svého otce.“ ²²Ježíš mu však říká: „Následuj mě a nech mrtvé pochovávat své mrtvé.“	⁵⁷A když šli po cestě, řekl mu jeden: „Budu tě následovat, kamkoli půjdeš.“ ⁵⁸I řekl mu Ježíš: „Lišky mají nory a nebeské ptactvo hnízda. Syn člověka však nemá, kam by hlavu složil.“ ⁵⁹Jinému pak řekl: „Následuj mě!“ On však řekl: „Pane, dovol mi odejít nejprve pochovat svého otce.“ ⁶⁰Řekl mu však: „Nech mrtvé pochovávat své mrtvé, ty však jdi a rozhlašuj Boží království.“ ⁶¹Také jiný řekl: „Budu tě následovat, Pane, nejprve však mi dovol rozloučit se s těmi v mém domě.“ ⁶²Ježíš mu však řekl: Žádný, kdo položil ruku na pluh a hledí na to, co je vzadu, není způsobilý pro Boží království.

2.7.1 Mt 8,18-22

Po dokončení horského kázání Ježíš sestupuje z hory (8,1), cestou uzdravuje malomocného (8,2-4) a pak mnoho dalších nemocných v Kafarnaum (8,5-17). V. 17 identifikuje Ježíše s Izaiášovým služebníkem, který na sebe bere slabosti a nemoci lidí (srov. Iz 53,4). Na tyto události navazuje náš úryvek. Matouš zasadil obě apoftegmata o následování, pocházející zřejmě z pramene Q,³⁷⁸ do vyprávění o utišení bouře (18.23-27), které čerpal z Mk 4,35-41. Jednotný ráz perikopy zajišťují pojmy ἀπέρχομαι (v. 18n21), ἀκολουθέω (v. 19.22n) a μαθητής (v. 21.23).³⁷⁹ Ve v. 18 Ježíš přikazuje přeplavit se na druhý břeh. Vv. 19-22 jsou vloženy před uskutečnění jeho příkazu (v. 23).

³⁷⁸ Srov. W. GRUNDMANN, *Matthäus*, s. 257.

³⁷⁹ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 2, s. 21.

V. 18 Oproti Mk 4,36 klade Mt důraz na Ježíšovu vůdčí roli (ἐκέλευσεν; srov. též v. 23). Z makrotextu (4,18-22; 5,1) vyplývá, že příkaz platí učedníkům.³⁸⁰ Ježíš se chce spolu s učedníky vzdálit od zástupu (srov. Mk 1,35; 4,35; srov. také v. 20).³⁸¹

V. 19 Z matoušovského oslovení διδάσκαλε je zřejmé, že znalec Písma nepatří mezi učedníky.³⁸² Příslib věrného (ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ) trvalého (indikativ futura ἀκολουθήσω) připojení k Ježíši vzbuzuje dojem, že nadšený mluvčí neví o náročnosti učednictví³⁸³ (srov. 26,33). To potvrzuje i Ježíšova reakce (následující verš).

V. 20 Když Mt 8,19 nechává promluvit znalce Písma, chce možná ukázat diametrální odlišnost následování Ježíše od rabínského pojetí učednictví, které se odehrává především v poklidné, zajištěné atmosféře domu učitele.³⁸⁴ Titul Syn člověka zde evangelista užívá poprvé a uvádí jím do svého díla novou christologickou dimenzi.³⁸⁵ Všeobecně nebyl v soudobém židovství rozšířen.³⁸⁶ Je však pravděpodobné, že v jistých židovských kruzích mohl být na základě Dan 7,13n chápán mesiánsky.³⁸⁷ Křesťanští adresáti chápali paradoxnost tohoto Ježíšova výroku: Ten, který z nevyčerpatelné plnosti rozdává uzdravení (8,16), který vstal z mrtvých (28,7) a jednou přijde soudit svět (19,28), musel žít v absolutní chudobě a bez domova.³⁸⁸ Matouš rozumí této Ježíšově výpovědi doslovně (srov. 6,25-34; 8,34).³⁸⁹

V. 21 V souladu s pravidlem literárního druhu dává Matouš opět slovo nejprve partnerovi dialogu s Ježíšem (na rozdíl od Lk 9,59).³⁹⁰ Oslovení κύριε podtrhuje, že se jedná o učedníka. Jeho prosba se týká něčeho zcela samozřejmého, dokonce nutného.³⁹¹ Pochovávat mrtvé patřilo v Izraeli mezi nejdůležitější skutky lásky. Je to svatá povinnost, osvobozující od všech ostatních povinností, které ukládá Tóra.³⁹² O. Knoch chápe slova θάψαι τὸν πατέρα jako doprovopení snad starého nebo nemocného otce až do chvíle smrti.³⁹³

V. 22 Ježíš vykazuje suverénní svobodu vůči Zákonu a vůči všeobecným zvykům Židů i Řeků.³⁹⁴ Zdá se, že tato neúprosná tvrdost Ježíšova ohledně bezpodmínečnosti

³⁸⁰ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 2, s. 23.

³⁸¹ Srov. W. GRUNDMANN, *Matthäus*, s. 257.

³⁸² Srov. U. LUZ, *Matthäus* 2, s. 23.

³⁸³ Srov. F. BOVON, *Lukas* 2, s. 34.

³⁸⁴ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 16.

³⁸⁵ Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 221.

³⁸⁶ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 2, s. 23.

³⁸⁷ Srov. tamtéž.

³⁸⁸ Srov. W. GRUNDMANN, *Matthäus*, s. 257. Srov. také U. LUZ, *Matthäus* 2, s. 23.

³⁸⁹ Srov. U. LUZ, *Matthäus* 2, s. 24.

³⁹⁰ Z toho důvodu považuje F. Bovon Matoušovu verzi za původnější. Srov. F. BOVON, *Lukas* 2, s. 33.

³⁹¹ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 7.

³⁹² Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, s. 205.

³⁹³ Srov. O. KNOCH, *Einer ist euer Meister*, s. 77.

³⁹⁴ Sotva existuje nějaký Ježíšův výrok, který se provinuje proti Zákonu, zbožnosti a zvykům ostřeji, než tento. Mohl být pochopen nejen jako útok na 4. přikázáním vyžadovanou úctu k rodičům, ale zároveň jako opovržení jádrem židovské zbožnosti. Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 9-17.

následování se vysvětluje jen na základě jeho jedinečné moci jako zvěstovatele blížícího se Božího království (oproti tomu srov. 1Král 19,20).³⁹⁵ Učí jako ten, kdo zná cestu k životu³⁹⁶ a postupně se ukáže jako Syn Boha živého³⁹⁷, který má moc vrátit život mrtvým³⁹⁸. Jít pochovávat mrtvé je postaveno do protikladu k následování. Výraz νεκρὸς se ve slovní hříčce dvakrát opakuje. V přeneseném významu může označovat ty, kdo odmítají pozvání k životu, které je jim v Ježíši nabídnuto³⁹⁹. Následování nestrpí odkladu. Ježíš musí mít v životě učedníka absolutně první místo (srov. πρῶτον ve v. 21; srov. 10,37n).

Navazující zpráva o zázračném utišení bouře (v. 23-27),⁴⁰⁰ která částečně odůvodňuje bezodkladnost rozhodnutí, ukazuje malověrnost učedníků a Ježíšovu božskou moc. Na rozdíl od Mk 4,36 představuje Mt Ježíše jako hlavního jednajícího (v. 23) a učedníky jako ty, kdo jej následovali (ἠκολούθησαν, v. 23) a vstoupili za ním do lodi.⁴⁰¹ I když plavba bude plná nebezpečí, nemusí ničeho bát, ale mají uvěřit v toho, jemuž se podřizují i přírodní živly. Následující setkání s posedlými ukazuje, že Ježíš je Syn Boží, s jehož příchodem nastává soud (srov. 8,28n).⁴⁰²

2.7.2 Lk 9,57-62

Vyprávění, které Lukáš přebírá pravděpodobně z též řecké verze pramene Q jako Mt,⁴⁰³ se nachází na počátku cesty do Jeruzaléma (srov. 9,51.53). Oproti Mt evangelista rozšiřuje druhý dialog a připojuje třetí, kterým vnáší do vyprávění významný antitetický akcent vzhledem k tradici o Eliášovi (srov. 1Král 19,19-21), patrný již v předchozí perikopě (9,51-56; srov. 2Král 1,10.12).⁴⁰⁴

³⁹⁵ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 13 a 16.

³⁹⁶ Srov. Mt 6,25.27; 7,14; 10,39; 16,25n; 18,8n; 19,16n.

³⁹⁷ Srov. Mt 16,16; srov. 8,28n; 22,32; 26,63n.

³⁹⁸ Srov. Mt 9,18.24n; 10,8. Vrcholně se Ježíšova moc nad smrtí projeví v mnohokrát předpověděném vzkříšení (16,21; 17,9.23; 20,19; 27,63f; 28,6f).

³⁹⁹ Synoptická tradice (Lk 15,24.32, srv. Mt 23,27), stejně jako ostatní NZ, židovství i helénistický svět znaly mnohým způsobem přenesený smysl. Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 8.

⁴⁰⁰ Vv. 23-27 vykazují chiastickou strukturu, v jejímž centru stojí slova učedníků (v. 25b) a Ježíše (26a). Text obsahuje dva zpětné odkazy na 6,25-34 (πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὀλιγόπιστοι). Tuto perikopu dále rozvíjí Mt 14,22-23. Srov. U. LUZ, *Matthäus 2*, s. 21.

⁴⁰¹ Matoušova formulace vedla později k alegorickým výkladům, v nichž „Ježíšova loď“ je obrazem církve.

⁴⁰² Srov. M. MULLINS, *Matthew*, s. 227.

⁴⁰³ Srov. F. BOVON, *Lukas 2*, s. 32n.

⁴⁰⁴ Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, Berlin, ⁸s. 203. Třetí dialog Lukáš nejspíš z katechetických pohnutek sám konstruuje na základě obou předchozích, možná inspirován stejným výrokem jako Pavel ve Flp 3,13. Srov. F. BOVON, *Lukas 2*, s. 33.

Předcházející (9,51-56) i následující perikopa (10,1-12) mluví o tom, že Ježíš posílá své učedníky před sebou (ἀπέστειλεν...πρὸ προσώπου αὐτοῦ), náš úryvek naopak vyzývá k následování Ježíše. Povolání a poslání spolu úzce souvisí.

V. 57 Úvodní verš perikopy zdůrazňuje, že Ježíš je se svými učedníky na cestě (πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ).⁴⁰⁵ V předchozí perikopě čteme o nepřijetí, kterého se v samařské vesnici dostalo těm, kdo směřují do Jeruzaléma. Tak se připravuje logická návaznost výroku o liškách a ptácích (v. 58).⁴⁰⁶ Příchodí (v Mt 8,19 znalec Písma) není nijak blíže označen. I v Lk se jeho odvážnému prohlášení podobají slova Petra, která tento první učedník nedokázal splnit (22,33n.54-62).⁴⁰⁷

V. 58 Kromě změny slovesného tvaru verš naprosto odpovídá Mt 8,20.⁴⁰⁸ V Lk výrok navíc navazuje na předchozí perikopu o nepřijetí v samařské vesnici (9,51-56).

V. 59 Druhý dialog začíná povoláním k následování (srov. 5,27), na níž pak logicky navazuje žádost blíže neidentifikovaného povolaného. Formulace jeho prosby odpovídá Mt 8,21.

V. 60 První část Ježíšova výroku se (kromě již použité výzvy k následování) shoduje s Mt 8,22. Také v Lk nacházíme potvrzení obrazného chápání „mrtvých“ (srov. 1,79; 15,24.32). V. 60b pochází z Lukášovy redakce.⁴⁰⁹ Místo truchlení nad smrtí otce má povolaný rozhlašovat Boží království (srov. 9,2), které je královstvím života (20,38).⁴¹⁰

V. 61 Prohlášení třetího eventuálního následovníka zní oproti slovům prvního méně odvážně (srov. v. 57b), a je spojeno se žádostí (srov. v. 59b), která se podobá prosbě Eliši (srov. 1Král 19,20).

V. 62 Ježíš, reaguje jinak než Eliáš (srov. 1Král 19,20). Jeho odpověď má mudroslovný charakter.⁴¹¹ Kdyby oráč nebyl plně soustředěn na svou náročnou práci, nekonal by dobře své dílo.⁴¹² Také učedník, který se ohlíží za tím, co opustil (srov. Gn 19,17.26), není způsobilý pro Boží království.⁴¹³

⁴⁰⁵ „Cesta“ je pro Lukáše výrazem křesťanské existence (srov. Sk 9,2). Srov. F. BOVON, *Lukas 2*, s. 34.

⁴⁰⁶ Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, Berlin, ⁸s. 203.

⁴⁰⁷ Srov. F. BOVON, *Lukas 2*, s. 34.

⁴⁰⁸ Oba Ježíšovy výroky (o liškách a ptácích i o mrtvých) původně nemusely mít funkci odpovědi ani nemusely souviset s otázkou následování. Srov. ThomEv, logion 86n. Viz: U.-K. PLISCH, *Das Thomasevangelium*, s. 209-212. V češtině viz: J. A. Dus a P. Pokorný (ed.), *Neznámá evangelia : Novozákonní apokryfy I*, s. 141.

⁴⁰⁹ Srov. F. BOVON, *Lukas 2*, s. 34.

⁴¹⁰ Zřeknutí se truchlení tentokrát není znamením odnětí milosrdenství (srov. Jer 16,5), ale právě naopak ohlášením příchodu toho, který z Božího milosrdenství zbavuje smrt její moci (1,78n; Sk 2,24).

⁴¹¹ S podobným výrokem se v různých obměnách setkáváme také v řecké literatuře. Srov. F. BOVON, *Lukas 2*, s. 37, pozn. 34.

⁴¹² Orba často vyprahlé, kamenité půdy představovala velmi náročnou činnost. K tomu viz O. KNOCH, *Einer ist euer Meister*, s. 77.

⁴¹³ Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, s. 206.

Případní následovníci zůstávají anonymní, v prvním a třetím případě (vv. 57 a 61) sami přicházejí s úmyslem následovat Ježíše. Ten však, jako by viděl pod povrch jejich slov, reaguje zcela nečekaně. Všichni tři jsou konfrontováni s náročností následování. Ani o jednom z nich není řečeno, jak se nakonec zachoval. Rozhodnutí víry tak stojí před každým čtenářem či posluchačem tohoto úryvku.⁴¹⁴

2.7.3 Shrnutí

Dvojitá tradice (Mt 8,18-22 a Lk 9,57-62) podtrhuje konstanty v požadavcích křesťanského života.⁴¹⁵ Učedník musí vědět, že pokud se rozhodne následovat Ježíše, nemůže počítat se soukromím, s poklidným zázemím a přijetím. Dokonce ani věrnost své minulosti, vlastním kořenům a tradicím otců nesmí mít přednost před následováním Ježíše, vyžadujícím plné nasazení člověka.⁴¹⁶ Neschopnost vnitřně se odpoutat od vztahů k domovu vede k rozdělenosti srdce (srov. Mt 10,37n; Lk 14,26n) a činí člověka nezpůsobilým pro Boží království.

⁴¹⁴ Srov. F. BOVON, *Lukas 2*, s. 32.

⁴¹⁵ Srov. tamtéž.

⁴¹⁶ Srov. tamtéž, s. 41.

3 Povolání a následování u jednotlivých synoptiků

Po té, co jsme se věnovali jednotlivým perikopám, pokusíme se nyní o souhrnný pohled na povolání a následování v kontextu celku jednotlivých synoptických evangelií. Zohledníme přitom také texty, kterým jsme pro volnější souvislost s tématem nemohli věnovat samostatný výklad.

3.1 Povolání a následování v Markově evangeliu

Autor Markova evangelia⁴¹⁷ sepisuje asi kolem roku 70 pro převážně pohanokřesťanské adresáty příběh, jehož těžištěm činí umučení a vzkříšení Ježíše Krista, Božího Syna (1,1, srov. 15,39). Můžeme sledovat úzké propojení autorova dějinného a kerygmatického záměru.⁴¹⁸

S tematikou povolání a následování se v Mk setkáváme hned v první kapitole. Prvním činem Ježíšova veřejného působení je povolání těch, kdo se mají stát jeho pokračovateli. Od začátku tak vystupuje jako ten, který povolává k následování a činí rybáře lidí z těch, kdo uposlechnou jeho volání.⁴¹⁹

Popis prvních povolání (1,16-20; 2,14) je velmi prostý a má jednotné schéma: Ježíš jde kolem místa, kde budoucí následovníci vykonávají své každodenní zaměstnání, vidí je, povolává a oni následují. Evangelista nemluví o vnitřních pocitech a rozhodování. Vztah mezi Ježíšem a jeho učedníky má jistě hlubokou vnitřní dimenzi, ale uskutečňuje se zcela konkrétním vnějším jednáním.⁴²⁰ Hlavním jednajícím je Ježíš. Povolání se nevyznačují zvláštními schopnostmi, zásluhami, znalostmi ani nějakým vyšším společenským postavením. Jejich poslušná reakce není poznamenána žádným váháním, jako by přirozeně vyplývala z moci povolávajícího. Božský původ Ježíšovy autority je adresátům znám jednak z prvního verše evangelia, jednak ze zprávy o Ježíšově křtu (1,11), a dále se bude víc a více potvrzovat v jeho veřejné činnosti: odpouštěním hříchů, vymítáním démonů a uzdravováním. Povolání a okamžitá

⁴¹⁷ Srov. L. TICHÝ, Co lze říci o autorovi Markova evangelia? s. 1-8.

⁴¹⁸ Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 153n.

⁴¹⁹ Srov. K. STOCK, *Boten*, s. 208.

⁴²⁰ Srov. tamtéž, s. 14.

odpověď na ně, vyjádřená poslušným následováním, se tak jeví jako první z řady mocných činů Ježíše, jimiž bude potvrzovat svou moc.

Slovní forma povolání prvních učedníků - δεῦτε ὀπίσω μου (1,17) - podtrhuje u Mk důležitý motiv cesty: povolání mají jít za Ježíšem, být s ním na jeho cestách, které jsou určovány posláním hlásat Boží království (srov. 1,38). Z toho pro ně plyne nutnost opustit své dosavadní místo, své zaměstnání (sítě, loď, celnici) a tím zajištěnost hmotnou i vztahovou, a dát své síly do služeb nového „Zaměstnavatele“, který z nich chce na základě následování učinit „rybáře lidí“ (1,17). Toto osvobození a naprosté spolehnutí se na Ježíše neznamena bezpodmínečně okamžité a definitivní ukončení vztahů k domovu a rodině, jak vyplývá z 1,29nn a 2,15.⁴²¹

Vynecháním všech psychologicko-biografických rysů ve prospěch poměru k Ježíši⁴²² dostávají zprávy o povolání exemplární charakter pro křesťanskou obec.⁴²³

Zpráva o povolání celníka (2,14) podtrhuje samotné následování jako vlastní účel povolání. Od Mk 1,16-20 se odlišuje absencí zmínky o misijním úkolu. Potvrzuje se autorita povolávajícího, který se necítí vázán předpisy o rituální čistotě, ale naopak skrze kontakt s ním mohou hříšníci dosáhnout „očistění“, nemocní uzdravení (2,17; srov. 5,27). Přednostně jim platí Ježíšovo pozvání do společenství jeho následovníků.

Za Ježíšem přichází stále více lidí. Často je řeč o zástupech, které se na Ježíše obracejí, shromažďují se kolem něj nebo jej následují (2,15; 3,7; 5,24; příp. 11,9). Jejich následování je motivováno touhou slyšet jeho učení (1,27) a být svědky, nebo dokonce objekty činů, svědčících o jeho moci a slávě. Stejným slovem (ὄχλος) je pak označena skupina lidí, kteří se podílejí na Ježíšově zajetí a odsouzení (14,43; 15,8.11.15).

Perikopa o povolání Dvanácti (3,13-19), podobně jako zprávy o povolání prvních učedníků, prostě popisuje vnější děj. Ježíš si k sobě volá Dvanáct ze zástupu naslouchajícího jeho učení. Přicházejí k němu na vyvýšené místo, čímž jsou poněkud oddělení od zástupu. Slovy οὗς ἠθελεν αὐτός Marek zdůrazňuje svrchovanou svobodu a záměrnou volbu Ježíše jako pána, který volá své služebníky. Dvanáct je podobně jako v Ex 18,25 vybráno z lidu a ustanoveno pro lid. Představují znamení nového Izraele, do něhož mají mít přístup všechny národy (srov. 13,10). Misijní poslání (6,7nn)⁴²⁴ však Dvanáct přijme teprve na základě svého bytí s Ježíšem, které se má naplňovat stále hlubším poznáním jeho osobní mesiášské identity.⁴²⁵

⁴²¹ Srov. K. STOCK, *Boten*, s. 48.

⁴²² Srov. O. KNOCH, *Einer ist euer Mister*, s. 64.

⁴²³ Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 167.

⁴²⁴ Misijní záměr, obsažený v ustanovení Dvanácti, kromě spojitosti s 6,7nn je naznačen také tím, že mezi dvanácti jsou čtyři nejprve povolání rybářů, z nichž Ježíš chce učinit „rybáře lidí“, zatímco Levi, u něhož úmysl poslání není zmíněn, chybí.

⁴²⁵ Srov. K. STOCK, *Boten*, s. 81.

Zvěstování evangelia je totiž zvěstováním osoby Ježíše Krista, Božího Syna (srov. 1,1).⁴²⁶ Proto Ježíš vynakládá velké úsilí na to, aby ti, kdo se na základě následování mají stát jeho reprezentanty a pokračovateli, pochopili jeho osobní identitu, naprosto přesahující dobové představy o mesiáši.⁴²⁷ Stávají se adresáty zvláštních poučení (4,10; 7,17; 9,28; 10,10), jejichž cílem však není vytvoření nějaké esoterické skupiny, ale příprava na povelikonoční hlásání Božího království a Ježíše jako Mesiáše všem národům (13,10). Marek zvláště akcentuje nepochopení, na něž Ježíš u svých učedníků naráží. Poučování se neliší od těch, „kdo jsou vně“ (srov. 4,11) větší chápavostí.⁴²⁸

Po jistém přelomu, který v Markově evangeliu představuje Petrovo vyznání u Cesareje Filipovy (8,27-30), Ježíš před učedníky začíná předpovídat své utrpení (8,31). Ve druhé části evangelia (8,31-16,8) již nenacházíme žádnou zprávu o povolání toho typu, s jakým jsme se setkali u povolání prvních učedníků. Bezprostředně po první předpovědi utrpení Ježíš k sobě volá zástup i učedníky (jedná se tedy o výzvu adresovanou každému člověku), aby je poučil o novém rozměru následování (8,34-38), který bude na cestě do Jeruzaléma čím dál patrnější: následovat Ježíše znamená jít za ním vstříc utrpení a smrti. Ale paradoxně právě touto cestou člověk získává život. Nyní už Ježíš následování nikomu nepřikazuje, ale zve k novému rozhodnutí pro něj (εἰ τις θέλει). Výrazem „svůj kříž“ je naznačen přenesený význam následování jako snášení obtíží vlastního života. Místo zmínky o misijním poslání se objevuje výzva ke statečnému vyznání, za níž můžeme tušit situaci pronásledování církve. Výrazné je spojení Ježíšovy osoby a evangelia jako předmětu vyznání.

O následování je řeč také po sporu mezi učedníky ohledně otázky, kdo z nich je největší (9,33-37). Učedníci bránili vyhánět demony v Ježíšově jménu tomu, který je nenásleduje.⁴²⁹ Ježíš takového člověka hájí. Fyzická příslušnost ke skupině těch, kdo následují Ježíše, tedy není nutnou podmínkou šíření Božího království mocnými skutky v jeho jménu.

Poslední přímou výzvu k následování u Mk nacházíme v perikopě o bohatém muži (10,17-22). Je umístěna mezi druhou (9,30-32) a třetí předpovědí utrpení (10,32-34). Bohatý člověk, jemuž je adresována, nepřichází za Ježíšem s úmyslem jej následovat. Otázka zní: „Co mám dělat, abych měl podíl na věčném životě?“ Ježíš nejprve ukazuje, že jediný Bůh vede člověka svými příkazy k životu. Poté se sám projevuje jako ten, kdo vidí do nitra člověka (vv. 21n): pozváním k následování chce osvobodit muže od svazující moci majetku, která mu je překážkou spásy. Ježíšův požadavek radikálního zřeknutí se majetku je pouze u Marka výslovně uveden

⁴²⁶ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do studia Nového zákona*, s. 53.

⁴²⁷ K motivu tzv. „mesiášského tajemství“ Srov. např. J. GNILKA, *Markus 1*, s. 167-170.

⁴²⁸ Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 168n.

⁴²⁹ ČEP překládá οὐκ ἠκολούθει ἡμῖν volně jako „nechodil s námi“.

v souvislosti s projevením lásky povolánému. Následné poučení učedníků, a skrze ně každého křesťana, důrazně poukazuje na nebezpečnou moc bohatství, která znemožňuje člověku vstup do Božího království. Marek nejvíce ze synoptiků zdůrazňuje úlek učedníků jako reakci na Ježíšem vyslovené přirovnání bohatého k velbloudovi, který má projít uchem jehly (vv. 24nn). Pouze Bůh svou mocí přemáhá lidskou neschopnost (v. 27). On také uschopnil Petra a ostatní učedníky k následování (v. 28). Příslib stonásobné náhrady všeho, co opustili, Marek nejvíce ze synoptiků rozvádí. Už přitom nejde pouze o zřeknutí se majetku, ale také o připravenost rozejít se s vlastní rodinou (v. 29; srov. 13,12n). Připomeňme, že úryvku předchází perikopy, v nichž Ježíš potvrzuje manželství a jeho nerozlučitelnost jako Bohem ustanovené (10,6-9) a děti přijímá a staví jako vzor těch, kdo vcházejí do Božího království (10,13-16; srov. 9,36n). Pouze u Mk nacházíme zmínku o tom, že k odměně učedníka „v tomto čase“ patří pronásledování (v. 30).

Mk 10,32 popisuje Ježíše na cestě do Jeruzaléma v čele zaraženého průvodu. Ti, kdo jej následují, mají strach (οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο). Verš uvádí třetí, nejdetailnější předpověď utrpení, adresovanou výhradně Dvanácti (10,32b-34), na niž navazuje, stejně jako u předchozích dvou, ukázka nepochopení Ježíše, jeho slov aposlání (10,35-45).

I když Ježíš na cestě do Jeruzaléma už nikoho k následování nepovolá, vyzdvihuje Marek ke konci této cesty ještě jeden příklad následování. Bartimaios, slepý žebřák, napomínán těmi, kdo doprovázejí Ježíše, prokazuje úžasně pevnou a vytrvalou vírou v uzdravující mesiášskou moc. Ježíš v této chvíli neodmítá poukaz na své mesiášství zaznívající v úpěnlivém volání žebřáka, jako to činil až dosud, i když zanedlouho poukáže na nesprávné chápání titulu Syn Davidův ze strany zákoníků (12,35n). Bartimaios jako by nemohl na své uzdravení ze slepoty reagovat jinak než následováním Ježíše na jeho „cestě“ (v. 52; srov. 11,1). Propojení pro Marka důležitého motivu víry a následování připomíná první zprávy o povolání (srov. 1,15.16-20). Vírou v Ježíše jako Mesiáše je člověk uzdravován ze slepoty a pak dokáže Ježíše následovat i vstříc utrpení a smrti.

Ti, kterým se dostalo zvláštního povolání, kteří směli žít v jeho zvláštní blízkosti a opakovaně byli připravováni na to, co se stane v Jeruzalémě, ti, kteří byli tak hrdí na své následování (srov. 9,38; 10,28) a slibovali věrnost až na smrt (14,31), Ježíše v rozhodné chvíli jeho pozemského života ze strachu zrazují a opouštějí.⁴³⁰ Na jejich místě vystupují a jednají jiní: setník vyznává jeho pravou identitu (15,39; srov. 8,29); ženy, označené jmény a o nichž Marek říká, že Ježíše následovaly v Galileji (15,40n; srov. 1,14.18.20), jsou s ním ve chvíli jeho utrpení; vážený člen velerady Josef, „který také očekával Boží království, dodal si odvahy“ a vyžádal si u Piláta Ježíšovo tělo, aby

⁴³⁰ Srov. K. STOCK, *Boten*, s. 166.

jej pohřbil (15,43-46, srov. 6,29). Ježíš selhání svým následovníkům předpověděl (14,27), jeho předpověď však již skrytě obsahovala pozvání k obnovení následování: προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν (14,28). Toto pozvání znovu zaznívá z úst anděla u prázdného hrobu (16,7). Teprve z velikonoční perspektivy mají učedníci možnost Ježíše plně pochopit a na základě toho se znovu rozhodnout pro následování. Galilea, dobově hodnocená jako země nábožensky nevzdělaných,⁴³¹ území silně zasažené helenizací, jehož obyvatelstvo bylo „pravověrnými“ židy považováno za nečisté, místo Ježíšova původu, veřejného působení a povolání prvních učedníků a jejich nepochopení „mesiášského tajemství“, má být místem obnoveného následování Vzkříšeného. Směr z Jeruzaléma do Galileje⁴³² odpovídá souvislosti následování s misijním posláním. Mlčení žen (16,8) představuje pro každého učedníka - křesťana výzvu k novému rozhodnutí následovat Ježíše.

Ježíš povolává s božskou autoritou, která zároveň uschopňuje povolané k následování. Jmenovitě jsou povoláni k následování pouze rybáři a celník. V prvním případě jde o členy později ustanovené skupiny Dvanácti, což potvrzuje příslib misijního poslání, ve druhém případě se povolání naplňuje následováním samým a navazující hostinou s Ježíšem. Příslušnost k Ježíši a k evangeliu vyžaduje pohotovou víru, ochotu zřici se hmotného zajištění i vztahů (1,18.20; 2,14; 10,21.28n; srov. 13,12n).

Dvanáct je povoláno z lidu a pro lid, na základě bytí s Ježíšem mají být posláni a pokračovat v jeho činnosti zvěstování Božího království slovy i mocnými činy. Při výkonu poslání jim má být jedinou jistotou Ježíšova moc (6,7nn). Následování se v průběhu evangelia ukazuje stále jasněji jako cesta vstříc utrpení a smrti, ale také vzkříšení. Na základě následování jako sdílení Mistrova údělu⁴³³ má dojít k poznání a přijetí Ježíšovy mesiášské identity, směřujícímu k hlásání evangelia o přicházejícím Božím království, evangelia Ježíše Krista, Božího Syna.

Povolání u Marka nevynikají ani vírou (4,40), ani chápavostí (např. 8,17), ani pokorou (srov. 9,33), ani odvahou (srov. 10,32), ani věrností (srov.14,50). Ježíš je povolává na základě své svrchované moci a zároveň je uschopňuje k následování. Mají být služebníky všech (9,35), musejí počítat s pronásledováním, až budou evangelium hlásat všem národům (13,10).

⁴³¹ Srov. M. RYŠKOVÁ, *Doba Ježíše*, s. 108.

⁴³² Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 69nn.

⁴³³ Srov. M. HENGEL, *Nachfolge*, s. 97.

3.2 Povolání a následování v Matoušově evangeliu

Matoušovo evangelium zaujímá první místo v pořadí knih novozákonního kánonu. Pro svůj charakter ucelené „katecheze“ se brzy stalo nejpoužívanějším a nejcitovanějším evangeliem v rané církvi a bylo nazýváno „evangeliem církve“.⁴³⁴

Jeho autorem mohl být židokřesťan otevřený pro misii pohanům. Znal dobře SZ, mohl být příslušníkem skupiny „vykladatelů zákona“, kteří se stali „učedníky nebeského království“ (srov. Mt 13,52).⁴³⁵ Své dílo sepsal pravděpodobně v 80. letech 1. stol. n. l. v oblasti Sýrie pro tamější židokřesťanské obce.⁴³⁶ Čerpá především z Mk a z tzv. pramene Q. Strukturálně se shoduje do velké míry s Mk, což je patrné zvláště v tom, že Ježíšovo působení představuje jako jedinou cestu do Jeruzaléma.⁴³⁷

V prvních kapitolách svého evangelia (1,1 - 4,16) Matouš představuje Ježíše jako Mesiáše. Pouze Mt mluví o povolání Ježíše samotného, když na něj vztahuje Oz 11,1. Tím podtrhuje úzké sepětí Mesiáše s dějinami spásy a s vyvoleným národem, na nějž se reflexivně citát⁴³⁸ původně vztahuje.

Ježíš vystupuje jako nový Mojžíš s autoritou zákonodárce. Od svých následovníků bude vyžadovat bezpodmínečnou poslušnost vůči nebeskému Otci, na jehož místě vystupuje (srov. 10,40). On sám je vzorem plnění jeho vůle (srov. 24,42) i jejím zjevitelem (srov. např. 18,14).

Stejně jako u Mk dochází k povolání prvních učedníků na počátku Ježíšova působení. Podtržením přímé návaznosti na působení Jana Křtitele (4,17; srov. 3,2) Mt naznačuje úděl, který Ježíš očekává a který s ním musí sdílet i ti, kdo jej chtějí následovat. Od tohoto okamžiku už se nevypráví příběh o Ježíši samotném, ale také o komunitě, která se kolem něj utváří a která je obrazem formující se mladé církve.⁴³⁹ Zdůraznění motivu bratrství (4,18.21)⁴⁴⁰ souvisí s Matoušovou představou vztahů v církevní obci. Šimon je již zde představen také jako Petr. Jeho roli Matouš ve svém díle zvláště zdůrazňuje. Je prvním povolaným, „prvním“ z Dvanácti (10,2). Po vyznání Ježíše jako Mesiáše a Syna Božího u Cesareje Filipovy je nazván skálou, na níž bude zbudována církev, shromáždění všech Pánem povolaných⁴⁴¹. Povolání prvních učedníků má

⁴³⁴ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do studia Nového zákona*, s. 77. Srov. také P. MAREČEK, *Křesťanské společenství*, s. 5.

⁴³⁵ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 92n.

⁴³⁶ Srov. tamtéž, s. 93n.

⁴³⁷ Ke struktuře Mt srov. P. MAREČEK, *Struktura Matoušova evangelia*, s. 1-7.

⁴³⁸ Termínem „reflexní citát“ je překladem německého „Reflexionszitat“, srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 186.

⁴³⁹ Srov. R. T. FRANCE, *Matthew*, s. 145.

⁴⁴⁰ K motivu bratrství srov. 5,22nn.47; 7,3nn; 10,2.21; 12,46-50; 18,15nn.21-35; 23,8; 25,40; 28,10.

⁴⁴¹ K etymologii slova ἐκκλησία srov. P. TERNANT, „Církev“ I, s. 51.

exemplární charakter pro křesťanskou obec, která v nich má rozpoznat svůj počátek.⁴⁴² Horské kázání (kap. 5-7) Ježíš adresuje primárně učedníkům (srov. 5,1n), zároveň je však zarámováno dvěma zmínkami o následování mnohých zástupů (4,25 a 8,1).⁴⁴³ Obsah řeči můžeme charakterizovat jako etiku následování určenou všem.⁴⁴⁴ Také všechny ostatní Ježíšovy řeči představují Ježíšovo učení, podle něhož se mají řídit ti, kdo jej následují, jeho učedníci, všichni členové obce.⁴⁴⁵

Skrze příklady zákoníka, odhodlaného začít Ježíše následovat, a učedníka, který chce následování přerušit, evangelium upozorňuje na nezajištěnost života s Ježíšem a na bezodkladnost následování. V obou případech můžeme sledovat návaznost na horskou řeč. Sdílet Ježíšův úděl v následování znamená svěřit zabezpečení vlastního života do rukou nebeského Otce (srov. 6,25-34), Boha otců, který je Bohem živých (22,32). Ježíš povolává s autoritou převyšující Zákon i všechny lidské tradice (srov. 5,21n.27n.31n.33n.38n.43n), včetně svaté povinnosti pohřbít otce. On sám je dokonalým naplněním Zákona a proroků (srov. 5,17). Výrok 8,22 musíme vykládat se zřetelem k základu Ježíšova poselství v Mt, kterým je přikázání lásky (srov. 5,43-48; 22,34-40) a ke zvláštnímu důrazu na přikázání úcty k rodičům (15,3-6a). Pouze víra (srov. 8,10) v Ježíšovu božskou autoritu opravňuje a zavazuje k bezpodmínečné poslušnosti vůči jeho povolání k následování. Takovou víru chce Matouš u svých čtenářů vzbudit vyprávěním o utišení bouře (srov. 8,23-27).

Teprve v 9. kapitole nacházíme zprávu o povolání celníka, který nese jméno Matouš (nikoli Levi jako v Mk 2,14 a Lk 5,27). Je ztotožněn s jedním z dvanácti učedníků a tím včleněn do skupiny, představující vzor a jádro církve, zahrnující spravedlivé i hříšníky (srov. 5,45). Povolání k následování se podobá pozvání na svatbu (srov. 9,14n). Ježíš se představuje jako reprezentant Božího milosrdenství (srov. 9,13a). Radost ze společenství s ním má přednost před pokáním (srov. Lk 5,32).

U Matouše chybí důsledné rozlišení širšího okruhu „učedníků“ a užší skupiny „Dvanácti“ (srov. 10,1).⁴⁴⁶ Oba pojmy označují ty, kdo Ježíše následovali (19,28). Reprezentují celou církevní obec, vyzývanou předtím k prosbám o vyslání dělníků na Pánovu žeň (9,37). Nemluví se o jejich vyvolení a ustanovení (srov. Mk 3,13n; Lk 6,13). Jejich zmocnění a vyslání je motivováno Ježíšovým soucitem se zástupy, které jsou jako ovce bez pastýře (srov. 9,36; 14,14; 15,32). Při své misijní činnosti, směřující výhradně k Izraeli (10,5n), nemají učedníci spoléhat na nic jiného (10,9n) než na pomoc Otce (srov. 10,20). Zvláštní naléhavost jejich úkolu je dána blízkostí Božího království a soudu (10,7.15,23). V jejich údělu se odráží situace pronásledování

⁴⁴² Srov. U. LUZ, *Matthäus* 1, s. 180.

⁴⁴³ O následování zástupů Matouš mluví na více místech: 14,13; 19,2; 20,29; 21,9.

⁴⁴⁴ Srov. F. HAHN, *Theologie des Neuen Testaments*, I, 2002, s. 79.

⁴⁴⁵ Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s.191.

⁴⁴⁶ Srov. F. HAHN, *Theologie des Neuen Testaments*, I, 2002, s. 82.

matoušovské církevní obce (10,16-23). Tento stav však pouze potvrzuje, že její členové následují svého Učitele a Pána (srov. 10,24n). On bude důvodem nepokojů a násilí, rozdělení v rodinách (10,34nn), dokonce i zabíjení jeho následovníků (10,28). Pouze ten, kdo miluje Ježíše nade vše a následuje jej, i když to znamená nést kříž všech zmíněných trápení, je ho hoden (srov. 10,38). Ztratit život pro Ježíše znamená život nalézt (10,39). Sdílení údělu je však oboustranné. I Ježíš přijme na sebe úděl toho, kdo se mu odevzdá (srov. 10,40). V těch, kdo jej následují, se lidé mohou setkat s ním samotným. Nenabízí jen břemeno, ale také zvláštní podíl na svém poznání Otce, útěchu a odpočinek (srov. 10,27-30).

Mt 12,1 ukazuje, že Ježíš a jeho následovníci, srovnávání zde s Davidem a jeho družinou (12,3), žijí ve velké chudobě. Ježíš se svých učedníků zastává před žalobami protivníků (12,3-7; srov. 9,12n.14n). Přichází jako soudce (srov. 14,18), v jeho osobě a činech zastihuje člověka Boží království (12,28), jehož tajemství je dáno znát pouze těm, kdo jej následují. Oni jsou blahoslavení, protože vidí a slyší to, po čem toužili mnozí proroci a spravedliví (13,16n). Následováním získali poklad (13,44), vzácnou perlu (13,45n). Stávají se prostředníky mezi Ježíšem a zástupy, které jej také následují (srov. 14,19; 15,36).

Zprávu o Ježíšově chůzi po moři (14,22-32) Matouš přebírá od Marka (Mk 6,45-52), obohacuje ji však o zápletku s Petrem, kterému na vlastní žádost Ježíš prikazuje nemožné: přijít k němu po vodách. Motiv utišení bouře i Ježíšova výtky Petrovi (14,31: ὀλιγόπιστε; srov. 8,26) navazuje na 8,23-27. Ukázku Petrovy víry, pochybnosti a záchrany můžeme chápat jako nové povzbuzení k důvěře pro ty, jimž Pán přikázal přijít k němu (srov. 8,28n).

Stejně jako u Marka následuje po první předpovědi utrpení a usměrnění Petra poučení o tom, že následování je spjato se sebezapřením a nesením kříže, s ochotou ztratit život pro Ježíše. Tyto oběti Mt motivuje odplatou, které se dostane každému dle jeho skutků při paruzii Syna člověka. Následování je tedy způsob života podle Ježíšova vzoru, musí se projevovat konkrétním jednáním podle jeho učení (srov. 25,31-46).

Jediný Matouš zaznamenává slova o životě bez manželství. Tato nejradikálnější podoba zřeknutí se rodinných vazeb pro Boží království není kladena jako podmínka následování pro všechny učedníky, ale jako možnost, vyžadující zvláštní uschopnění Bohem (srov. 19,12). Znamená nejen vzdání se dosud trvajících manželství, ale také zásadní zřeknutí se možnosti uskutečnit obecné zaměření člověka k manželství, obsažené v řádu stvoření (srov. 19,4nn).⁴⁴⁷ Aorist εὐνούχισαν nelze chápat doslovně (proti tomu Lv 22,24; Dt 23,2), ale spíše vyjadřuje jednou provždy učiněné

⁴⁴⁷ Podle farizejů a znalců Písma znamenalo odmítnutí manželství přestoupení „nejstaršího přikázání“ (srov. Gn 1,28). Srov. O. KNOCH, *Einer ist euer Meister*, s. 111n.

rozhodnutí.⁴⁴⁸ Míneho je dvojí: zřeknutí se z důvodu služby zvěstování a rozšiřování evangelia; ale také zajištění vlastní spásy.⁴⁴⁹

Jediný Matouš označuje bohatého člověka, hledajícího návod k dosažení věčného života, jako mladíka. Od počátku přistupuje k Ježíši jako ten, kdo nepatří k jeho učedníkům, nenazývá jej dobrým ani mu neprokazuje úctu jako Pánu (srov. Mk 10,17). Majetek má u něj přednost před následováním Ježíše. Dokonalost spočívá v postavení Ježíše na první místo (srov. Mt 10,37). Následování Ježíše v jeho pozemském údělu (srov. 8,20) bude odměněno sdílením také jeho údělu ve slávě (srov. 10,28). Stonásobná odměna za následování, chápané jako opuštění všeho pro vyznání Ježíšova jména, není výslovně vztažena k „tomuto věku“ (srov. Mk 10,30), ale spíše k příslibu věčného života (srov. Mt 19,29).

Uzdravení slepých u Jericha (20,29-34) spojuje téma následování (srov. vv. 29 a 34) a v Mt častý motiv uzdravení ze slepoty.⁴⁵⁰ Ježíš vystupuje v protikladu k slepým vůdcům slepých (15,14; srov. 23,16-26). Těm, kdo jej uznají jako Pána a Mesiáše (srov. vv. 30n.33), projevuje své milosrdenství (srov. 9,36; 14,14; 15,32; 18,27), dotykem jim otvírá oči (srov. 13,15n) a oni jej následují - stávají se jeho učedníky.⁴⁵¹

Podobenství o hostině (22,1-14) přirovnává povolání k hostům pozvaným na svatbu. Izraelský národ a jeho vůdcové pozvání nepřijali, proto byli povoláni jiní. Nacházíme zde zdůvodnění misie u pohanů a obraz církve, která je shromážděním dobrých i zlých. Povolání nezajišťuje účast na svatbě. Povolání musí přijmout nabídnutý svatební šat (22,11-14).

V podobenství o hřivnách jsou povolání (srov. 25,14: ἐκάλεσεν) přirovnání ke služebníkům, kterým byl od Pána svěřen majetek vysoké hodnoty, a oni jej mají spravovat.

Dvanáct učedníků stejně jako u Mk slaví s Ježíšem velikonoční večeři a jeden z nich (26,47) se stává jeho zrádcem. Ježíš předpovídá, že se svými učedníky bude pít kalich v království nebeském (26,29). Na Olivové hoře při předpovědi selhání učedníků (srov. Mk 14,27) používá Ježíš obraz pastýře a ovcí (srov. Zach 13,7).⁴⁵² Také Matouš přebírá od Mk příslib nového následování do Galileje po vzkříšení.

Ježíš zakazuje svým následovníkům ozbrojený odpor vůči těm, kdo jej přišli zajmout. Ve své královské důstojnosti by mohl poprosit Otce, a ten by jej ihned vysvobodil (26,53). Pašijové události se však musí odehrát, aby se splnila Písma a vše, co napsali proroci (srov. 26,54.56).

⁴⁴⁸ Srov. H. SCHÜRMANN, *Worte des Herrn*, s. 102

⁴⁴⁹ Srov. Mt 5,3.10; 19,14; také 5,20; 18,3; 7,21; 19,23; pak 4,17; 10,7; 16,19. Srov. O. KNOCH, *Einer ist euer Meister*, s. 111.

⁴⁵⁰ Srov. Mt 9,27-31; 11,5; 12,22; 15,30n; 21,14.

⁴⁵¹ Srov. W. GRUNDMANN, *Matthäus*, s. 447.

⁴⁵² Srov. tamtéž, s. 538.

Poté, co jej všichni učeníci opustili (26,56), následuje Petr Ježíše zpovzdálí (26,58). Jeho trojí zapření a pak slzy lítosti (26,75) představují matoušovské obci příklad obrácení Pánem povolaného učedníka a následovníka v kontrastu k zoufalství Jidášovu (srov. 27,4n).

V souladu s Mk na cestě k popravišti Šimon z Kyrény nese jeho kříž, a tak v doslovném smyslu, i když z donucení, naplňuje Ježíšova slova o následování (16,24; srov. 10,38). V kontrastu k nevěrnosti učedníků stojí pod křížem mnoho žen, které Ježíše následovaly z Galileje (mezi nimi matka synů Zebedeových), aby se o něj staraly (27,55), a Ježíšův pohřeb zajišťuje zámožný Josef z Arimatie (27,57; srov. 19,23-27). Ženy se také jako první setkávají se Vzkříšeným, o němž svědčí učedníkům. Ti se odebírají podle Ježíšova pokynu na horu v Galileji, kde Ježíše spatří a uctí jako Božího syna. Ani toto setkání však nezavírá některé z nich pochyb. Přesto je Ježíš posílá ke všem národům, aby mu získávali učedníky, křtili a učili. Jejich působení je zaštitěno trvalou přítomností toho, jemuž je dána veškerá moc na nebi i na zemi.

Povolání k následování se podle Mt obecně týká každého člověka. Církev je společenstvím povolaných, shromážděním spravedlivých i nespravedlivých, dobrých i zlých. Povolání však zůstává osobním pozváním. Kdo toto pozvání přijme, vydává se na cestu, která je sice náročná, vyžaduje ochotu zřici se všeho pro Ježíše a nést kříž, ale vede k životu (srov. 7,13n). Nabídnuta je i možnost zřici se života v manželství pro Boží království.

Následovat Ježíše znamená přijmout od Boha dar víry, že on je Boží syn, vzkříšený Pán a slíbený Mesiáš,⁴⁵³ na základě toho naslouchat jeho učení zjevujícímu vůli Otce a jednat podle něj. Ježíš sám je příkladem dokonalého plnění vůle Otce pro všechny své následovníky. Kdo jde po cestě jím vytyčené, stává se jeho bratrem, sestrou či matkou a může se spolehnout na jeho trvalou a zachraňující přítomnost. Vůli Otce také je, aby se na cestu života dostali všichni lidé (srov. 18,14). Proto každý, kdo se setkal s Ježíšovou mocí, má o něm svědčit před ostatními a ti, kdo mohli žít ve zvláštní blízkosti a důvěrnosti s ním, jsou jím vysláni jako apoštolové ke všem národům.

⁴⁵³ Srov. P. MAREČEK, *Obraz Ježíšovy osoby v Matoušově evangeliu*, s. 44.

3.3 Povolání a následování v Lukášově evangeliu

Třetí synoptické evangelium bylo napsáno pravděpodobně v podobné době jako evangelium Matoušovo.⁴⁵⁴ O jeho autorovi toho s jistotou moc nevíme.⁴⁵⁵ Na základě jeho díla můžeme předpokládat, že šlo o člověka teologicky a dějepisně vzdělaného,⁴⁵⁶ dobře ovládajícího řečtinu, s výbornou znalostí Septuaginty, řeckého překladu SZ. Theofil, jemuž je dílo připsáno (1,3) zastupuje všechny, především pohanokřesťanské adresáty.⁴⁵⁷ Lukáš je chce utvrdit v křesťanské nauce, dává jim hlouběji poznat její spolehlivost, případně chce pomoci poznat Kristovo evangelium těm, kdo dosud křesťanství nepřijali.⁴⁵⁸

Evangelium obsahuje znatelně více vlastní látky než Mt (představuje více než třetinu Lk). Lukáš s úpravami přebírá většinu látky Mk,⁴⁵⁹ přičemž rámec nejstaršího evangelia zachovává věrněji než Mt.⁴⁶⁰ Odlišnost Lukášova evangelia od ostatních synoptiků je dána mimo jiné tím, že je koncipováno ve vztahu ke Skutkům apoštolů. Lk i Sk spolu souvisí a vzájemně se doplňují.⁴⁶¹ Autor „zdůrazňuje kontinuitu jednotlivých etap Boží cesty s lidmi“, vykládá spojitost mezi Izraelem, Ježíšem a církví jako jedno dění.⁴⁶² Příběhy jsou poznamenány pedagogickou stylizací a výběrem (srov. 1,3n).⁴⁶³

V Ježíšově veřejném působení se jako centrální ukazuje myšlenka naplnění Písma (1,1; 4,21; 18,31).⁴⁶⁴ Ježíšovo vystoupení je příchodem očekávaného Mesiáše (3,15): Je pomazaný Duchem (4,18), plný Ducha svatého a jím veden (4,1). V moci Ducha začíná své veřejné působení v Galileji (4,15.23). Toto zplnomocnění Duchem míří k zvěstování radostné zvěsti chudým a všem trpícím (srov. 4,18), k nimž patří i hříšníci. Základní podobou hlásání Božího království je hledání a zachraňování ztraceného.⁴⁶⁵ V Ježíši je přítomno Boží království (srov. 11,20) a spása (srov. 17,21). Od této přítomnosti Království musíme odlišit jeho očekávané naplnění v budoucnosti (21,27n.31). Mezi těmito dvěma dobami je hlásáno Boží království (srov. 4,43; 8,1).⁴⁶⁶

⁴⁵⁴ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 105.

⁴⁵⁵ Srov. P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, s. 8-11.

⁴⁵⁶ Srov. P. MAREČEK, *Úvod do studia Nového zákona*, s. 73.

⁴⁵⁷ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 104.

⁴⁵⁸ Srov. tamtéž.

⁴⁵⁹ Srov. P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, s. 12.

⁴⁶⁰ Srov. L. TICHÝ, *Úvod do Nového zákona*, s. 97.

⁴⁶¹ Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s.196.

⁴⁶² Srov. P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, s. 13.

⁴⁶³ Srov. tamtéž, s. 16.

⁴⁶⁴ Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s.199.

⁴⁶⁵ Srov. P. POKORNÝ, *Vznešený Teofile*, s. 103.

⁴⁶⁶ Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 213.

Celé Ježíšovo působení směřující k Izraeli obsahuje napětí: jedná se o čas (milostivého) navštívení, den, kterého je třeba se chopit (19,42-44). Je požadováno definitivní rozhodnutí. Jakmile pomine nabídka spásy, je třeba počítat se soudem.⁴⁶⁷

Lukášův obraz Spasitele se odráží i v jeho redakci zpráv o povolání k následování. Mk 1,16-20 dostává v Lk podobu vyprávění o zázračném rybolovu (5,1-11). Zachováno zůstává prostředí, v němž se scéna odehrává (Genezaretské jezero), jména (kromě Ondřeje) a zaměstnání povolaných i misijní příslib (5,10). Nejde o první setkání povolaných s Ježíšem. Dochází k němu až po jeho mocném působení v galilejských synagogách (4,14n) a přímo v Kafarnaum, dokonce v Šimonově domě (4,31-41), takže čtenář má dojem, že Šimon a Ježíš jsou již přátelé (srov. 5,3). Podle Lukáše tedy učedníci projdou určitou přípravou na povolání Ježíšem.⁴⁶⁸

Šimon představuje vzor víry ve slovo, odporující veškeré zkušenosti (5,5; srov. 1,45; Gn 22 a Řím 4). Zázrak má teofanický charakter. Na základě své víry Šimon, v té chvíli zároveň nazvaný Petrem, zakouší v Ježíši přítomnost Boží moci (srov. 3,23.38). Jasně se ukazuje Lukášův obraz Ježíše jako toho, kdo zjevuje Boha sklánějícího se ke slabému hříšnému člověku a zbavujícího strachu⁴⁶⁹. Příslib a úkol „lovit lidi“ dostává zatím pouze Šimon.

Z našeho pohledu je důležitým rozdílem oproti ostatním synoptikům to, že v Lk 5,1-11 nezaznívá výslovná výzva k následování.⁴⁷⁰ Tu slyšíme až v případě celníka Leviho (5,27), zatímco Šimon a jeho druhové jdou za Ježíšem pohnuti mocným setkáním s jeho božskou mocí. V obou případech však cítíme důraz na okamžité rozhodnutí, provázené opuštěním všeho. Zřeknutí se majetku a bohatství Lk radikalizuje (14,33; srov. 18,22).

Závěr perikopy (5,11) poukazuje na to, že Ježíšovo působení zasahuje velký počet lidí a vede je k následování.⁴⁷¹ Protože ve skutcích pojem učedník označuje příslušníka církevní obce, mohli adresáti Lukášova dvojdíla snadno vztáhnout zprávy o povolání k následování na sebe. Na rozdíl od Sk, vykreslujících život obce, je však v evangeliu osloven jednotlivec.⁴⁷²

Šimon je hříšníkem stejně jako celník Levi. Lukáš předpokládá, že všichni zhřešili a potřebují obrácení (srov. 13,1-5). Hřích je stavem ztracenosti (srov. 15), vzdálenosti a odcizení, oddělenosti od Boha a jeho lásky.⁴⁷³ Povolání k následování je

⁴⁶⁷ Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 201.

⁴⁶⁸ Srov. O. KNOCH, *Einer ist euer Meister*, s. 46.

⁴⁶⁹ Výzva „neboj(te) se“ se v Lk opakuje několikrát (1,13;1,30; 2,10; 8,50; 12,4; 12,7).

⁴⁷⁰ Sloveso καλέω v Lk nikde není užito v absolutním smyslu jako povolání k následování (srov. Mk 1,20; Mt 4,21). Mimo jiné se vyskytuje také ve dvou podobenstvích, jednou ve významu pozvání na hostinu (např. 14,16), podruhé, když pán volá své služebníky, aby jim svěřil hřivny k hospodaření (19,13).

⁴⁷¹ Zdá se, že slova o následování se nevztahují pouze na Šimona, Jakuba a Jana, ale i na ty, kdo byli spolu s nimi svědky zázraku. Srov. O. KNOCH, *Einer ist euer Meister*, s. 47.

⁴⁷² Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 218.

⁴⁷³ Srov. tamtéž, s. 214n.

výzvou k obrácení (5,32), které nemá být pouze jednorázovou záležitostí, ale počátkem nového způsobu života (srov. 3,8).

Své poslání hledat a zachraňovat, co zahynulo (19,10) Ježíš nemá nést sám a proto si ze svých učedníků volí⁴⁷⁴ okruh Dvanácti, které nazývá apoštoly (6,13). Teprve a pouze v rámci seznamu Dvanácti je jmenován Ondřej, bratr Šimona. Titul apoštol je u Lk téměř výlučně spojen s Dvanácti. Ekleziologický význam této skupiny potvrzen ve Sk epizodou o jejím doplnění Matějem po odpadnutí Jidáše. Vystupují jako spolehliví svědkové života a působení Ježíše a tak vytvářejí kontinuitu mezi ním a dobou církve. (Sk 1,21; srov. Lk 1,2).⁴⁷⁵

Zprávě o povolání a vyvolení Dvanácti předchází pro Lk typický obraz modlícího se Ježíše,⁴⁷⁶ zdůrazňující jeho spojení s Bohem ve všem svém jednání. Ježíš, sám vyvolený (9,35; 23,35) a poslaný (4,18; 9,48, 10,16), volí podle Boží vůle ty, které pošle hlásat Boží království a uzdravovat poté, co je k tomu vybaví silou a mocí (srov. 9,1n). Paralelně k vyslání Dvanácti Lukáš popisuje vyslání Sedmdesáti, příp. Sedmdesáti dvou (10,1). Zatímco první skupina je znamením přednostního směřování spásné činnosti k Izraeli, druhá skupina symbolizuje misii mezi všemi národy světa.⁴⁷⁷

Ustanovení Dvanácti Lukáš (na rozdíl od Mt) zařazuje před Ježíšovu řeč na rovině (6,20-49). Učedníci se zde jeví jako přednostní adresáti Ježíšova učení (srov. Mt 5,1n). Nauku, která zaznívá, můžeme stejně jako u Mt chápat jako etiku následování, neboť její výzvy nacházíme obsaženy i ve výrocích o následování.⁴⁷⁸

K obrazu Spasitele v Lk patří také jeho vztah k ženám. Doprovázejí Ježíše spolu s Dvanácti (8,1-3). Paralelně k třem prvním následovníkům jsou jmenovány tři z „mnoha jiných“.⁴⁷⁹ Nemluví se o jejich povolání, ostatně jako ani u prvních učedníků nedošlo k výslovnému povolání. Připojily se k Ježíši patrně na základě osobního setkání s jeho božskou mocí (srov. 8,2), podobně jako první tři učedníci následovali s mnoha jinými Ježíše na základě zázračného rybolovu. Role následovnic se však odlišuje od role následovníků: zatímco Dvanáct se podílí na Ježíšově hlásání radostné zvěsti o Božím království, ženy se o Ježíše a dvanáct učedníků starají ze svého majetku. Na Golgotě

⁴⁷⁴ „Vyvolit“ (ἐκλέγομαι) je používáno výlučně pro povolání do církevního úřadu. Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 216.

⁴⁷⁵ Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 219.

⁴⁷⁶ Modlící se Ježíš se stává v Lk paradigmatickým. Stále znovu se stahuje do ústraní k modlitbě (5,16), před důležitými událostmi, jako je povolání Dvanácti (6,12), před svým utrpením. Na kříži vyslovuje pouze slova, připomínající „večerní modlitbu“ (Lk 23,46). Modlí se před svými učedníky a ti jsou tak zasaženi jeho příkladem, že jej prosí, aby je naučil modlitbě (11,1n). Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 207.

⁴⁷⁷ Srov. W. GRUNDMANN, *Lukas*, s. 207.

⁴⁷⁸ Srov. F. HAHN, *Theologie des Neuen Testaments* 1, s. 79.

⁴⁷⁹ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 398.

jsou ženy označeny jako ty, které Ježíše doprovázely (συνακολουθοῦσαι⁴⁸⁰) z Galileje, stávají se prvními svědkyněmi a hlasatelkami jeho smrti a zmrtvýchvstání (srov. 23,49; 23,55; 24,9n).

Lukáš od Marka přebírá zprávu o uzdravení posedlého v Gerase (8,26-39). Oproti Mk 5,15 zdůrazňuje Lk, že uzdravený se stal Ježíšovým učedníkem (8,35: καθήμενον παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ). Není mu však dovoleno zůstat s Ježíšem. Zatímco jiní musejí své rodiny opustit (9,59-60; 14,26 a 18,28), tohoto učedníka Ježíš posílá domů vypravovat o velikých věcech, které mu učinil Bůh (8,38; srov. 1,49). Na své uzdravení má odpovědět přijetím křesťanské odpovědnosti vydávat svědectví o Božím působení v Ježíši (8,39).⁴⁸¹

Devátá kapitola, v níž dochází k zásadnímu předělu v rámci Lk (srov. 9,51), je také místem nejčastějšího výskytu slovesa ἀκολουθέω. Nejprve je řeč o následování zástupů (9,11). Po Petrově vyznání a první předpovědi utrpení přichází poučení o následování (9,23 - 27) adresované všem učedníkům (srov. 9,18), tedy každému křesťanovi. Nově je zdůrazněn rozměr utrpení v následování jako každodenním snášení vlastních potíží (ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καθ' ἡμέραν). Poprvé se mluví o kříži. Nabídka následování v sobě nutně zahrnuje jeho vytrvalé nesení. Ochota nasadit vlastní život pro Ježíše je požadována v souvislosti s povzbuzením ke statečnému vyznání Syna člověka, které zajišťuje záchranu života při jeho druhém příchodu.

Mk 9,38 - 41 Lukáš přebírá a zestručňuje (9,49n). Ani moc vyhánět demony v Ježíšově jménu není výlučným privilegiem těch, kdo Ježíše následují právě tím způsobem jako učedníci, jejichž mluvčím je zde (stejně jako u Mk) Jan.

Lukáš upravuje Markův koncept jediné cesty do Jeruzaléma. V poměru k Mk se Ježíš pro tuto cestu rozhoduje velmi brzo (9,51, srov. Mk 10,33) a pod tímto úhlem pohledu je pak líčeno vše, co následuje (až do 19,28).

Na počátku tzv. "zprávy o cestě"⁴⁸² se nacházejí tři dialogy Ježíše s anonymními jednotlivci, spojené tématem následování (9, 57-62). Oproti paralelnímu textu Mt 8,19-22 Lukáš doplňuje třetí dialog, vynechává jakékoli bližší určení lidí (v Mt zákoník a učedník), druhý rozhovor začíná Ježíš výzvou k následování (9,59). Imperativ ἀκολούθει μοι Lukáš použil v celém evangeliu třikrát: u celníka Leviho (5,27), zde a v případě bohatého muže (18,22). Jediný celník zareagoval adekvátně: „opustil všechno, vstal a šel za ním“ (5,28). Zde povoláný žádá o odklad následování z důvodu vykonání svaté povinnosti vůči otci. K Ježíšově šokující odpovědi Lukáš připojuje poslání povoláného „rozhlašovat všude Boží království“, tedy i tam, kde se truchlí nad mrtvými. Ježíšova odpověď není pouhým dovolením, ale přímo příkazem - ne však pohřbít otce, ale hlásat Boží království, které je přítomné v Ježíši (srov. 12,28). On vystupuje jako ten, kdo

⁴⁸⁰ K významu slovesa συνακολουθέω srov. Mk 5,37; 14,51.

⁴⁸¹ Srov. F. BOVON, *Lukas* 1, s. 440.

⁴⁸² Motiv cesty prochází i celými skutky. Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s.197.

zachraňuje život (srov. 6,9; 7,3; 8,55), ukazuje cestu k získání věčného života (srov. 10,25; 18,18). Třetí příchodí navazuje rozhovor s Ježíšem stejně jako první, avšak opět žádá o odklad, aby se odešel rozloučit se „svými“ doma. Úslovím o oráči Lukáš zdůrazňuje, že není možné ohlížet se za tím, co člověk pro následování opouští. Žádost rozloučit se s rodinou i tematika orby připomíná 1Král 19,19-21. Rozdílnost Ježíšovy odpovědi na žádost povolání potvrzuje naléhavost jeho povolání.

Na příkladu Marie a Marty (10,38-42) Lukáš ukazuje, že mezi Ježíšovy učedníky patří také ti, kdo s ním nesdílejí jeho potulný život.

Ježíš své následovníky nazývá přáteli (12,4). Mnoho je jim svěřeno, mnoho se od nich očekává (12,48).

K zástupům, které jej doprovázejí, Ježíš pronáší řeč (14,25-33), v níž Lukáš navazuje jednak na poučení o následování vyžadujícím nesení kříže (14,27; srov. 9,23), jednak na rozhovory o následování se třemi jednotlivci (14,26; srov. 9,59-62). Tvrdá slova o nenávisti vůči vlastní rodině (14,26)⁴⁸³ a dokonce i vůči sobě samému (srov. 9,24n; 17,33) zároveň předem připravují poučení o odměně pro ty, kdo se příbuzenských vztahů dokážou zřici kvůli Božímu království (18,29n). ἔρχομαι πρὸς (14,26) zde můžeme chápat jako synonymum k následování (srov. v. 27: ἔρχομαι ὀπίσω). Podobenstvími o stavbě věže a o vedení války (Lk 14,28-32) požaduje Ježíš od těch, kdo se k němu chtějí připojit, zralé zvážení, jestli budou schopni dostat požadavkům následování.⁴⁸⁴

Lukáš zvláště zdůrazňuje, že Bůh vždy jako první hledá člověka, aby mu nabídl záchranu, přijal jej do svého společenství (srov. kap. 15). Následování Ježíše má být odpovědí na tento Boží pohyb k člověku (srov. 15,4; 15,20).

Po celníkovi Levim (5,27) a neznámém člověku, který chtěl napřed jít pochovat svého otce (9,59), přichází v Lk třetí a poslední přímá výzva k následování ve zprávě o bohatém muži (18,18-30). Lukáš jej představuje jako člověka vysoce postaveného (18,18: ἄρχων) a velmi bohatého (18,23: πλούσιος σφόδρα), čímž podtrhuje radikalitu Ježíšova požadavku (18,22: πάντα). K získání podílu na věčném životě člověku nestačí zachovávání všech přikázání Zákona (srov. 18,21n). Je nutné se zcela vydat Ježíši. Pro bohatého to znamená zbavit se všeho, čím si sám zajišťuje štěstí a spásu, a co mu tak brání spolehnout se cele a pouze na Ježíše.⁴⁸⁵ Tuto důvěru má vyjádřit následováním. Ti, kdo tak již učinili (srov. 18,28), dostávají příslib bohaté náhrady a věčného života.

Příběh o uzdravení slepce u Jericha (18,35-43) je oproti Mk a Mt přesunut před vstup do města, čímž ustupuje spojitost příběhu s cestou do Jeruzaléma. I zde Lukáš

⁴⁸³ Stejně jako u Mt 10,37 jde o otázku priority. K výrazu nenávidět (řec. μισέω; hebr. נִסְּאָ) na tomto místě srov. F. HAHN, *Theologie des Neuen Testaments* 1, s. 77. Srov. také Z. ZIÓLKOWSKI, *Nejtěžší stránky Bible*, s. 323nn.

⁴⁸⁴ Srov. O. KNOCH, *Einer ist euer Meister*, s. 47.

⁴⁸⁵ S pokusem spasit se vlastními silami a nespolehat na Boha v Lk bojuje sám Ježíš. Srov. 4,3; 23,37.

ponechává budoucího následovníka v anonymitě, a tím dává čtenáři příležitost k identifikaci s ním. Ti, „kdo jdou vpředu“ a nejprve brání slepci v setkání s Ježíšem, dostávají od Pána úkol, slepého k němu přivést. K následování dochází opět na základě setkání s Ježíšovou Božskou mocí. Teofanický ráz uzdravení podtrhuje Lukáš chválou Boha, jíž na událost reaguje uzdravený i lid (srov. 5,26; 7,16; 17,15; 24,53⁴⁸⁶).

V pašijových událostech Lukáš oproti Mk a Mt zmírňuje selhání učedníků. Mají projít zkouškou víry, působenou satanem (srov. Job 1-2). Ježíšovo utrpení a smrt je dle Lk nutným naplněním toho, co bylo předpovězeno v Písmu (srov. 18,31; 22,37; 24,25.44). Petr se díky Ježíšově přímlově stane po své zradě vzorem obrácení pro své bratry (22,31n,54-62; 24,12,34). Šimon z Kyrény vystupuje jako příklad následování (23,26; srov. 14,27). Lukáš nikde výslovně neříká, že by učeníci Ježíše opustili. Dokonce se zdá, že jej následovali až na místo popravy (srov. 23,49). Po své smrti se jim Ježíš ukazuje, oni jej vidí a dotýkají se ho (24,39-43). Nakonec Ježíše doprovázejí na poslední cestě k Betánii, odkud je před jejich zraky vzat do nebe. Splňují tak všechny předpoklady k tomu, aby se po obdržení slíbeného Daru od Otce stali hodnověrnými svědky jeho smrti a zmrtvýchvstání pro všechny národy, počínajíc Jeruzalémem (24,47nn).

Při celkovém pohledu na první díl Lukášova dvojdíla se ukazuje, že Ježíšovu činnost evangelista chápe v první řadě jako Boží volání ztraceného člověka k návratu do jeho zachraňující blízkosti. Jedná se o nabídku či pozvání určené všem, protože všichni potřebují obrácení. To je patrné z množství těch, kdo Ježíše následují (srov. 5,11; 7,9; 9,11; 23,27). Zvláštní postavení mezi nimi zaujímají ženy. Povolání zaznívá často nepřímo skrze setkání se zachraňující Boží mocí v Ježíši. K následování pak dochází téměř spontánně. Pouze třikrát slyšíme přímou výzvu „Následuj mě!“, a to vždy bez předchozího projevu Boží moci: jednou jmenovitě určenou Levimu (5,27), podruhé anonymnímu člověku (9,59), potřetí bohatému přednímu muži (18,22). Pouze celník uposlechne. Ve druhém případě je onen člověk po vyslovení své žádosti o odklad následování poslán hlásat Boží království. U bohatého zůstává konec otevřený. Na poučení o bohatství jako překážce následování klade Lukáš zvláštní důraz. Následování vyžaduje velkou rozhodnost. Společenství života s Ježíšem má jednoznačně přednost také před všemi rodinnými vazbami (srov. 9,59-62; 14,26; 18,29n).⁴⁸⁷

Ani hlásání radostné zvěsti o spásných činech Ježíše (8,38n), ani vykonávání mocných skutků v jeho jménu (9,49n) není podmíněno následováním v doslovném smyslu, jak je vidíme u těch, kdo chodili fyzicky s Ježíšem (srov. Sk 1,21). Na Marii

⁴⁸⁶ Na základě posledního verše evangelia může být celé toto dílo chápáno jako poselství o Boží spáse uskutečněné v Ježíši.

⁴⁸⁷ Srov. F. HAHN, *Theologie des Neuen Testaments* 1, s. 77.

a Martě, uzdraveném posedlém či Zacheovi vidíme, že Ježíš sám nepožadoval od všech, kdo přijali jeho poselství a spásu, totální společenství života.⁴⁸⁸

Ježíšovo mocné působení ještě před získáním prvních následovníků a opakované poučování o náročnosti následování včetně dvou podobenství o stavbě věže a vedení války naznačuje, že Ježíš si předem připravuje ty, které k následování zve.⁴⁸⁹ Kdo však uvěří v jeho slovo, obdrží také sílu k následování a nakonec podíl na životě v Božím království. Ježíšovým následovníkům se od Vzkříšeného dostává příslibu vyzbrojení mocí z výsosti, na jehož základě se stanou svědky jeho smrti a zmrtvýchvstání přede všemi národy.

⁴⁸⁸ Srov. F. HAHN, *Theologie des Neuen Testaments* 1, s. 79.

⁴⁸⁹ Srov. J. GNILKA, *Theologie des Neuen Testaments*, s. 218.

Závěr

Hlavním poselstvím evangelií a také obsahem radostné zvěsti, kterou Ježíš hlásá a která v jeho osobě, slovech a činech vrcholí, je Boží zachraňující sklonění se k člověku. Tato spásonosná iniciativa se v dějinách spásy projevovala v zaslíbeních daných praotcům, Mojžíšovi i Davidovi, v darování Zákona na Sinaji a v povolávání proroků.⁴⁹⁰ Člověk je stále znovu zván k obnově společenství se svým Stvořitelem.

V této linii dějin spásy Ježíš povolává své učedníky k následování. Jedná přitom se svrchovanou svobodou a autoritou Boha Stvořitele, jehož slovo je zároveň uskutečněním (Gn 1). Povolání v sobě zahrnuje akt vyvolení a uschopnění člověka k uposlechnutí a naplnění poslání. Povolání Ježíšem, stejně jako vyvolení Izraele naprosto nezávisí na kvalitách či zásluhách povolaneého. Zahrnuje v sobě jednak nabídku daru země, tj. Božího království a života, jednak poslání svědčit o tomto Božím pozvání všem lidem.⁴⁹¹

Pouze božský původ povolání a blízkost Božího království ospravedlňuje radikalitu, k níž jsou následovníci Ježíšem zváni. Podobně jako Hospodin přijímá Izraele za vlastního (srov. Ex 3,10; 4,22-23), nazývá Ježíš své následovníky syny nebeského Otce, svými bratry a sestrami. Hospodin dává svému lidu řád života, spočívající ve výlučné oddanosti Hospodinu,⁴⁹² Ježíš předkládá svým učedníkům i zástupům své učení jako cestu k životu a vyžaduje od nich také výlučnou, bezvýhradnou oddanost, zahrnující zřeknutí se všech vazeb k majetku i rodině. Požadována je dokonce ochota položit vlastní život pro Ježíše a v poslušnosti vůči jím uloženému poslání.

Následování, k němuž Ježíš povolává, je formou trvalého učednictví. Znamená životní společenství s Ježíšem,⁴⁹³ naslouchání jeho slovu a učení se jeho způsobu života, spočívajícího v bezvýhradné poslušnosti vůči vůli Otce. To, že Ježíš povolává své učedníky k následování, znamená také, že od nich nepožaduje nic, co by sám předem nekonal nebo nepodstoupil: úplná chudoba, oddělení od rodiny včetně života bez manželství, potulný život bez zázemí domova či jakékoli pozemské zajištěnosti v totálním spoléhání na péči Otce v nebesích, snášení příkoří až k oběti vlastního života. Vydat se touto cestou vyžaduje svobodné, pevné a definitivní rozhodnutí. Proto Ježíš své posluchače a učedníky upozorňuje na náročnost následování. Zároveň však

⁴⁹⁰ PBK, *Židovský národ*, s. 41.

⁴⁹¹ Srov. Iz 43,10.12; 44,8; 55,5.

⁴⁹² PBK, *Židovský národ*, s. 64.

⁴⁹³ Srov. H. SCHÜRMANN, *Worte des Herrn*, s. 88.

nepřestává povzbuzovat jejich důvěru v něho a po každém jejich selhání jim dává příležitost, aby obnovili svou věrnost v následování.

Radikalita požadavků následování, podobně jako osoba následovaného, se stává pochopitelnou až z povelikonoční perspektivy. Po setkání se Vzkříšeným se vyjasňují také slova o odměně za následování, která spočívá především v příslibu života. Podobně jako měl Izrael odpovědět na vysvobození z Egypta trvalou vděčností, vyjádřenou upřímnou poslušností (Ex19,5a),⁴⁹⁴ stává se následování Ježíše po Velikonocích jedinou náležitou odpovědí na jeho výkupný čin.

⁴⁹⁴ PBK, *Židovský národ*, s. 65.

Bibliografie

- AUGUSTINUS AURELIUS. *Vyznání*. Přel. Ladislav Kuncíř. 2. vyd. v r. 1990 připravili Lenka Karfíková a Václav Ventura podle 1. vyd. z r. 1926. Praha : Kalich, ³1997.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia*. Hg.v. Karl Elliger u. Wilhelm Rudolph. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, ⁴1990.
- Biblia Sacra iuxta Vulgatam editionem*. Hg.v. Bonifatius Fischer u.a. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, ³1983.
- BOVON, Francois. *Das Evangelium nach Lukas*. EKK III, Teilbd. 1: Lk 1,1-9,50, hg.v. J. Blank u.a. Teilbd. 2: Lk 9,51-14,35 – Teilbd. 3: Lk 15,1-19,27, hg.v. N. Brox u.a. Zürich : Benzinger, Neukirchen-Vluyn : Neukirchener, 1989, 1996, 2001.
- CAZELLES, Henri. „Jméno“ 1. In *SBT*, s. 162n.
- CLEMENS ALEXANDRINUS. *Quis dives salvetur*. PG 9,603-651.
- DÍOGENÉS LAERTIOS. *Životy názory a výroky proslulých filosofů*. Přel. Antonín Kolář, ed. Dušan Machovec. Přel. z: Díogenú Laertiú Peri bíón gnómon apofthegmatón tón en filosofíá eudokimésantón bibli deka, dle úpravy R. D. Hickse, M. A., vyd.: Londýn : William Heinemann. New York : G. P. Putnam's Sons, 1925. Pelhřimov : Nová tiskárna, ²1995.
- DUS, Jan Amos a POKORNÝ, Petr (ed.). *Neznámá evangelia : Novozákonní apokryfy I*. Knihovna rané křesťanské literatury. Praha : Vyšehrad, 2001.
- EGGER, Wilhelm, *Nachfolge als Weg zum Leben. Chancen neuerer exegetischer Methoden dargelegt an Mk 10,17-31*. Österreichische Biblische Studien, Bd 1. Hg.v. W. Beilner u.a. Klosterneuburg : Österreichisches Katholisches Bibelwerk, 1979.
- FISCHER, Georg. *Jeremia 1-25*. HThK AT, Hg.v. Erich Zenger, Freiburg im Br. : Herder, 2005, 532n.
- FRAINE, Josef de. „Berufung“. In *BL*, sl. 195-197.
- FRANCE, Richard Thomas. *The Gospel of Matthew*. Michigan : Grand Rapids, 2007. The New International Commentary on the New Testament.

- GNILKA, Joachim, *Das Evangelium nach Markus*. EKK II, Teilbd. 1: Mk 1-8,26. Teilbd. 2: Mk 8,27-16,20. Hg.v. J. Blank u.a. Zürich : Benzinger; Neukirchen-Vluyn : Neukirchener, 1978, 1979.
- GNILKA, Joachim. *Das Matthäusevangelium*. Teil 1: 1,1-13,58. HThK NT, Bd 1/1. Hg.v. A. Wikenhauser u.a. Freiburg im Br.: Herder, 1986.
- GNILKA, Joachim. *Theologie des Neuen Testaments*. HThK NT.S 5. Hg.v. J. Gnilka u. L. Obertinner. Freiburg im Br. : Herder, 1994.
- GRUNDMANN, Walter. *Das Evangelium nach Matthäus*. ThHK, Bd. 1. Hg.v. E. Fascher u.a. Berlin : Evangelische Verlagsanstalt, ⁶1986.
- GRUNDMANN, Walter. *Das Evangelium nach Lukas*. ThHK, Bd. 3. Hg.v. E. Fascher u.a. Berlin : Evangelische Verlagsanstalt, ⁸1978.
- GUILLET, Jacques. „Povolání“ I. In *SBT*, s. 358-360.
- HAAG, Herbert (Hrsg.). *Bibel-Lexikon*, Leipzig : St. Benno, 1969. (= *BL*)
- HAHN, Ferdinand, *Theologie des Neuen Testaments*, Bd. 1: Die Vielfalt des Neuen Testaments : Theologieggeschichte des Urchristentums. Thübingen : Mohr Siebeck, 2002,
- HELFMEYER, Franz-Josef. „קָרָא“¹. In *ThWAT* 1 (1973), sl. 220-224.
- HENGEL, Martin. *Nachfolge und Charisma : Eine exegetisch religionsgeschichtliche Studie zu Mt 8,21n. und Jesu Ruf in die Nachfolge*. BZNW. Hg.v. W. Eltester. Beih. 34. Berlin : Alfred Töpelmann, 1968.
- HEUSCHEN, Joseph. „Nachfolge“. In *BL*, sl. 1208-1210.
- HOSSFELD, Frank Lothar a KINDL, Eva-Martina. „קָרָא qārā“² II. In *ThWAT* 7 (1993), sl. 119-125.
- HOSSFELD, Frank Lothar a LAMBERTY-ZIELINSKI, Hedwig. „קָרָא qārā“³ V-VI. In *ThWAT* 7 (1993), sl. 131 - 136.
- HRŮŠA, Josef (překl.). *Moudrost stoika Epiktéta*. Malá díla, sv. 67. Dle pův. vydání u B. Hendrycha v Praze z roku 1938. Olomouc : Votobia 1996.
- JOSEPHUS FLAVIUS. *Jüdische Alterthümer*. Übers. Fr. Krausen. Köln am Rhein : J. P. Bachem, ³1900.
- KITTEL, Bernard. „ἀκολουθέω κτλ.“. In *ThWNT* 1 (1933), s. 210-216.

KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ. *Který boháč bude spasen?* Prameny spirituality VII. Přel. Monika Recinová. Přel. z: Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος. Olomouc : Refugium Velehrad-Roma, 2008.

KNOCH, Otto. *Einer ist euer Mister : Jüngerschaft und Nachfolge*. Werkhefte zur Bibelarbeit 10. Stuttgart : Kath. Bibelwerk, 1966.

LABUSCHAGNE, Casper Jeremiah. „𐤒𐤓𐤕𐤌 qr' rufen“. *THAT 2*. (1979), sl. 666-674.

LIMBECK, Meinrad, *Evangelium sv. Matouše*. MSK, NZ 1. Kostelní Vydrří : Karmelitánské nakl., 1996.

Luz, Ulrich, *Das Evangelium nach Matthäus*, EKK I, Teilbd. 1: Mt 1-7, Hg.v. J. Blank u.a. Teilbd. 2: Mt 8-17 u. Teilbd. 3: Mt 18-25, Hg.v. N. Brox u.a. Zürich : Benzinger; Neukirchen-Vluyn : Neukirchener, 1985, 1990, 1997.

MAREČEK, Petr. *Křesťanské společenství v Matoušově evangeliu : Jeho hlavní charakteristiky podle Mt 18,1-35*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2005.

MAREČEK, Petr. *Obraz Ježíšovy osoby v Matoušově evangeliu*. ST, 2002, roč. 4, č. 4 [10], s. 31 - 44.

MAREČEK, Petr. *Struktura Matoušova evangelia*. ST, 2001, roč. 3, č. 4 [6], s. 1-7.

MAREČEK, Petr. *Úvod do studia Nového zákona*. Olomouc : MCM, 2002.

MULLINS, Michael. *The Gospel of Matthew*. Dublin : Columba, 2007.

MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. MSK, NZ 3. Kostelní Vydrří : Karmelitánské nakl., 1998.

Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě. Kostelní Vydrří : Karmelitánské nakl., ³2006.

Novum Testamentum Graece et Latine, post Eberhard et Erwin Nestle ed. Kurt Aland et al., Textus Latinus Novae Vulgatae Bidliorum Sacrorum Editini debetu. 27. ed. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 2002.

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Židovský národ a jeho svatá Písma v křesťanské Bibli*. Přel. Josef Hřebík a Jaroslav Brož. Přel. z: Le peuple Juif et ses saintes Écritures dans la Bible chretienne, vyd. r. 2001. Kostelní Vydrří : Karmelitánské nakl., 2004.

Patrologiae cursus completus, series graeca, ed. J. P. Migne, 161 sv., Paris : Garnier, 1857-1866. (= PG)

- Pentateuch (Pět knih Mojžíšových)*. Český katolický překlad, SZ. Překl. Václava Bognera zrev., dopl. a výkl. pozn. opatřili J. Brož, J. Hřebík aj Kostelní Vydří : Karmelitánské nakl., 2006.
- PLISCH, Uwe-Karsten. *Das Thomasevangelium : Originaltext mit kommentar*. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft, 2007.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi : Náčrt trinitární teologie*. Praha : Krystal OP, Kostelní Vydří : Karmelitánské nakl., 2007.
- POKORNÝ, Petr, *Vznešený Teofile, (Teologie Lukášova evangelia a Skutků apoštolských)*. Třebenice : Mlýn, 1998.
- ROMANIUK, Kazimierz. *Powołanie w Biblii*. Katowice : Kuria diecezjalna, 1975.
- Rukopisy od Mrtvého moře : hebrejsko-česky*. Přel. Stanislav Segert, Robert Řehák a Šárka Bažantová. Praha : OIKOYMENH, 2007
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského : Historicko-teologický úvod do Nového zákona*. Praha : Karolinum, 2008.
- SAND, Alexander. *Das Evangelium nach Matthäus*. Leipzig : St. Benno, 1989.
- Septuaginta : Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes*. ed. Alfred Rahlfs, duo volumina in uno. Stuttgart : Deutsche Bibelgesellschaft 1979.
- SCHELKLE, Karl Hermann. *Jüngerschaft und Apostelamt : Eine biblische Auslegung des priesterlichen Dienstes*. Durchg. u. verb. Aufl., Freiburg im Br. : Herder, ²1961.
- SCHMIDT, Karl Ludwig. „καλέω κτλ.“. In *ThWNT* 3 (1938), s. 488-539.
- SCHMITHALS, Walter. *Das Evangelium nach Markus*. ÖTK, Bd 2/1-2. Hg.v. E. Gräßer u. K. Kertelge. Gütersloh : Gütersloher Verlagshaus Mohn, Würzburg : Echter Verl., 1979.
- SCHNACKENBURG, Rudolf, *Matthäusevangelium 1,1-16,20*. Die Neue Echter Bibel : Kommentar zum NT mit der EÜ, Bd. 1/1. Hg.v. J. Gnllka u. R. Schnackenburg. Würzburg : Echter Verl., ²1991.
- SCHNACKENBURG, Rudolf. *Das Evangelium nach Markus*. Geistliche Schriftlesung, Bd. 2/1-2. Hg.v. W. Trilling, Düsseldorf : Patmos, ⁵1988, ⁴1988.
- SCHÜRMANN, Heinz. *Worte des Herrn : Jesu Botschaft vom Königtum Gottes*. Verb. Aufl. Leipzig : St. Benno, ⁴1966.
- Slovník biblické teologie*. Ed. Xavier Léon-Dufour aj. Přel. Petr Kolář. Přel. z: Vocabulaire de la Théologie Biblique, 5. vydání z r. 1981. Řím : Velehrad - Křesťanská akademie, 1991. (SBT)

- SÖDING, Thomas. *Wege der Schriftauslegung : Methodenbuch zum Neuen Testament*. Freiburg im Br. : Herder, 1998.
- STOCK, Klemens. *Boten aus dem Mit-Ihm-Sein : Das Verhältnis zwischen Jesus und den Zwölf nach Markus*. AnBib, Investigationes scientificae in res biblicas, 70, Rome : Biblical Institute Press, 1975.
- STÖGER, Alois, *Das Evangelium nach Lukas*. Teil 1. GSL.NT 3/1. Hg.v. W. Trilling. Düsseldorf : Patmos, ⁵1990.
- STRACK, Hermann Leberecht a BILLERBECK, Paul. *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, 6 sv. München : C. H. Beck, 1922-1961. (= Bill.)
- TERNANT, Paul. „Církev“ I. In *SBT*, s. 50n.
- Theologische Realenzyklopädie : Abkürzungsverzeichnis*. Hg.v. Gerhard Müller. überarb. u. erw. Aufl., zusammengestellt von S. M. Schwertner. Berlin : Walter de Gruyter, 1994.
- Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament*. Hg.v. Ernst Jeni. 2 sv. München : Chr. Kaiser Verl., Zürich : Theologischer Verl., ³1978, ²1979. (= THAT)
- Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*. Hg.v. Gerhard Johannes Botterweck, Heinz-Josef Fabry a Helmer Ringgren. Sv. 1, 2, 7. Stuttgart : Kohlhammer, 1973, 1977, 1993. (= ThWAT)
- Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*. Gegr. von Gerhard Kittel, hg.v. Gustav Friedrich. 10 sv. Stuttgart : Kohlhammer, 1933-1979 (= ThWNT).
- TICHÝ, Ladislav. Co lze říci o autorovi Markova evangelia? *ST*, 2003, roč. 5, č. 3 [13], s. 1-8.
- TICHÝ, Ladislav. *Slovník novozákonní řečtiny*. Olomouc : Burget, 2001.
- TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*. Svitavy : Trinitas, 2003.
- TRILLING, Wolfgang (Hrsg.). *Das Evangelium nach Matthäus*. Teil 1, Geistliche Schriftlesung, Bd. 1/1. Düsseldorf : Patmos, ²1963.
- WILCKENS, Ulrich, *Theologie des Neuen Testaments*. Bd. 1: Geschichte der urchristlichen Theologie, Teilbd. 1: Geschichte des Wirkens Jesu in Galilea. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 2002.
- WOUDE, Adam Simon van der. „𐤀𐤓𐤍𐤏 šēm Name“. In *THAT* 2 (1979), sl. 935-963.
- ZIÓŁKOWSKI, Zenon. *Nejtěžší stránky Bible*. Přel. Ondřej Bastl. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakl., 2001.

Seznam zkratek

AnBib	Analecta biblica
Ant.	Josephus Flavius, <i>Antiquitates Iudaice</i>
Aufl.	Auflage
Ausg.	Ausgabe, Ausgaben
AT	Altes Testament
Bd.	Band
Beih.	Beiheft, Beihefte
Bill.	H. L. STRACK a P. BILLERBECK, <i>Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch</i>
BL	Bibel-Lexikon
BZNW	Beiheft zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche
Conf.	Augustinus Aurelius, <i>Confessiones</i>
ČLP	Český liturgický překlad. <i>Nový zákon</i> . Kostelní Vydří : Karmelitánské nakl., ³ 2006
ČEP	Český ekumenický překlad
durchg.	durchgesehen
ed.	edidit, edited, editio, editor
EKK	Evangelisch-Katholischer Kommentar zum Neuen Testament
erw.	erweitert
et al.	et alii
EÜ	Einheitsübersetzung
gegr.	gegründet
GSL.NT	Geistliche Schriftlesung, Erläuterungen zum Neuen testament
hg.v.	herausgegeben von
HThK AT	Herders theologischer Kommentar zum Alten Testament
HThK NT	Herders theologischer Kommentar zum Neuen Testament
HThK NT.S	- Supplementband
LXX	Septuaginta
MSK	Malý stuttgartský komentář
NA27	<i>Novum Testamentum Graece et Latine</i> , post E. et E. Nestle, ed. K. Aland et al., 27. ed.
něm.	německý
NT	Neues Testament

NZ	Nový zákon
ÖTK	Ökumenischer Taschenbuchkommentar zum Neuen Testament
PBK	Papežská biblická komise
PG	<i>Patrologiae cursus completus, series graeca</i>
par	paralelní text
parr	paralelní texty
pozn.	poznámka, poznámky
překl.	překlad
přel.	přeložil, přeložili, přeloženo
RMM	<i>Rukopisy od Mrtvého moře : hebrejsko-česky</i>
SBT	Slovník biblické teologie
s.	stránka, stránky
sl.	sloupec, sloupce
srov.	srovnej
ST	<i>Studia theologica</i> , Teologický časopis Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého a Teologické fakulty Jihočeské univerzity ve spolupráci s Teologickou fakultou Trnavské univerzity.
sv.	svatý, svazek, svazky
SZ	Starý zákon
Teilbd.	Teilband
THAT	<i>Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament</i>
ThHK	Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament
ThomEv	Tomášovo evangelium
ThWNT	<i>Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament</i>
ThWAT	<i>Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament</i>
u.	und
überarb.	überarbeitet
Übers.	Übersetzer, Übersetzung
verb.	verbessert
Verl.	Verlag
v.	verš
vv.	verše
výkl.	výkladový
vyd.	vydání, vydal
zrev.	zrevidovali

Zkratky biblických knih jsou podle: ČLP, s. 7-9.